

***Felsefeya Suhrewerdî a
Ronahîyê***

Abdusamet Yîgît

weşanên

*Felsefeya suhrewerdî a
ronahîyê
@Abdusamet yigit
Weşanên felsefeyê
2018-Almanya-Berlin
Grafik: zendî şîyar*

ISBN 968-4-940996-30-1

Pêşgotin:

Suhrewerdî wê weke filosofekê ku wê bi aqilê xwe kurd bê û wê li dora nivî sedsale 11´min û heta dawîya wê de ku wê bijî bê. Wê di wê demê de wê bi felsefeya xwe ya ku ew bi navê ´îşraqî´ ku wê pêşbixê re wê were ser ziman. Îşraqî wê bi gotinî wê di wateya rohnîyê de bê. Wê di wê temenê de wê wateya felsefeya wî jî wê di wê de wê were lê gerin û wê were hanîn li ser ziman.

Lê wê dema ku em navê wî bi xwe weke ´suhrewerdî´ wê li ser wê sekinê wê giring bê. Navê wî suhrewerdî wê di kurdî de wê bi wateyên wê yên kurd ew dikarin ji wê werina fahmkirin û ew bèn hanîn li ser ziman re wê bibê. ´Suhr´ wê di kurdî de wê were wateya çiraya pêketî (û ankû çiraya bi rohnîya nûranî pêketî) û ji wê rohnî dibê û ew rohnî jîyanê diafirênê bi xwe re bê. Wê di wê rengê de wê dema ku em li kurdistanê li nava vegotinên civakî jî dinerê wê di derbarê gotina suhr´ê û şîroveyan ku wê bi wê rengê wê bi navê wê re wê werina ser ziman wê hebin û wê bi wê re ku wê werina ser ziman wê bibin bin.

Di wê temenê de wê, navê wî weke navê wî bixwe bê û ankû wê weke navê wê felsefeyê bê ku ew weke kesekê wêpêşdixê wê li wî were lêkirin bê ew jî wê weke aliyekê din ku ew weke mihtacê zelal kirinê bê. Ji çavkaniyên di kurdî de wê ku mirov bi wan dihizirê wê ji wan wê were fahmkirin ku ew navê wî ne tenê wê weke navê wî bê wê bi wê rengê wê weke navê têngînek ´nûranî´ ku wê di wê temenê de wê bi wê re wê were şîrovekirin û wê were hanîn li ser ziman bê. Gotina nûranî wê di wateya rohnîya pîroz´ de bê û wê weke gotinek êzdayî a bingihînî bê.

Wekî din wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, gotina suhr´ê wê di rengê de wê derkeve li pêş. Di şewayên ku ew dihê şîrovekirin weke bi mitolojikî û hwd de wê di wê rengê de bê. Wê, di demek ku wê tenê wê tari hebê û wê hemû tişt wê di tariyê de bê. Wê hingê wê suhr wê li lê wê were pifkirin û wê ew pêkeve û wê ji wê rohnîya wê êdî wê hemû tiştên di jîyanê de wê bi w re wê di rengê de wê bi wê re wê bibin û wê rûbidin. Heta ku ew rohnîya suhr´ê wê hebê jî wê ji wê bûyin wê bibê û

wê rûbide. Ev wê weke rohniyek bi wê rengê a ku wê ji xwe wê hertimî wê bide afirandin li jîyanê bê. Wê weke çavkaniya jîyanê bê.

Di wê rengê de wê di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê di wê temenê de wê were hanîn li ser ziman ku wê têtîna çavkaniya suhrê wê, bi demê re wê, pêşkeve û wê li gerdûnê wê belav bibê. Wê felek û sitêrk, gerwêrk û hemû elementên din ên gerdûnê û fezeyî wê bê afirandin. Di wê temenê de wê bi awayekê hiyararşiyî ê xwezayî wê ji wê rohniyê wê bi ber jîyanê û bûyin û afirîna wê ve wê pêvajoyek fahmkiriinê wê hebê û wê di wê temenê wê ji wê rewşa kosmolojikî û bi ber ya jîyanî ve wê têtîliyê ku wê ew wê were fahmkiriin wê hertimî wê li ser wê were sekin in.

Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê werênê sr ziman ku wê mijare çavkaniya suhrê wê di wê temenê de wê, di hizrên suhrewerdîyî de wê, bi rojê re wê were şîrovekiirn û roj wê di nava olên kurdistanî ên weke mitrayî û heta zerdeştîyê de wê weke çavkaniya jîyanê û pîroziya wê ji wê ku wê were girtin wê were dîtin. Maniyî wê heta mezdekiyan wê çavkaniya rohniyê wê bi awayekê ji wê derhanîn û bi kirpendinên bi aqilê felsefeyî ku wê bikin re wê di rengekê de wê bi wê re wê bikin û wê werênina ser ziman. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman bê. Hê di dema zerdeşt de wê ew bi aqilê felsefeyî wê hewldana fahmkirina wê ya bi aqilê felsefeyê wê bibê. hebûna êgir weke rêgezê gerdûnê û çavkaniya wê ku wê ji wê rohniyê bê wê were ser ziman wê hê di wê demê de bê. Piştî wê heta ku wê dem wê were dema suhrewerdî wê di wê temenê de wê, di dîmenekê de wê ev li ser mijare felsefe bi têtîna hebûnê, metafizika wê û hwd re wê, di rengekê de wê bidest li wê hizirkirina wê were kirin. Suhrewerdî wê, vê felsefeyê wê li ser temenekê rasyonel wê şîrovekirina wê re wê, di rengekê de wê ew wê werênê ser ziman û wê di wê temenekê de wê bi aliyên wê yên kosmolojikî, kosmogonikî û heta pêvajoyên wê yên fahmkirinê ên bi aqil û rewşên din ên jîyanê re wê di dewama wê d ewê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê d ewê bi wê re wê êdî wî li wê bihizirê bê.

Felsefeya suhrewerdî wê, di wê temenê de wê, çavkaniyên wê heta demên berî islamê wê herin wê nikaribê wê bi rengên ku wê di wê demê de wê were ser ziman bi wê re bi tenê wê karibê wê fahmbikê.

Aliyekê din jî wê gelek gûharîn di vegotin û şîroveyên suhrewerdî bi xwe de jî wê bi rêya tercûmekirinên ku wê werina kirin de wê ji temen ve

wê werina kirin. Wê bi wê rengê wê di awayekê de wê rastîya wê ya rastîn wê li şûn bimênê û wê awayê ji tercûmeyan wê weke ya rastiya wê êdî ku ew hati afirandin piştê bi wê re wê weke wê were hanîn li ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê mijare felsefeya suhrewerdî wê, di serî de wê dema ku wê bahsa felsefeya wê ya rohnîyê wê were kirin wê têgîna rohnîyê ew wê bi têgînek xwûdayî û hwd û ankû bi xosletekê xwûdayî weke antropomorikî û hwd re wê şîrove nekê. Di wê rengê de wê newê dîtîna ku ew bi renekê wê werênê ser ziman. Heta ku ew wê rewşa rohnîyê û rojê bi wê re ku wê werênê ser ziman wê, bi tememî wê di dîmenekê wê weke li ser temenê bi têgîn û gotinên fîzîk û bûjenê û hwd re wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Wê di wê temenê de ew miajre beden û gîyanê jî ku wê di renekê de wê weke bi mêylbûna wan a li hev re wê di wê temenê û rengê de wê were dîtîna ku ew wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê jî dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê têgîna suhrewerdî wê, di wê temenê de wê, weke felsefeyek demê a bi ekol wê pêşkeve wê, piştî xwe wê gelek aligirên wê hebin. Wê berî suhrewerdî jî wê hebin. Di awayekê de wê, hallac, û heta nesimî û hwd li ser wê şopê wê karibê werênê ser ziman. Li endulusê weke ibni tufeyl û hwd dikarê li ser wê şopê bi kirpênê û werênê ser ziman. Wekî din ibni bacce û heta ibni meserre dikarê di rengê de wê karibê werênê ser ziman bê.

Felsefeya suhrewerdî wê di wê çerçoveyê de wê dema ku mirov wê werênê ser ziman wê bandûra wê di dema wê de wê bi zêdeyî wê hebê û wê bandûra wê, heta ku mirov wê kevneşopîya wê û çavkaniyên wê bi wê re wan fahmnekê mirov wê nikaribê wê bi temenî wê di wê temen de wê, bi renekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ev wê hemû wê bi hev re wê, di renekê de wê weke aliyna wê yê fahmkirinê ên ku mirov wê karibê wê di dewama wê de ku mirov wê karibê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Abdusamet Yigit

Destpêk; felsefeya Suhrewerdî a ronahiyê

Di mijare felsefeya hemdem de wê dikarê wê di destpêkê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê werênê ser zimam. Felsefe wê, di nava fahmkirinê de wê weke têtînek ku ew xwe bisipêrê çavkaniyê rasyonal re wê bi çêkirina temenekê fahmkirin re ku wê derkeve li pêş re wê di rengekê de wê bibê. Ev jî wê weke ku em bi felsefeyê wê re wê fahmdikin wê bi têtîna rengê hizirkirina felsefeyê re wê li wê dihizirin û wê dikarin wê fahmbikin. Di mijare felsefeyê de wê, aliyên wê yên ku ew wê derkevina li pêş wê, weke mijarên aqılmeşandinê, sedem û encamê, şewayê hildana li dest a bi têtîni weke bi têtînen mantiqem rasyonalismê, sermedîtîyê, metafîzîkê û hwd re wê, di rengekê de wê, karibê bi pîvê û wê werênê ser ziman.

Felsefeya serdema navîn wê, di destpêkê de wê bi çavkaniyên xwe yên serxwezayî re wê, di rengekê de wê bixwezê ku ew di awayek de wê, di temenekê xwezayî de wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman. Hinekê jî wê tekoşîna felsefeyê a di serdema navîn de wê, dikarê wê ji aliyekê ve wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman.

Di demên serdema navîn de wê mijare felsefeyê ku wê were ser ziman wê ji aliyekê ve wê, bi têtînen baawerî û ankû têtîna teolojîyê û wê weke çerçoveya zanîna olî û ankû xwûdê û hwd re wê bi wê re wê were lê hizirkirin re wê bê ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê, di awayekê de wê, di serdema navîn de wê aliyê serxwezayî û xwezayî wê, di çerçoveyên mijarên felsefeyê de wê di rengekê de wê were dîtin ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Minaq mijare têgîna xwûdayê ku ew li jîyanê nîn a wê çawa bi têkiliya wî ya bi jîyanê re wê were fahmkirin. Gerdûn xwediyê destpêkê ya û ankû sermedî ya. Wê di wê temenê de wê mijarên felsefeyê wê di wê çerçoveyê de wê, bi wê re wê were lê hizirkirin.

Lê di aslê xwe de ku mirov ji kijan aliyê ve jî li lê binerê wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê serxwezayîya serdema navîn wê nikaribê wê di rengê ya berî demê kevnera a weke bi demên mitolojiyê û hwd re wê fahmbikê. Teoloji wê di rengekê de wê bi çavkaniya wahiye û behîtan re wê, di rengekê de wê werênê ser ziman. Lê wê jî wê çawa wê weke bi azmûn bi hizirkirina ya felsefeyê û hwd re wê di rengekê de wê di dewama hev de û wê, di rengekê de wê bi têgîna birhanê û argûmanê û hwd re wê, di rengekê de wê werênê ser ziman re wê, di awayekê de wê bê dîtin ku wê bibê. Piştî dema kevnera û azmûnên wê yên bi felsefeyê wê bûhûrîna li serdema navîn ku mirov ji kijan aliyê ve wê li wê binerê wê karibê wê di wê rengê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman ku wê di awayekê de wê, weke demek ku wê di wê de wê bi bûhûrîna bi jîyankirina bi aqilê felsefeyê re jîyankirin û hizirkirinê û li gorî wê bi hizirî, menewî û hwd re jîyankirinê re wê karibê wê di rengekê de wê di berdewamiya wê de wê werênê ser ziman.

Lêpîrsînên bi teolojikî û ankû weke bi gengêşîya nava felsefe û teolojiyê ku wê di wê demê de wê bibê jî wê li ser esasê lêgerîna rasyonalityekê û xwezatiyekê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê di serî de wê werênê ser ziman bê.

Di felsefeyên serdema navîn de wê di wê de wê bi kûrbûnê û hwd re wê bi gotinê û ankû têgînên zêhnî û hwd re wê, çerçoveyek hişmendî a ku ew pêşdikeve û hwd re wê bibê. Di têgîna obje û şubjeyê de wê bi wê re wê, di pêvajoya wê ya hizirkirinê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare felsefeya hizirkirinê de wê, di wê çerçoveyê de wê bi zanînê û lêpîrsînên li ser zanînê û rengê zanînê re wê di wê temenê de wê bi wê re

wê were dîtin ku wê bibê. Di wê rewşê de wê gengêşîya nava felsefeyê û teolojiyê de jî wê li ser wê rengê rasyonalismê bê. Em dema ku em, di serdema navîn de li navaroka kijan felsefeyê ku ew li rojava bê û ankû li rojholat bê wê, dema ku em li wê dinerin em wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê kifşdikin. Lêpîrsînên bi felsefeyê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê xwe di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê didewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijarên felsefeyê ên weke mantiqê û rasyonalismê ku wê, derkevina li pêş wê, di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê çavkaniyek wan ya ku mirov wê karibê wê di şêwayekê de wê bi wê re wê kifşbikê û wê werênê ser ziman wê hebê.

Di serdema navîn de wê, lêpîrsînên ku ew li ser esasê felsefe û teolojiyê wê werina lêpîrsîn ku ew, di farqê de bin û ne di farqê de jî bin wê bi aqilekê wê li ser temenê rastîfîya wê û hebûna wê ya heyî û hwd re jî wê di wê temenê de wê, li wê were lê hizirkirin. Kirdeya rastîfîyê wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Rastî wê bi ya ku ew heya re wê bibê û ya ku ew nin a wê weke ya ne rast bê. Yan jî di rengekê de wê weke ku wê weke wê bê û ne weke wê bê wê di temenekê de wê bi têtîna rastîfîyê re wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di wê çerçoveyê de wê lêpîrsên ku wê werina kirin wê di rengekê de wê di kirdeya xwe de wê di rengekê de wê were dîtin ku wê ji wê, hinek kirdeyên ku em di wê temenê de di temenê wan lêpîrsênan de bi wê re ku em, dikarin fahmbikin û hildina li dest wê bi wê re wê di rengekê de wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, bide dîyarkirin bê.

Di mijare felsefeya demê de wê, li ser wê temenê wê ol û felsefe wê bi têtîna ya rasyonal û ya ne rasyonal re wê ji hev wê were cihê kirin. Wê, di wê temenê de wê ne li ser temenê têtînên rastiyê û ankû nerastiyê bin. Ber ku wê, her têtîn ji wan wê xwediyê rastiyên xwe yên ku ew bi wê di xwe de di hizirê û bi wê re li ya hemberî xwe bi wê ji aliyê xwe ve dinerê bê. Wê di wê temenê de wê mijare fahmkirinê wê bi wê re wê di rengekê de wê bibê xwediyê wê temenê û rengê wê yê fahmkirinê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê karibê wê di wê rengê de wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê

bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Felsefe wê, ji aliyê xwe ve wê, ji demên skolastikî û pê de wê bi nerîn û rastiyên xwe re wê derkeve li pêş li rojava û wê bi xwe re wê encamên cihê ên dîrokî jî wê werênê li holê. Di wê çerçoveyê de wê di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, pêşketina felsefeyê wê di wê çerçoveyê de wê, di renekê de wê xwe bi fahmkirinê re wê, di renekê de wê bide dîyarkirin. Felsefeyê wê ji aliyekê ve wê nikaribê wê bi zêde û ankû kêmbûna zanînê ve bi sînor wê fahmbikê. Ber ku wê weke mijare nerênê û rengê wê bê. Di wê temenê de wê, bi wê re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê, li ser wê bihizirê û wê bi wê re wê, di awayekê de wê, di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Heri zêde wê di demên dawî ên serdema navîn de wê ev rastî wê bi pêşveçûnên ku wê bi aqilî wê bibin re wê êdî wê weke ku wê bi awayekê zelalî wê di dewama wê de wê bi wê re wê êdî wê di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê bê dîtîn. Wê di wê temenê de wê derketina li pêş a şêwayên zanînê û bi wê hizirkirinên nû ku wê pêşkevin wê bi xwe re wê êdî wê zanînê jî wê di wê temenê de wê di renekê de wê, bi rengê pêşketina wê re wê bide dîyarkirin. Di demên ronansê de wê lêpirsînên ku wê bi felsefeyê û ankû aqilê wê re wê bibin û wê di serî de wê di wê temenê de wê bibin. Wê di renekê de wê bi wê re wê, di temenê aqilzanînê wê de wê bibin. Wê bi wê re wê, di serî de wê li ser çavkaniya xwe ya fahmkirinê û şêwayê re wê lêpirsîn wê bi wê re wê pêşkevin û wê di wê temenê de wê çerçoveyek hizirkirinê a bi temen wê bi wê re wê di renekê de wê xwe di dewama wê de wê were dîtîn ku wê bide dîyarkirin. Felsefeya serdema navîn wê bi encamên wê re wê, jinûve ku wê ya demên kevnera wê di wê de wê bide kifşkirin wê êdî wê bi herikinên nû û reng û şêwayên hizirkirinê ên nû re wê xwe bi wê re wê di renekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Her wusa pêşketina têgînên felsefeyê ên weke rasyonalismê, mantiqê, metamatikê, û têgînên weke humanismê û hwd wê di wê temenê de wê karibê bi awayekê wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Wê dema ku wê, bahsa felsefeya rasyonalismê wê were kirin wê bi wê re wê, di serî de wê, navên weke yên descertes ku wê di wê demê de wê li wê bihizirin û wê bi wê hizrên xwe wê werênina ser ziman wê bibê. Di aslê xwe de wê têgîna rasyonalismê wê ne têgînek nû ku wê di wê demê de wê derkeve li pêş bê. BI teybetî ku em li serdema navîn dinêrin wê

hema bêja di hemû demên wê de wê hizrên ku wê di wê de wê bi felsefeyî bê û ankû bi teolojikî bê wê di wê çerçoveyê de wê weke pîvanekê wê di wê de wê were dîtîn ku wê li wê were lê hizirkirin. Minaq suhrewerdî wê di wê çerçoveyê de wê, weke filosofê têgîna rasyonalismê di wê çerçoveyê de wê, navê wî di dema wî de û di demên wî yên piştê de jî wê di dîmenekê de wê bê dîtîn ku wê derkeve li pêş. Weke wî di wê temenê de wê, hem berî wî û hem jî piştî wê bê dîtîn ku wê zaneyên ku wê werin û bibin wê derkevina li holê wê hebin.

Weke ku em di têgîna suhrwerdî de wê dibînin wê dîmenekê rasyonalismê a ku wê di awayekê de wê, li ser temenê tiştê wê weke wê û bi hemû xosletên wê yên şenber wê dîtina wê re ku wê bikê re wê di awayekê de wê bê dîtîn ku wê bînen ser ziman bê. Wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê karibê wê di renekê de wê, werênê ser ziman ku wê, bi wê re wê, xwe di renekê de wê, karibê wê, werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, felsefeya rasyonalisma suhrewerdî wê di renekê de wê, çawa wê, hebûnê wê weke ku wê werênê ser ziman wê li ser temenê wê werênê ser ziman. Li gorî aqilê îşraqî ê suhrewerdî ku ew dihênê ser ziman wê, di têgînek mistikî de jî wê li wê bihizirê û wê bi têgîna azmûnkirinê a fêrkirinê re wê li wê bihizirê. Ew wê, li ser wê temenê fêrkirinê re wê karibê di nava jîyanê de wê, pêde herê. Li gorî suhrewerdî aqilê mirov wê heta sînorekê wê mirov wê bibê lê wê di awayekê de wê ji wê derbas nebê û wê rastteqiniya ku wê derkbikê wê negihijê bi tememî li derka wê. Di wê nûqteyê de ew wê, pêvajoyek felsefeyê a ku ew bi hizirkirinê dihênê ser ziman wê heta destpêka pêşketin û hizirkirna mirov wê bi xwe re wê di renekê de wê weke ku wê bibê. Li gorî wî gotinên ku wê aqil wê bi karbênê wê bi sînor bin û wê di sînorekê de wê karibin wê bimênin.

Di çerçoveya rasyonalisma suhrewerdî de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, werênê ser ziman ku wê, sê şewayên giring ên ku mirov bi wan re wê, bikê wê di wê nûqteyê de wê giring bin ku mirov bi wan re wê kifşbikê, Yek wê bi kifşkirinê bê û kifşkirin wê di wê temenê de wê bi wê re wê bi gihiştina ya nû û yên din ku ew heta wê demê nayêna zanin. Weki din di mijare kifşkirinê de wê, di wê nûqteyê de wê, pêdeçûyina bi aqil û fahmkirinê wê bi wê re wê derxê li pêş. Mijare aqilmeşandinê wê di wê nûqteyê de wê şewayek bê. Lê ew aqilmeşandinê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, tenê wê bi wê rengê wê re wê, weke ku wê fahmnekê.

Wê ji wê zêdetirî wê di renekê din de wê, weke bi şîrove û fahmkirinek li ser temenê wê yê rast û şenber re wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di dewama wê de wê nûqtaya peyxamê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din ku wê derxê li pêş. Ew jî wê di wê çerçoveyê de wê bi mijare peyxamê re wê, hizirkirina xwe wê di çawayekê de wê, bi ber ya nayê zanîn û kifşkirina wê ve wê weke bide birin. Ev jî wê ji aliyekê ve wê rêgeza pêşî ku me bahsa wê kir a kifşkirinê wê ji xwe re wê weke ku wê bikê pêpelok. Lê bi wê re wê, di wê çerçoveyê de wê ji wê gihiştina wê, weke bi wê ya ku ew hat kifşkirin û di mejî de wê ya ku ew da biriqandin û hîskirin û hişkirin û hwd wê bi wê re wê, di renekê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê rêgezê de wê di dewama wê de wê, di renekê de wê, têgîn û rêgeza peyxamê wê, di wê temenê de wê, di felsefeya suhrewerdî a rasyonel de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Nûqtaya din a sêyem jî wê têgîn û şewayê sehê (intuition) bê. Di wê temenê de wê di awayekê de wê weke lêvebûn, rastarast wê kifşkirin û hwd re wê karibê wê kifşbikê û wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê weke bêî bi navber wê bikarhanîn û lêgihiştinê jî wê di renekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ligorî wê têgînê wê çavkaniya zanînê wê seh bê û wê, di wê temenê de wê bi sehkirinê re wê karibê bi kifşkirinê, lê gihiştinê, têgihiştinê, lêşiyarbûnê, têşiyarbûnê û hwd re wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê, kifşbikê û wê werênê ser ziman.

Li gorî wê, weke ku wê suhrewerdî wê werênê ser ziman wê gotin wê minaq wê, ku rastiyê wê bi fêrsekê wê bêî navberê wê rastarast wê fahmbikê û bi wê re wê, weke bi ji derk û sehên me weke bi hev re ku wê ji wan biafirê re wê, xwediyê şewayekê fahmkirinê bê.

Li ser wê temenê wê weke ku em bi têgîna suhrewerdî re wê dibînin wê weke di dîmenekê derkkirinê ê fahmkirinê de wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin ku wê, lê şiyarbûnê û bi awayekê hîsbik û bi wê hiskirinê wê derkbikê re wê di temenekê azmûnkirinê de wê fahmbikê re wê xwediyê dîmenekê fahmkirinê bê.

Suhrewerdî di wê nûqtayê de wê rasyonalisma wî di renekê de wê, li gorî wî hertimî wê 'derfeta di wê de a kûrbûnê wê hebê' re wê li wê bihizirê. Di wê nûqtayê de wê, têgîn û gûmana ku wê bi tememî wê ti

carî wê weke ku mirov wê weke ne bi derfet bê ku mirov wê li wê bigihijê wê, di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê, di awayekê de wê werênê ser ziman ku wê, zanîna ku ew bi aqil ku em wê bi dest dixin wê hertimî wê karibê aliyekê wê yê kê m û ne têt wê hebê. Lê wê di wê temenê de wê çendî ku wê bi wê re wê li wê bihizirê jî lê wê di şewayekê de wê bi aqil wê, pêwîstîya wê fahmkirinê û lêgihîştinê wê bi şewaye teqez wê derxê li pêş.

Ya ku wê suhrewerdî wê, bi têtîna rastteqînîyê re wê werênê ser ziman wê weke ku mirov wê dibînê wê li ser sê tememan wê werênê ser ziman. Wê weke xwe lêrazandinê weke yên ku wê, di demên berê de kirina bi weke şewayên jîyanê ê weke bi têtîna rewîstê ku ew xwe bigihênê astek bilind bi hişmendiyê û hwd re ku wê li wê bigihijê re wê karibê wê, bikê bê. Aliyê din ê duyem wê li ser şewayê tefekûrê û ankû bahskirinê ku wê werênê ser ziman bê. Bi wê re bi wê lê hizirkirin, hewldana fahmkirinê dana nişandinê û hwd re wê bi wê re wê werênê ser ziman. Aliyê din ê sêyem jî wê bi rêyên lêkolînê û hwd re ku wê bahsa wê bikê wê weke rêyek gihiştinê ku wê werênê ser ziman bê. Di awayekê de wê dema ku ew di nava şewayên fahmkirina mirovan de wê dihênê ser ziman wê weke kêsen xwe lê dana ên weke sofî û hwd ku ew di jîyanek sade û saf de wê bi wê re wê, di temenekê dûrûst û rast de wê bijin re wê werênê ser ziman. Komêk din jî wê weke kesên ku wê, ew bi lêkolînê ên weke di rengekê filosofên weke el-dinwerî, el-kindî, farabî û hwd ku ew lêkolinan bi felsefeyê bikin û hwd re ku wê bixwezîna ku ew bigihijina li fahmkirina wê re wê li wan wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Suhrewerdî wê, di wê temenê de wê, li ser temenekê sehî wê dema ku wê di felsefeya xwe de wê kûr bibê wê, bi awayekê wê, dageran wê bikarbênê. Minaq wê dema ku wê kosmolojiyê wê şîrovebikê wê ji wan dager û pêjnan wê sîd wergirê û wê bi wan re wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Ew wê minaq wê di wê temenê de wê hebûnê wê di wê temenê de wê weke rohnîyê wê pênasebikê. Ew wê bi gotinek din wê weke 'nûra nûranî' wê di awayekê de wê bi wê re wê hebûnê wê, pênasebikê û wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Li ser wê re wê gotinên weke 'nûra razber' wê bikarbênê. Ji wê mirov bi awayekê ewle li wê tê digihê ku wê werênê ser ziman ku wê, li ser têtînek meteforî a rohnîyê re wê, bi awayekê dagerî ku wê hebûnê wê bi wê re wê li ser têtînek ontolojîkî a rêgezî ku wê bi wê re wê hebûnê wê pênasebikê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman bê.

Li gorî wî rohani ku wê bi awayekê metaforî ku ew mirov li wê bihizirê wê, çendî ku wê xort dibê jî wê, ji aliyê cewherî ve wê weke xwe wê di rengekê de wê bimênin. Di wê temenê de wê, di nava têngîna mekanî û demê de wê, li wê bihizirê û wê bi wê re wê, bi awayekê wê bixwezê ku ew wê, fahmbikê. Li ser temenekê sehî wê bi têngînek epistemikî wê êdî bixwezê ku ew ji wê, bixwezê ku ew bi wê lê têbigihê û ji wê bigihêjê wê fahmkirina ku ew dixwezê wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Li vir wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku suhrewerdî wê têngîna rohnîyê wê, weke pêjnek afrîner wê, bo têngîna sehê (intuition) a epistemikî jî wê bikarbênê. Ji vê nûqyê wê, tiştêkê din wê giring bê ku mirov wê li ser têngîna mistikî a suhrewerdî re ku wê bi navê wî were ser ziman re wê bibêjê. Ew jî wê ew bê ku wê çendî wê têngîna wî ya mistikî wê weke nîşanayaka mistisimekê wê were ser ziman û ankû di çerçoveya literatura islamê de ku wê were ser ziman û wê bêjê ku ew 'weke tasawufvanekê' wê were pênasekirin jî lê di aslê xwe de wê, ev gotin wê bi tememî wê nikaribin wê rastîya suhrewerdî û wê mijare hizirkirina wî ya di wê warê de ku ew dikirpênê û wê karibê were ser ziman vebêjê.

Suhrewerdî wê xwediyê têngînek 'saf' û 'sadê' ku wê, kesên li dorê wê bi têngînek biratî wê li dorê wê weke ku wlê bigihijina li ser wê di wê çerçoveyê de wê, were ser ziman wê hebê. Ew têngîna wî ya saf wê, çavkaniya wê rohani bê û wê, di wê nûqtayê de wê, bi wê re wê, bi pîvanên wê re wê di rengekê de wê were dîtî ku ew wê dikirpênê û wê dihênê ser ziman.

Li ser temenê xwe yê têngînî a rohnîyê ku wê çavkaniya wê heta mani û zerdeşt û hwd wê herê re wê li wê bihizirê û wê dema ku wê rexneyên xwe wê li hizrên aristo wê bigirê wê, li ser wê re wê bikê.

Di nûqtaya ku ew bi wê li hizrên aristo wê rexneyên xwe bikê wê li ser mijare 'sînor' û 'pîvanê' bê. Ew li ser wê re wê hizrên xwe wê, pêşî wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Wê jî wê di mijare têngîna qatagoriyan, çînkirinê û hwd de wê bikê û wê werênê ser ziman. Suhrewerdî wê xwediyê têngîna cewherî bê û ew wê dema ku wê li ser wê re wê salixbikê wê bi têngîna ku ew dikê wê di wê temenê de wê bikê ku wê her tişt wê hem yek û hevgirtina wê ya bi yekiti wê hebê. Û ew di wê temenê de wê, têngîna xwe ya hevgirtinê wê bi hebûnê re wê, lê dihizirê û wê, di rengê ku ew dihênê ser ziman wê weke ku wê demokrit ku wê werênê ser ziman her tişt wê ji atomê bê û ankû empedokles ku wê

werênê ser ziman ku wê çavkaniya fizikî a ne kêr û zêde dibê wê bi têngnek weke wê a 'logoyî' ku wê werênê ser re wê, di awayekê de wê werênê ser ziman.

Li ser wê çavkaniyê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, tişt wê bi wê yekitiya xwe wê xwediyê pîrriyêkê bê û wê derfet ji wê re wê nebê ku ew were hijmartin. Di wê temenê de wê, di têngna niceli de bi temenê bûjenî û ya nitelikî de wê bi temenê têngînî û pîvan û biriqîna bi hiş û hwd re wê werênê ser ziman.

Ew wê ji aliyekê din ve jî wê têngna qatagoriyî a aristo ku wê weke bi têngînî wê li wê bihizirê wê weke b fenomenolojikî wê suhrewerdî wê weke bi 'çêkeriyekê' wê pênasebikê û wê werênê ser ziman. Li gorî wî hinek qatagoriyên aristo wê li ser temenê têkiliya bandûrî bin û ew bi têngna bandûr û ji wê bi tevgerê ya bi bandûr ku ew dibê re wê, karibê li wê were daxistin re wê were fahmkirin bin. Li ser wê temenê wê salixkirina suhrewerdî a li ser temenê qatagoriya aristo ku wê tozê, nicelikê, nitelikê, têkiliyê wê bi qatagoriyê ku wê cihê bikê û wê di çerçoveya têngna hebûnê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman wê, dîmenekê fahmkirinê wê di derbarê hizirkirinên wî de jî wê di mejiyê mirov de wê weke ku wê bide çêkirin. Ew wê, di wê temenê de wê di derbarê têngna rasyonalitya wî de jî wê dimenekê fahmkirinê wê weke ku wê bide mirov.

Li vir ku em hinekê bi wê rengê salixkirina wî re didênin û em dikin ku wê têngna wî ya rasyonel wê fahmbikin wê, di rengekê de wê, di dîmenekê ku ew pêvajoya rasyonalbûnê wê bi hebûnê, û realityeya wê re wê salixbikê. Di wê temenê de wê, dîyarîfî, heyin, û hwd wê, weke têngînên ku ew wê çerçoveya wî ya hizirkirinê wê biafirênin. Aliyên bi zêhnî ên çêkerî ku ew li wê dihizirê di nava hizrên aristo de na û ew dixwezê wan cihê bikê wê, dema ku em li wan dihizirin ew, ya ku ew di mejiyê mirov de didin çêkirin wê di wê temenê de wê hizrekê wê di mejiyê mirov de wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bidina çêkirin û dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de suhrewerdî wê berî ku ew li rewşa menewiyê wê bihizirê û lê daxê wê bi têngna qatagoriyê wê pêşî li ya li ya bûjenî û li wê daxistinê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Ew di wê temenê de wê, mijare qatagoriyê wê dema ku ew şîrovedikê û ew ber vê yekê wê, bi têngnek hijmarî wê, bi sînorkirina wê hanîna ser ziman wê weke ku ew wê şaş dibîne.

Di wê nûqtayê de suhrewerdî wê, filosofên meşşâî ku wê şîroveyên xwe wê li ser ya wê bikin û wê di rengekê de wê, bi mijare hebûnê wê bi

têgîna bi tozê û tozê jî wê bi bûjen û darêjkê re wê werênina ser ziman wê, di wê rengê de wê, bi sînorên re ku wê bënina ser ziman ew ew wê weke kê m bibînê. Diwê temenê de wê weke ku wê ji nava hizrên suhrewerdî wê were fahmkirin wê di wê nûqteyê de wê ya ku ew dihênê ser ziman wê di wê rengê de bê ku ew wê, rewşa wê hebûnê bi sînor û bê sînor û ankû mazinati û ankû raje û ankû miqdarê ku ew dihênê ser ziman wê bi wê re wê, di wê çerçoveyê de wê hizrên xwe di temenekê rexneyî de wê bi wê li wan wê werênê ser ziman. Ber ku ew dihizirê ku ew dihizirin û dibêjin ku wê giringiya miqdarê û mazinahiyê wê nebê.

Ew di wê nûqteyê de wê dihênê ser ziman ku wê dema ku wê, di mijare birrînê û hwd de wê, dema ku ew hizrên xwe dihênina ser ziman ku wê, bi wê re wê suhrewerdî wê hizrên xwe wê werênê ser ziman ku wê, dema ku wê ji bûjenê li bûjenê wê, rewşa wê karibê têkiliya nava wan bide dîyarkirin jî lê wê rewşa mazinahi û hwdê wê nikaribê wê ji wê derxênê. Ber ku ew di wê de û bi wê ve heya. mazinati wê weke rewşek ku ew nikaribê ji bûjenê were kirin bê.

Di wê nûqteyê de wê, weke ku wê were dîtîn suhrewerdî wê, têgînek geometrikî û metamatikî wê di wê nûqteyê de wê suhrewerdî wê li ser têgîna pîvanê, mazinbûn û hwd re wê, di mejiyê wî de wê hebê û ew wê bi wê re wê, bi wê li wê bihizirê û wê hizrên xwe wê werênê ser ziman.

Li vir têgîna suhrewerdî wê di wê rengê de wê, weke ku wê xwediyê têgînekê bê ku wê bi wê re wê, rewşa bûjenê bi çape wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku wê pîvane çapê bi awayê wê yê darêjkî û rewşa weke ya wê ya bi mazinahiya û giraniya wê re wê li wê bihizirê.. Ev wê weke aliyekê wê yê ku ew li wê dihizirê û wê bi wê re wê hizrên xwe wê, di dewama wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, rasyonaliteya suhrewerdî ji wê nûqteyê wê du aliyên wê yên geometrikî wê bi wê re wê, ji wê nûqteyê wê bi wê re wê were dîtîn ku wê karibin werina fahmkirin. Yek wê bi têgîna mazinatiyê re bê. Ya din wê bi têgîna çapê re wê li ser têgîna darêkê, û awayên wê yên cihê û rewşên wê yên bi pîvanê û hwd re bê. Ew wê, di wê nûqteyê de wê, ji aliyekê din ve jî wê, were dîtîn ku ew giringiyê de mijare bûjenê ku ew bi wê re wê bihizirê û wê weke çavkaniyek azmûnî a bi wê re li wê bihizirê û ji wê bigihêjê çavdêrîyan. Di wê temenê de wê, dema ku ew mijare bûjenê wê bi aliyên wê yên weke miqdarê û mazinahiyê û hwd re wê li wê bihizirê wê ji wê aliyê ve wê weke ku wê bixwezê çerçoveyek hizirkirinê di mejiyê mirov de wê biafirênê û wê werênê ser ziman bê.

Li gorî ku em ji nava rexneyên wî yên li filosofên xate meşşai jî ku ew dikê ku mirov li wan dinerê wê di wê temenê de ew wê werênê ser ziman ku ew wê, mehiyeta wê û ankû çape wê weke 'nedîyar' ku ew li wê dihizirin re wê, li ser wê re wê li wan rexneyê bigirê. Ji wê têngîne wê mirov tê digihê ku wê, suhrewerdî wê xwediyê têngînek bi dîyarîyê bê. Lê ew di wê temenê de wê bi têngîne nitelikî û nicelikî wê di wê de wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê hizrên xwe wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê werênê ser ziman. Li gorî suhrewerdî meşşai rewşa derkkirinê û zanîne wan ne hanîna ser ziman. Li gorî wî, yên ku ew di şopra aristo de dikin ku ew zanîne wê weke pîvan û şartê wê ku wê ji bûjenê wê bi razberkirina re ku wê werê jê girtin wê bibînin ew, wê bi têngînek zanîni a pîretikî û bûjenî bi wê re wê li hemberî wê bisekinê. Ew wê, di wê temenê de wê ew wê, weke ku ew wê werênê ser ziman ku wê, heta ku ew wê were razberkirin jî wê berî wê pêvajoyê wê pêvajoyek zanîne wê hebê. Wê demê wê, zanîna razber û ya ne razber wê li gorî wê di mejiyê suhrewerdî de wê hebê. Wê demê wê, di wê temenê de wê ji wê aliyê ve wê pêwîst bê ku mirov wê ji wê ve wê pêşî wê weke aliyekê wê yê giring wê pêşî wê rewşa bûjenê bi wê pêvajoya wê ya pêşî a bi aqilê pîretikî re wê pêşî wê, bi zanînek şenber re wê derkbikê. Ev wê, pêvajoya piştî wê razberkirinê wê temenê wê biafirênê. Lê zanîna razberiyê ji wê nûqteyê mirov wê fahmdikê ku suhrewerdî wê bi reng û şamalek din li wê dihizirê. Ew wê, di wê temenê de wê, zanîna bûjenî wê weke ji bûjenê wê li wê bihizirê û wê weke şewayekê û pêvajoyekê bê. Aliyê din ê zanîna razberiyê wê bi aliyekê din wê bi serê xwe wê weke dervî wê weke pêvajoyek hizirkirinê û ankû di wê de a hizirkirinê wê weke ku wê bibîne û wê di wê temenê de wê werênê ser ziman.

Li vir di mijare têngîna razberiyê de wê dikarê wê li ser wê bisekinê. Wê di wê nûqteyê de suhrewerdî wê mijare razberiyê wê, hilde li dest û wê li ser wê re wê rexnegirtinna li filosofên meşşai wê bikê. Di wê çerçoveya rengê şîroveya wî ya di wê rengê de ku ew bi rexnewî li filosofên meşşai dikê li ser wê re wê karibê bigihijê hinek encamna. Ew jî wê di wê rengê û temenê bê. Minaq wê weke ku wê me hinekê li jor hanî ser ziman wê li gorî suhrewerdî wê filosofên meşşai wê idia bikin ku wê, bi razberkirina zanîne ji bûjenê re wê, derkkirin û bi wê re wê gihiştina li zanîne wê bi wê re wê li wê bibê. Lê suhrewerdî li wê dihizirê û wê bersivê wê weke ji wê têngînekê wê bi wê rengê wê werênê ser ziman ku ew rast a wê, demê aqilê razber wê bigihiştta li bigihiştiba li zanîna bûjenê. Lê ew

dihênê ser ziman ku wê tenê wê zanîn wê dema ku wê zanîn bigihijê li darêjkê wê êdî wê biwê re wê li wê bigihijê.

Ev têtîna bûjenê ku wê suhrewerdî wê, li wê bihizirê wê, weke têtînek bûjenî a berî wê dema darêjkê wê weke di rewşek ne dîyar û razber de ku wê di rengekê de wê li wê bihizirê bê. Di wê nûqtayê de wê di wê têtîna suhrewerdî de wê, têtîna razberiyê a bûjenî wê, di wê rewşê de wê weke têtînek nû wê xwe di wê nûqtayê de wê bide dîyarkirin. Ew di wê temenê de wê biwê re wê li wê bihizirê ku wê têtîna bûjenî a razber wê weke ya ku ew berî darêjkê bigrê di rewşek weke ya bi heyîn û potansiyal de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê hizrên xwe wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê, têtîna razberê ku wê di wê nûqtayê de wê bi filosofan û derkkirina wan re wê di têtînek zanînê a ku ew ji bûjenê hat girtin û ew zanîna ku ew hat girtin û hat razberkirin wê, bi wê re wê werênina ser ziman. Di wê nûqtayê de di serê suhrewerdî de wê, dervî wê di wê rengê de wê dîmenekê wê yê hizirkirinê ku mirov wê dikarê wê di wê rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê re wê werênê ser ziman bê.

Li vir wê di dewama wê de wê dema ku wê zanînê wê werênê ser ziman wê têtîna 'dîtinê' a di temenê têtîha derkkirinê de ku wê bêtê ser ziman wê, bi têtîna ya ku ew dihênê ser ziman re wê bibêjê ku ew, bûjen wê darêjka wan wê li reşika çavê wê bandûrê bikê û wê bi wê re wê têtîliyê wê bikê. Di wê nûqtayê de wê tiştên ku ew di fezeyê de mazin ku ew çawa wê têtîliyê wê rewşika çavên me re wê dênin re wê li ser wê bihizirê û ew wê pirsê li wê dikê li ser wê têtîna xwe re.

Lê li vir wê aliyekê wê yê din wê di rengekê de wê mijare dîtinê wê, weke têtînek teybet wê suhrewerdî wê hilde li dest û ew wê di wê temenê de wê li ser wê re wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê hizra xwe wê werênê ser ziman. Li gorî wî bûjen ku ew hebê û bi darêjkê bê wê têtî bikê ku ew dîtin? Ew wê pirs wê di wê temenê de wê li wê bikê û wê bixwezê ku ew wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Li gorî wî hemû tişt wê bi têtîna rohnîyê re wê were dîtin û ber ku ew bi rohnîyê re heya wê were dîtin. Wê demê têtîna suhrewerdî wê di wê nûqtayê de wê weke ku ew li wê bihizirê û ji wê têtîna wê ya ku ew bi wê bihizirê ku ew bûjen bi wê re dihê dîtin û ew li wê bihizirê jî wê di wê nûqtayê de wê weke aliyekê ku ew têtîha rohnîyê wê bi têtînek tozê û hwd re wê, di rengekê de wê bi potansiyalî a heyînê re wê weke ku wê li wê bihizirê û wê bi wê hizra xwe li ser têtîna bûjenê re wê di rengekê de wê weke ku

wê werênê ser ziman. Li gorî suhrewerdî wê, pêvajoya derkkirinê wê weke ku wê were fahmkirin wê ji sê pêvajoyan wê pêkwerê. Ya pêşî wê ya derkkirina ji bûjenê bi dîtina wê re bê. Ya duyem wê bi wê bûjenê û zanîna wê ya gihiştî ku wê di meji de wê ew wê weke hişmendiyekê derkkiri ku ew bûya û êdî ew heya bê. Ya sêyem wê ew bê ku wê, li ser wê pêvajoya duyem re ku wê piştî ku ew bi hiş bû wê bandûrê wê li nefsa mirov wê bikê û wê di wê temenê de wê, nefsi jî wê bi dîtina xwe ya rohani wê ew wê, hilde li nava xwe û wê, ew wê, derkbikê. Wê demê wê di wê nûqtayê de wê nefse û ankû derûniyê wê di rengekê de wê têngîne bi hiş wê tefkirbikê. Wê demê wê, ew wê, dema ku ew zanîna nefsi nebê wê di wê nûqtayê de wê werênê ser ziman ku wê ne bi derfet bê ku mirov wê bi tememî wê bi aliyên wê yên din re wê bi tememî wê derkbikê û wê fahmbikê. Dîtina nefse û ankû derûnî wê, li gorî wî bi du awa û aliyên ku ew di zikhev de derbas dibin re wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê di wê rengê de wê werênê ser ziman bê.

Di têngîna wî ya derûnî û ankû nefsi de wê, çawa ku wê li gorî wî zanîn wêbi rohani bibê wê bi heman rengê wê nefsi û ankû derûnî jî wê bi wê bigihijê rohniyekê. Di wê çerçoveyê de wê weke pêvajoyek ku ew ji hev didina hev wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de ku em li nerîna suhrewerdî a zanîne dinerin û li wê dihizirin wê di wê temenê de wê ew wê bi wê re wê di rengekê de wê xwe bide diyarkirin ew zanîne wê di wê temenê de wê weke bi têngînek azmûnî û xwezayî wê, di awayekê de wê weke ku wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê rewşê de wê, şewayên weke çavdêriyê, azmûnkirinê bi wê re wê weke cerbkinê û hwd wê weke aliyên şewayî ku wê bi şewayê wî yê gihiştina li zanîne û ankû wê bi dest xistina wê re ku wê xwe bidina dîyarkirin bin.

Di mijare rohaniyê de wê, weke awayekê rastarast ku wê bi derkkirina me ve girêdayî wê hilde li dest wê di dewama wê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê giring ku ew di wê çerçoveyê de wê, xwediyê wê heyinên derkkirî ên di wê de bin re wê, li wê bihizirê. Di aslê xwe de wê bi awayekê xwezayî wê di wê çerçoveyê de wê bi zanîna suhrewerdî wê were fahmkirin û wê were dîtina ku ew wê, zanîna şenber a ji bûjenê ku ew digirê wê weke têngînek wê pêvajoya zanîna razberkinê a bi rê û çerçoveya wê rohaniyê ku wê di wê de wê bi wê li wê bihizirê jî bê. Ji xwe ew rohaniyê wê di temenê têngînek objeyî de wê weke ku ew salixkirina wê ya û dikarê were salixkirin û hwd re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Yanî wê di wê temenê de wê, rohni wê xwediyê têgînek bûjenî û ankû objeyî bê di mejiyê suhrewerdî de.

Di wê çerçoveyê de wê têgîna suhrewerrdî a rohniyê wê di rengê de wê weke ku em di nava manitiyê de dibînin ku wê weke ku ew wê bi têgîna heyinek şenber a weke 'tiştekekê' ku ew heyî' wê dihizirin wê di rengê de wê de wê were dîtin ku ew wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê hizrê xwe wê werênê ser ziman.

Li ser wê çerçoveyê li gorî suhrewerdî ku em, disa li mijare rohniyê vegerihin wê, ew wê werênê ser ziman ku ew wê weke hebûn û tiştekekê ku mirov wê dikarê wê azmûn bikê, fêr bibê, cerb bikê û hwd bê. Ligorî pergale zanin û hizirkirinê a îşraqî wê di wê nûqteyê de wê di wê rengê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, bi 'ezîtîya xwe' li mekanê bi belaviya wê re ew berî bedenê de û bi awayekê pêwîstîni ku ew were derkkirin weke kirdeyekê, û ankû weke kirdeyek dervî demê wê bi hebûna wê re wê li wê bihizirê û ew wê werênê ser ziman. Ew wê di wê nûqteyê de ew wê weke bi têgînek cewherî-hişmendî wê dihênê ser ziman û wê di dewama wê de wê, hebûnên ku ew di hişmendiya xwe bixwe de na wê weke yên bi rohniyê ku wê bi rastiyê wê werina dorpêçkirin re wê, werênê ser ziman. Ew wê di rengê de wê, di wê nûqteyê de wê êdî wê li nûqteyek hişmendî wê li wê bigihê ku ew wê weke têgîna razber a li ser wê ya ku em wê weke ji bûjen razber dikin û ku ew wê weke nûranî' wê bi nav dikê û ankû wê weke ku wê heta roja me wê kurd wê bi wê di nava xwe de wê bi nav bikin weke 'suhr' wê di wê temenê de wê werênina ser ziman. Felsefeya suhrê a ku wê kurd wê bi nav bikin wê di wê rengê de wê hinek xosletên wê yên ku em di wê temenê de wê karibin wê bikirpênin wê hebin. Minaq wê sûhr wê xwediyê rohniyê bê. Wê bi nûranî bê. Ev herdû wê di wê de wê hebin. We weki din wê 'weke çireyekê wê pêketî bê'. Di dewama wê de wê, di wê çerçoveyê de wê ew wê hemû tiştê wê bide dîtandin û dîyarkirin. Wekî din ev rohni wê ber ku wê xwediyê hinek xosletên rohnî û pîroz û xwûdayî bê wê êdî wê weke rohniyek afrîner bê. Wê di wê temenê de wê li gorî wê ku ew mivirt wê jîyan jî wê weke li wê dawî wê li wê were. Di wê temenê de wê bi gotinên weke "ku ew suhr li wê pif hat kirin û ew hat mivirandin wê jîyan jî wê, êdî wê nebê." Ankû wê bo destpêke jîyanî wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê were hanîn li ser ziman wê bê gotin ku "wê, dema ku wê, ew suhr pêket wê êdî wê ji wê jîyan wê bibê û wê geş bibê." Di wê temenê de wê bi wê re wê ew wê were hanîn li ser ziman. Navê suhrewerdî wê di wê temenê de wê hinek têgînen ku ew di

wê de ew bi wê re ku ew werina fajmkirin û werina ser ziman wê di wê temenê de wê bi wê re wê di regekê de wê weke ku wê hebin.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinê a bi hebûnê re wê, di wê temenê de wê, dikarê wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman. Ew wê di wê temenê de wê, hebûnên dervî wê suhre ku ew hena jî wê ji wan wê bahs bikê. Di wê rengê de wê bahsa wê bikê û wê werênê ser ziman ku ew hebûnên ku ew dervî rohnîyê ku ew dervî tariya teqez ku ew dimênin jî wê weke bi cismî wê, ku wê hê hindiktir wê rohni hebê jî wê dîsa ew wê xwediyê hişmendiyeke cewherî bin.

Ew wê di wê têngîne de wê, bi tefkirkirinek weke dervî wê rohnîyê a suhrê ku ew heya wê weke ku wê wre qastkirin. Ew wê, di wê çerçoveyê de wê, dervî wê hebin. Lê ew wê, ne bê wê rohnîyê na. Lê ew bi hişmendiyeke na ku ew wê diwê rohnîyê de jî wê bi pêketina suhrê re ku wê were û xwe bide dîyarkirin jî bê.

Di hişmendiya suhrewerdî de wê ew wê, bi têngînek heyinê re wê were pênasekirin û wê were hanîn li ser ziman. pêketina suhrê wê bi têngînek objeyî a 'bûyî û heyî' re wê were pênasekirin û wê were ser ziman. Di wê rengê de wê di awayekê de wê dikarê wê di regekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di mijare felsefeya îşraqîyê de wê, dema ku wê bahsa têngîna rasttîyê ku wê li wê were lê ghiştin wê bi wê re wê di regekê de wê weke aliyekê wê yê din ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê dikarê wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê dihênê ser ziman wê weke ji çar pêvajoyan wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Pêvajoya pêşî wê, weke bi têngîneke temenî a di jîyanê de ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin re wê were ser ziman. Di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di wê pêvajoyê de wê zanîna filosofan û hwd jî wê biafirê û wê 'azmûnkirin' û ankû w' dîtina ilahê' ku ew bahsê dikin wê bi wê re wê kifşbikê û wê di wê temenê de wê bi kifşkirina menewîyetê û xwe dana wê re wê, di reng û awayekê de wê werênê ser ziman. Bi wê rengê wê bi aleme pîroz li wê bihizirê wê xwe ji her aliyê ve wê ji ya obur û zêde ku ew dibê biparêzê û ji rewşên şehwetî dûrkeve û xwe ji dûnyawîtiyê bide menewîtiyê. Li gorî suhrewerdî di wê pêvajoyê de çendî ku mirov xwe ji ya dûnyawî razberkir wê ewçendî di regekê de wê weke ku wê bi ber ya nûranî ve

wê biçê û wê bigihijê wê rohniyê, evîn û hişê wê. Wê dema ku ew gihişt û di xwe de pêkhanî wê êdî wê karibê bigihijê rastteqîniya tiştê.

Di wê çerçoveyê de wê piştî wê ku ew di xwe de wê pêkhanî wê bigihijê pêvajoya duyem ku ew 'xwe weke rohniyê pêkdihênê' êdî wê bi wê re wê bilind bibê û wê derkeve mertebe bilind a pîroz (el -nur el-ilahî) û ankû radaya bilind a nûranî. Wê bigihijê pêşberîya nûrên mazin. Suhrewerdî wê weke pêvajoya ronakbiriye wê pênase dikê û wê dihênê ser ziman. Di dewama wê de wê pêvajêya sêyem ku wê weke ya avakirin, bilindbûn û pêkhanîne bê û ew wê bi rohniyê mazinbûnê wê pênasbikê û wê weke ku wê were fahmkirin wê bi gihiştina li zanîna rohni a îşraqî (el-'ilm el-işraqi) re wê, ew wê, xwe bide dîyarkirin û wê temem bibê. Di wê pêvajoyê de wê bbigihijê astek û pêvajoyek zêde bilind a ku wê di wê de wê, pêşkeve û wê pêşve wê herê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Li gorî wî di wê pêvajoyê de wê hemû pêvajoyên azmûnkirinê ên bi kifşkirinê zanîna nûranî ku ew wê bi çerçoveya pêvajoya fahmkirina îşraqî de wê werênê ser ziman re wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ew wê ji aliyekê ve wê pêvajoyê wê weke pêvajoyek bi nepenî jî wê biqasî wê şîrovebkê wê ew pêvajoya nepenî wê di wê astê de wê ji mirov û zanîna mirov a wê re wê bê kifşkirin û wê mirov wê bi azmûnkirina wan re wê di rengekê de wê xwe bigihê wê pêvajoya wê ya fahmkirinê a wê asta sêyem a pêvajoya wê ya zanîna îşraqî.

Di pêvajoya pêşî a ku wê di wê de wê weke ya 'xwe amedekirinê' wê were pênasekirin jî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê, ji rewşa axiftin, kirin, xwarin xwarina xwe û hwd wê, di gelek aliyan de wê, li ser wê were sekin in. Wê weke ku em di nava êzdayên pêşî û maniyan de dibînin wê xwe ji xwarina goştê û hwd wê dûrbikin wê, di wê nûqtayê de wê di nava wan de wê bahsa wan wê were kirin û wê, di wê temenê de wê ew xwe ji wê dûr bigirin. Wê xwe li ser temenekê ku ew peyxamê wê bigirê û wê bi wê re wê kirinê ku ew wê mirov di wê çerçoveyê de wê bi zanebikin, kûr bikin angejebikin û hwd wê di wê çerçoveyê de wê bîn kirin.

Di wê çerçoveyê de wê, her tiştê wê di wê çerçoveyê û rewşê de wê weke bi azmûnkirina gihiştina nûraniya xwûdê wê di temenekê azmûnî de wê, ew wê, pênasbikin. Bi gotinek din wê bi tégîna gihiştina 'barik el-ilahî' re wê, di wê temenê de wê xwe bi wûcan bikin.

Her çendî ku wê di dîmenê weke ya mirovên sofî ku ew xwe li ya rewşa 'çilekêşiyê' wê weke razênin ku wê dîmenekê wê bide dîyarkirin jî lê wê rewşa ku ew dijin wê nikaribê wê bi temenî wê bi wê re di wê rengê û awayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê di awayekê de wê çawa wê li ser pîretika xwe re wê, xwe li şewayekê weke ku wê, li ser kirin û ankû pîretika xwe re xwe bigihênê azmûnên baş û bi wê re bigihênê rastîyê. Li gorî suhrewerdîyan wê, direngê de wê sehek (intuition) ku ew bi teybetî hebê û bi wê re wê, bi wê temenê wê ew wê ghiştinê wê bikê re wê li wê bihizirê.

Li gorî suhrewerdî wê, di wê pêvajoya pêşî wê bi wê re wê, bigihêjê têngîna rohnîyê û wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê di rengê de wê li wê bihizirê. Ev pêvajo wê piştî wê di pêvajoya duyem de wê êdî wê temenê wê biafirênê ku ew bigihîjê zanîna zanebûnên mazin weke yên zanistên rastteqînîyê (el-'ilm el-hakikiye). Di wê çerçoveyê de wê ev pêvajo wê êdî wê, weke pêvajoya di zanîna rastteqînîyê de ku ew wê di wê de wê kûrbibê û wê bi zanebibê û wê di dewama wê de wê, li wê bihizirê bê. Li ser wê temenê wê weke ku em bi zanîna suhrewerdî û azmûnkirina wî re dibînin ew wê pêşî wê azmûnên ku ew wê weke li ser temenekê bi wê rengê wê li wê bigihê wê di dahûrîyek 'diskursif' de wê derbas bikê û wê di dewama wê de wê, dema ku wê bidest zanîna aristo û şîroveyên wê bikê wê li ser têngîna 'birhanê' re wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê ji aliyê xwe ve wê bixwezê ku ew wê bi temen bikê.

Di wê pêvajoyê de wê, li ser azmûnkirinên xwe yên ku ew bi wê dahûrkirinê re wê berhevbikê re wê, êdî wê, zanîna xwe wê bi şîrovekirinên ku ew dikê û bi pergal dikê re wê, biafirênê û wê bi awayekê sazûmanî wê, werênê ser ziman û wê bixwezê ku ew wê raxê li berçav.

Di dewama wê de wê, bi wê têngîna bi birhankirinê re wê suhrewerdîyî wê di nava hizirkirina xwe de wê, êdî wê bikeve nava salixkirina zanîne û pêvajoyên wê yên pêşketinê. Di wê pêvajoyê de suhrewerdî wê spekulatif mistisismê ku wê ji temen ve wê bi bandûribikê wê bi wê re wê, zanîna sehî û ankû 'intuition'ê wê, bi giringiyek teybet ku wê li wê bidinê wê, bi têngnek epistemikî wê, çerçoveyek sazûmanî û statûyî wê bi wê re wê êdî wê pêşbixê. Wê paradigmaya xwe ya zanîna a felsefeyî wê bi wê re wê êdî wê bi awayekê şenber ku wê navê wê weke 'îşraqî' wê were bi navkirin wê çerçove û rengê wê di rengê de wê bide dîyarkirin û wê werênê li holê. Di wê temenê de wê, dema ku em di çerçoveya wê têngîna pergale hizirkirinê a hizrên îşraqî li wê dinere wê di temenê de wê,

têgînek pîretikî a destpêkê wê were dîtin ku wê hebê. Li ser wê re wê, têgîna kirdeyê û ji wê têgîna kirdeyê ku wê êdî wê bi wê re wê, pêde herê û wê di wê de wê kûr bibê wê bibê. Di kirdeyê de wê hişmendî û afrînerîya bi hişmendî wê êdî wê bi wê re wê di regekê de wê li ser esas û temenekê kifşkirinê ku wê bi wê re wê di regekê de wê bide dîyarkirin wê di regekê de wê karibê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de ew pêvajo wê di wê rengê de wê bibê. Weke ji kirde li kirdeya dîzanê û bi wê re li pêvajoya kirdeya ku ew dîzanê, diafirê û ankû weke bi azmûnkirinê û hizirkirinê ji xwe dide biriqandin û dide bi hişkirinê wê êdî wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku suhrewerdî wê di mijare zanînê de wê dema ku em li wê dinerin wê dibînin ku ew li ser temenekê heyînî wê dihênê ser ziman û heyinê û ankû hebûnê wê li şûna wê weke bi têgînek wê bi berî wê re wê werênê ser ziman wê bi hebûnê bi xwe re wê herêmê ser ziman. Yanê wê, hebûnê wê, berîya wê heya û ankû nîna wê, ji wê zêdetirî wê bi wê û bûyina wê û cewherê wê û mehiyeta wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. di wê çerçoveyê de ew wê dema ku wê, ew wê werênê ser ziman wê bi rohniyê wê werênê ser ziman û wê di wê nûqteyê de wê têgîna 'rohniya saf' re wê, werênê ser ziman. Ew wê di wê nûqteyê de wê li duyan wê beş bikê û wê werênê ser ziman. Ya bi rohniya saf û ya bi rohniya ne saf û ku ew li wê tevlibûn bûya re wê werênê ser ziman.

Beremberê wê tariyê jî wê di wê rengê de wê, bi du awayan wê werênê ser ziman. Tariya di xwe de qayim wê bi têgîna "el cevherû'l-gasîk" wê werênê ser ziman. Beremberê wê ya girêdayî jî wê ew wê bi gotin û têgîna "hey a" re wê werênê ser ziman.

Li vir wê dema ku em li navaroka têgîna wê dinerin wê dibînin ku suhrewerdî wê dema ku wê bahsa rohniya saf wê bikê wê bi wê re wê bi têgînek hebûna saf re wê bi morfolojikî wê di regekê de wê weke ku wê beremberê wê li wê bihizirê û wê, li gorî wî hebûna saf wê weke hebûna bi serê xwe saf, serbixwe, bi hiş û xwediyê derkkirinê û ankû idraqê' û hwd bê. Di wê temenê de wê ew wê bi wê rengê wê pênasebikê û wê werênê ser ziman.

Li vir ya ku wê di nava rengê hizirkirna suhrewerdî a hebûnê de wê, di wê çerçoveyê de wê aliyê wê yê giring wê xwe bi wê re wê di regekê de wê bide dîyarkirin. Ew wê bi têgîna 'nûra saf' û 'nûra arizî' re wê ji hev wê cihê bikê. Ya nûra arizî wê ne ya saf bê. Wê ya nûra saf jî wê weke ya bi serê xwe di xwe de bi hiş û zelal bê. Wê di wê temenê de wê xwediyê

hişmendiya xwe bê. Ew wê di wê çerçoveyê de wê werênê ser ziman. Lê ew di temenekê ontolojikî de wê hebûnê wê di renekê de wê bi wê re wê, bi sînor wê di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku ew bi têngîna hebûna berî hebûnê re wê li wê ne hizirê û li şûna wê bi têngîna cewherê û mehiyeta wê ya di wê demê de ku ew bi wê heya re wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, hebûna heyî û cewherê wê, di wê çerçoveyê de wê di nava têngîna suhrewerdî de wê weke du aliyên ku ew di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê hizirên xwe wê werênê ser ziman bê.

Di mijare salixkirina hebûnê de wê, suhrewerdî wê, mijare cewherê wê, di de wê bihizirê û ew wê weke nûqteyek ku ew di temenê azmûnkirinê de wê li wê bihizirê. Lê di wê nûqteyê de wê di têngîna wê ya ontolojikî de wê, dîmenekê emprikî a ku ew di wê temenê de wê, di renekê de wê bi hebûnê û mehiyeta wê re ku ew li wê di hizirê re wê di wê temenê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Ew wê, di renekê de wê dema ku ew ya berî hebûnê li şûna wê bi hebûnê cewherê re wê li wê di hizirê û bi mahiyeta wê re wê dixwezê wê bibînê û wê werênê ser ziman wê, di wê çerçoveyê de wê di serî de wê têngînekê û têngihîştinekê wê di serê mirov de wê di serî de wê weke ku wê karibê bide dîyarkirin û ew wê bide çêkirin.

Ew wê li ser wê temenê wê dema ku wê şîrovebikê wê, di wê çerçoveyê de wê li ser têngîna rohnîya safî û ya arizî re wê, di nava têngîna heyî û wê hebûna wê ya cewherî de wê, cihêkirinê wê bikê û wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê dema ku em li ser wê têngîna wî re empatiyekê bikin û em bikin ku wê fahmbikin wê, rewşa fezeyê bi hemû rewşên xwe yê weke cismî bi gerwêrkên bê, stêran bê, û ankû jîyane dînyê û hemû hebûnên di wê de bin wê weke di çerçoveya têngîna wî ya gotina wî ya arizî a rohnîyê de wê karibê wê li wê bihizirê. Ew wê, di wê temenê de wê, ew wê, ne weke ya safî wê şîrovebikê. Di wê temenê de ew bi tevlîbûnê heya û wê di wê temenê de ew hebûnên ku ew bi wê re ew hena wê di wê temenê de wê bi wê re wê, werênê ser ziman. Dervî wê, wê dema ku wê mînaq em dîsa empatiyê li ser wê têngîna wî re bikin ku em gihiştina wê, têngîna menewiyetê a dervî rewşa bûjenî, hebûna gîyanê a dervî bedenê, û hwd wê weke ku wê maniî wê di renekê de wê werênina ser ziman ku wê di nava jîyanê de wê, piştî ku rohnî ket ardê û ew bo çavkaniya jîyanê û di bûjenê de dilhat girtin û piştî ku ew xilasbû wê êdî wê di awayekê de wê piştî ku ew xilasbû wê li çavkaniya xwe wê vegeherî ku wê werênê ser ziman wê, rengê hizirkirina suhrewerdî wê di wê temenê de wê bi wê

re wê, di renekê de wê bi xwe re wê di awayekê de wê dîmenekê hizirkirinê wê werênê ser ziman. Ev rewşên weke ku wê derkevina dervî ya bûjenî û cismî wê di wê çerçoveyê de wê êdî wê weke rohnîyekê û ankû rohniya saf wê bibin û wê, êdî wê ew wê, weke hişmendîya di xwe de a bi hizir, hiş, idraq û hwd bê. Wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyê ku ew bi wê re wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê ev bê.

Di mijare têtîna nûra arizî wê di nava wê de wê weke ku wê werênê ser ziman wê di rewşa têtîna a fîzîkî, bûjenî, heyînî û hwd wê hebûnên ku ew hena wê bi wan re wê di renekê de wê weke ku wê werênê ser ziman. Di wê temenê de ew wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Ew wê di wê temenê de wê, weke ku me li jor wê hanî ser ziman jî wê mijare wê ya hebûna saf û ya ne saf ku ew bi wê re wê li wê bihizirê wê, di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, dema ku ew dihênê ser ziman wê, weke hebûna ku ew bi li yek din ve ne girêdayî wê weke ya saf' û hebûna bi yek din ve girêdayî wê weke ne saf(arizi) wê, wrênê ser ziman. Wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di awayekê de wê, bi wê re wê êdî wê werênê ser ziman ku wê, hebûnê wê weke di cewherê wê de wê, weke ya ku ew di cewherê wê de rohni û nûr heyî û ya ku ew di cewherê wê de rohni û nûr neyî re wê li duyan wê cihê bikê. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, di gotinkirina suhrewerdî de wê, ji hev cihêkirna nûr û rohnîyê wê di wê temenê wê, bale mirov wê bikişênê. Di deverna şîroveyên xwe de wê weke hev wê werênê ser ziman. Lê di deverna şîroveyên xwe de wê çendî ku wê di awayek hevyeke de wê werênê ser ziman jî lê wê cihê wê bi wê rengê wê wan bi gotin bikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de ew wê, di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê din jî ku ew li wê dihizirê wê di wê temenê de wê weke aliyê ku ew di wê rengê de ew bi wê li wê dihizirê bê. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ew wê di wê nûqtîyê de wê têtîna gotinî a nûrê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li ser wê temenê wê ew wê bi têtînek weke ya ku ew li gorî aqil wê weke nûrê wê pênasebikê û wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê bi wê re wê, di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê şîrovebikê û wê ew wê werênê ser ziman ku wê, ew wê weke têtînek nû bê. Wê di wê temenê de wê têtîna nûrê jî wê dema ku ew wê di wê de wê cihê bikê wê ew wê dualîteya xwe ya ji hev cihê kirinê wê bi gotina nûrê

re jî wê bikê. Wê demê wê 'nûra arizi' û ya saf wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di renekê de wê were dîtin ku ew wê di wê temenê de wê bi wê temenê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê dihênê ser ziman ku wê nûra arizi wê bi ya heyî a weke bi rewşa hebûnê, fîzîk û bûjenê û hwd re wê bi cismî wê di temenekê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. beremberê wê nûra saf wê ji wê biriqînê, têgihiştinê, lêgihiştinê, hiş û hişmendîyê û hwd re wê, werênê ser ziman. Di wê mantiqê de wê, nûra saf wê, li gorî gorî wê, şîroveyê wê êdî wê beremberê wê têngîna aqilê razber wê di renekê de wê weke ku ew wê şîrovebikê û ew wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de ew wê, di wê rengê de wê, werênê ser ziman. Bi gotinek din a dema hemdem ku em wê şîrovebikin wê ji aliyekê ve wê, bi aliyê pêşî wê bi du pêvajoyan wê şîrovebikê pêvajoya pêşî wê hebûn û bûjen û ya duyem wê aqilê wê yê pîretikî ku wê ku ew dikarê bi wê were girtin bê. Aliyê din ê duyem jî wê li ser wê re ku wê bi aqil şûbjeyî ku ew wê şîrove dikê wê di wê temenê de wê bi aqilê razber û ya ku ew ew xwe ne sipêrê aqilê bûjenî û ankû razber û li ser wê re weke ku ew xwediyê hişmendiyekê bê û hwd bê. Ew wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê hizrên xwe wê werênê ser ziman. Di wê temenê de ew wê, weke 'nûra razber' wê di renekê de wê şîrove dikê û wê di wê temenê de wê di renekê de wê dihênê ser ziman. Têngîna 'nûra razber' wê, di wê temenê de wê çavkaniya wê di serî de wê di wê rengê de wê ew bê ku ew digihijê wê têngîna ku ew bi aqilê razber re wê, karibê wê werênê ser ziman bê. Ew wê bi têngîna nûra razber wê weke ku wê bi bi cewherê xwe pêwîstîya wê bi xwe sipartinek devereke din nebê, pêwîstîya wê bi yekê û devereke nebê, bi serê xwe bê û hwd re wê, hebê û ew di wê temenê de wê, dihênê ser ziman.

Li vir li ser têngîna nûrê wê dikarê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê, li wê bihizirê. Di awayekê de wê, nûr wê, weke ku wê rohiyê û bi wê 'dihê dîtin' weke diyardeyekê wê ji aliyê suhrewerdî ve wê were dîtin ku ew şîrove dikê.

Ew vaji wê tariyê wê weke 'nebûnê' wê pênasedikê û wê dihênê ser ziman. Bi wê re mirov wê tişteke nebînê. Bi nerîna xwe ne gihijê tişteke. Weki din wê, dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê weke gotinek ku wê bale me bi kişênê di nava hizrên suhrewerdî de ku wê bahsa gerdûnê wê bikê bê. Ew wê, di wê temenê de wê di renekê de wê weke ku mirov wê dikarê wê diwê temenê de wê li wê bihizirê û wê

werênê ser ziman ku ew dihizirê ku wê, valahiya gerdûnê wê, dema ku ew bi rohnîyê bû wê, hingê wê di wê de wê weke bi hebûn wê bibê.

Suhrewerdî wê di nava gerdûnê de wê, hebûna heyî wê, weke 'berzah'ê wê pênase dikê. Ji aliyekê din ve jî wê wateyek din a ku ew dide wê têngîn û gotinê wê têngînek 'cismî' bê. Li ser wê re wê li wê bihizirê û wê di wê çerçoveyê de wê werênê ser ziman ku wê, bezah wê bi têngîna bi rohnîyê re wê di rengekê de wê karibê wê were dîtin. Ew dema ku ew rohni ji ser wê çû wê di nava tariyê de wê bi nebûnê wê bibê û ankû wê weke ku wê suhrewerdî wê werênê ser ziman wê bi rengekê wê weke 'sergirtî' wê li wê were. Ew sergirtîbûna wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke bi têngîna 'tiştekekê ku ew di reşiyê de ku ew newê dîtin re wê, di awayekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Wê demê tişt ew bo ku ew were dîtin wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê pêwîstîya bi dîtinbûyina wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi ali û awayekê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku wê dikarê wê fahmbikê ku wê, hebûna berzah'ê û ya rohnîyê jî wê cihê û cihê wê weke du dîyardeyên ku ew di xwe de wê weke xwediyê têngînek bûjenî bûjenî bin wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di mijare rohnîyê de wê, dema ku ew wê li wê bihizirê ku ew 'weke hebûnek heyî' ku ew wê dema ku ew dide berzah'ê wê berzah wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê were dîtin û wê bibê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê di nava dîtinê û rohnîyê de wê têtikîlyek epistemikî û fîzîkî wê bi hev re wê di wê temenê de wê bi wê re wê dênê û wê bi wê re wê êdî wê werênê ser ziman.

Di valahiya gerdûnê de wê dema ku wê rohni li wê rûbide wê bi wê re wê weke ku ew wê valahiyê wê dagirê wê intibaya ku ew bi wê re wê nerînek zelal wê bide me wê di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin. Yanî wê di wê temenê de wê, rohni wê çavkaniya dîtinê bê. Bi wê re jî wê weke hebûnek ku ew wê, bi têngîna 'nûrê' re wê, pênase dikê re wê di wê rengê de wê werênê ser ziman bê.

Têngîna 'nûrê' û ankû 'nûraniyê' wê di nava xate baweriya êzdayî de wê weke têngînek ku wê ji temen ve wê, bi hebûnekê wê di rengekê de wê were pênasekirin. Di wê teenê de ew, di nava kombinyonekê de wê bi hev re wê, li ser şewayekê pergali wê ew wê werênina ser ziman. Di wê

rengê de wê ew wê werênina ser ziman ku wê, 'suhr' wê weke çavkaniya rohnîyê bê. Ji wê rohni wê weke hebûnekê wê bibê. Ew rohni wê di wê de wê nûr wê pêwîst bê ku ew hebê. nûr di wê de wê, weke bi morfolojîkî wê reng û awayekê din a teybet ku wê, di wê rohnîyê de wê bi rûhanî û nûranî wê li wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê têngîna nûr û rohnîyê wê çendî ku wê bi morfolojîkî wê di awayekê de wê di heviyekiyekê de wê karibê wê fahmbikê jî lê wê di renekê de wê, rohni wê weke dîyardeyek rohnikirinê a notr jî bê bi hebûnek weke ya cismî û hwd re wê, bi wê re wê were dîtin ku wê were ser ziman. Lê bi heman rengê wê rohniya ku ew wê bi gotina 'nûr'ê re wê were pênasekirin ew wê di wê de wê, weke rohnîyek pîroz bê ku ew di wê de wê weke tefkirkirina bi têngînek menewî a afrîner ku wê were lê hizirkirin wê were lê hizirkirin û wê di wê de wê çawa wê were lê hizirkirin, kifşkirin û lê têngihîştin wê were hanîn li ser ziman.

Di nava hizrên suhrewerdî de wê, di renekê de wê, ev gotina wî ya nûrê' ku ew pênasedikê wê dema ku em li rengê hizirkirina wî ya bi wê, şewayê pênasekirinê û hwd wê, dinerin wê weke ku ew ji wê hatibê girtin wê dîmenekê fahmkirinê wê bi xwe re wê di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Minaq wê dema ku wê li têngîna rojê wê bihizirê ku ew wê weke çavkaniye rohnîyê wê li wê bihizirê weke bi 'cismanî' wê di wê temenê de wê, di dîmnenekê de wê bi gotinên xwe re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. hebûna rojê wê bo suhrewerdî wê, hem wê weke cismek azmanî bê û hem jî wê bi wê rengê wê weke çavkaniyek rohnîyê a 'heyî' ku ew bi wê re wê pênasedikê bê.

Ew wê di wê nûqtîyê de wê dema ku ew rewşa rohnîyê wê şîrovebîkê wê ya saf ku ew tiştê li nav nakeve û ya ne saf a 'arizi' ku ew li nava wê dikeve wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê, di wê çerçoveyê de wê, di renekê de wê, di mijare cismî de jî wê ji hev cihê kirinê wê bi dualiteyekê wê di renekê de wê weke ku wê bikê wê di renekê de wê bikê.

Di awayekê de wê, di aslê xwe de wê, tariyê wê, di renekê de wê, bi têngî û rewşek cismî a bûjenî wê li wê bihizirê û wê, di wê nûqtîyê de wê, werênê ser ziman. Minaq bi gotinên weke weke 'dema ku wê rohni hat rakirin ji ser wê weke sergirtî wê bimênê û wê hewcew nebê ku ew tiştê din bo wê were kirin' re wê werênê ser ziman. Ji wê têngî û gotinê wê ya ku wê were fahmkirin wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê weke aliyekê din wê karibê ew li wê were lê hizirkirin.

Di awayekê de wê, rohni wê, di awayekê de wê weke dîmenekê din ê cismî wê weke ku wê di wê de wê li ser wê re wê biafirênê wê bi tênginekê wê li rohniyê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê werênê ser ziman. Weki din wê ew wê jî wê werênê ser ziman ku wê, tişt wê, dervî wê rohniyê ku ew bimênê wê weke di bin dîmenekê sergirtî, nûxûmandî, vêşarî de wê bimênê. Yanî wê, di bin dîmenê tariyê ku ew wê di wê de wê 'weke neyî' û ankû 'weke nîn a' wê di wê de wê di rengekê de wê bi wê re wê were dîtin ku wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê rewşê de wê, rewşa rohniyê wê, weke rewşa ku wê tariyê wê ji holê rabikê weke perdeyek sernûxûmandinê a li ser wê hebûna wê ya cismê re wê, di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê çawa wê were dîtin û kifşkirin wê li wê bihizirê. Ew wê di wê nûqteyê de wê ew wê təkiliya nava rohniyê û bûjenê wê bi wê gotinê wê weke ku wê werênê ser ziman "Berzah weke ku ew çendî ku ew hebê jî lê wê li hebûna wê ti tevlikirinê wê nebê wê, weke cewherê sergirtî" wê di wê temenê de wê ew wê pênasebikê û wê di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Weki din wê di dewama wê de wê, weke 'lêbarkirina nûra arizî' weke 'cewherê sergirtî' wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Li gorî suhrewerdî wê, 'nûra arizî' û ankû hebûna cismî a ku ew heya û bi rêya sehê weke ya dikarê were derkkirin wê têra xwe nehebê. Ew wê, di dewama wê de wê bi wê re wê bînê ser ziman ku ew têra xwe heba wê pêwîstîya wê bi cewherê sergirtî wê nebûba û wê bi wê ve wê ne girêdayî ba. Di wê temenê de wê, ew ya ku ew bi rêya sehê weke hebûnê dihê dîtin wê weke bi wê ve girêdayî wê hebûba. Yanî wê dema ku ew rohni hat li ser û ew perdeya tariyê wê weke ji ser wê rakir û ew rohni kir ew wê karibê ew were dîtin. Ew wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê, weke aliyekê wê ku ew bi wê alikariya wê rewş û bi wê ve girêdayî ku ew dikarê were dîtin û derkkirin bê. Di wê çerçoveyê de wê, rewşa wê ya ku ew bi wê dihê dîtin û derkkirin wê weke bi wê ve wê, girêdayî bê û ew wê bi serê xwe wê weke 'têre xwe nekê' re wê, di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Li vir di wê nûqteyê de wê hinek têngînên suhrewerdî ku ew di çerçoveya têngîna 'nûra arizî' de wê werênê ser ziman û wê weke depelendinek cismî û ankû bûjenî wê bi wê re wê li wê bikê re wê di dîmenekê de wê

rengê hizirkirinê wê di dewama wê de wê bi wê re wê weke ku wê karibê wê bide dîyarkirin. Di wê nûqteyê de wê li ser wê bisekinê û wê hinekê wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman.

Di awayekê de wê, di wê rengê de wê, di wê çerçoveyê de wê, têngîna nûra arizî a suhrewerdî wê di çerçoveya têngînek rasyonali de ku miov wê kirpendinekê wê li wê bikê wê di wê temenê de wê di rengê de wê, weke di rewşa wê ya objektiv re wê dîmenekê fahmkirinê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Yanî em bi gotineka din wê dikarin wê li ser wê re û di dewama wê de wê bibêjin ku wê têngîna bûjenî wê di wê temenê de wê hebê, wê xwedî sîyan û weke ku wê suhrewerdî wê werênê ser ziman wê bi nûr û qûdret bê. Wê hikmeta wê ji wê were fahmkirin. Ew weke heya û di çerçoveyekê de wê weke wê, û ji wê zêdetirî bi wê nikaribê wê fahmbikê. Ya ku wê ji aliyekê ve jî wê bixwezê ku ew wê bikirpênê jî wê di wê nûqteyê de wê weke ku wê xwe bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin.

Di mijare têngîna arizî nûrî de wê, mijare fahmkirinê wê di çerçoveyek rasyonali bi temenekê cismî û çavkaniyek bûjenî re wê, di şewayekê de wê weke ku wê bi wê re wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Ew wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, xwe di dewama wê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di wê çerçoveyê de wê, di nava wê de wê dema ku ew li wê dihizirê wê hin bi hin wê weke ku wê were dîtin wê di çerçoveya têngînek hiyararşiyî a bûjenî û ankû fîzîkî de wê bi wê re wê bide hizirkirinê wê bikê. Ya ku wê bixwezê bi gotina weke ya 'nûra arizî' ku ew têra heba wê sedemek wê ya hebûnê wê nebûba' re wê werênê ser ziman. Wê demê wê di wê temenê de wê, di çerçoveyê de ew wê, di temenekê objektivî de wê di wê têngînê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê weke ku wê hizrên xwe wê bi wê di reng û awayekê de wê weke ku wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, di nava jîyanê de wê ya ku ew bi xwe û hebûna xwe ya fîzîkî û bûjenî heya wê, di awayekê wê weke di demê de wê xwediyê pêvajoyên xwe yên hiyararşiyî ku ew bi wê dijî re wê di rengê de wê hebê. Ya ku ew wê di destpêkê de wê bijî wê li dawîyê wê nejî. An jî ya ku wê di dawîyê de wê bijî wê di destpêkê de wê nejî. Ji xwe ev bi rêgezên fîzîkî ku mirov wê li wê bihizirê wê, di wê temenê de wê weke ku ew ne bi derfet bê. Ji wê nûqteyê wê, di kirdeya hizirkirinê a suhrewerdî de wê weke ku ew wê dixwezê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê weke ku ew wê, xwediyê rewşek rêgezî a bi

rewşa wê ya fizîkî, demkî û fezeyî û hwd re bê. Ji xwe wê dema ku wê bahsa rewşên kosmolojikî ên bi çav dîtinê wê bikê wê çawa wê gerwêrkek, stêrêk wê xwe li nerîna çavên me wê bide dîyarkirin wê bi wê temenê wê di rengekê de wê bixwezê ku ew li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê weke ku wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê hizrên xwe wê di dewama wê de wê werênê ser ziman.

Li ser wê nûqtayê wê, mirov dikarê wê di serî de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, suhrewerdî wê mijare rewşa fizîkê û aqilê pîretîkî wê bi wê re wê, bi fahmkirina wê re wê li ser têngîna 'nûra arizi ku ew têra xwe hebûba wê hebûna wê ne xwediyê sedemekê ba' re wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê mijare aqilê felsefeyî ê pîretîkî, hebûna heyî bi reşên wê yên weke bi cismi, fizîkî û ankû bûjenî û hwd re wê li wê bihizirê û wê, di wê çerçoveyê de wê rêgezên fizîkî ên ku ew tabîî wê ya wê di dewama wê de wê bi wê re wê û wê li ser wê re wê di dewama wê de wê weke ku wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê hizrên xwe wê li wê û ser wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê jî wê mirov dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, di mijare hizira di rewşa fizîkî de wê, di wê çerçoveyê de wê, rêgezên wê yên ku ew bi wê, bi rewşa nûra arizî re wê bide dîyarkirin wê li ser wê çerçoveyê re wê weke ku wê di wê çavkaniya wê de wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê di dewama wê de wê werênê ser ziman. Ev wê weke aliyekê wê yê ku ew wê ji wê aliyê ve wê bi aqilê xwe wê li ser wê disekinê û wê dixwezê ku wê fahmbikê bê. Nûqtaya ku wê felsefeya suhrewerdî wê ji aliyekê ve wê weke destpêka wê ya bi têngîna rasyonali a ku em wê bi wê re wê fahmbikin wê yek ji wan jî wê ev nûqte wê bi xwe re wê weke ku wê biafirênê.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di awayekê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê di nava rewşan de wê li ser wê têngîna û çerçoveya wê ya bi rewşa wê ya mehiyetî' bê û ankû ya hebûnî a wê bê re wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di têtîna mahiyetê de wê, ji du aliyan ve wê dikarê wê fahmbikê. Yek wê bi têtîna hebûna çapê re wê fahmbikê û ya din jî wê li ser têtîna çerçoveya wê ya heyînê a bi sînore wê yê fahmkirinê derkkirinê û ankû ji çewherê li rewşa qalibê fizîkî û yan jî ji rewşa qalibê fizîkî li xweza û cewhera wê û hwd re wê li wê bihizirê. Ev wê, weke aliyekê wê yê ku ew wê di dewama wê de wê bi wê re ku wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê weke ku me di paragrafa li ser vê de wê hanî ser ziman wê weke aliyekê wê yê din wê mijare 'berzah'ê ku wê werênê ser ziman wê 'cewherê' sergirtî û ankû ser nûxûmandî wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de wê, gûman ji wê nebê ku wê suhrewerdî wê bi aqilekê şubjeyî wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Wê dema ku ew wê bi sedemê û têtîna wê re wê bipirsî ku ew çima ew cewher wê di wê temenê de wê mehiyeta wê ji berçav wê dût bê û wê weke sergirtî bê wê bipirsê wê di wê temenê de wê weke bi aqilekê û reng û awayê wê bihizirê û wê bêtê ser ziman re wê di awayekê de wê were dîtî ku wê bibê. Ew wê, di wê çerçoveyê de wê, di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê, karibê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare çavkaniya wê cewherê wê, di wê çerçoveyê de wê, ne tenê wê weke cewherekê wê bibînê. Wê weke nûqteyek atomî a ku ew di wê de wê weke ku wê 'bêsînor' wê di xwe de wê, vejenek jîyanî ku wê ji wê re wê bibê çavkani wê weke ku wê di xwe de wê bihawênê wê bi wê morfolojîya xwe ya têtîna rohiyê û wê bi wê salixkirina wê re wê werênê ser ziman.

Wê dema ku wê werênê ser ziman ku wê "wê demê ya ku wê demê ya ku wê li cismê wê nûrê wê bide wê, ji wê berzahê û cewherê sergirtî û pê de wê ne tiştêkê din bê' ku wê werênê ser ziman wê di wê çerçoveyê de wê weke ku wê bixwezê ku ew wê bikirpênê û wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê mijare têtîna çavkaniyê wê li ser wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, dihênê ser ziman ku wê dervî cismê wê ew çî bê ku wê di çerçoveyek destûrî a gerdûnî de ku ew heya û jîyanê didiyê de wê li ser wê bisekinê. Wê di wê nûqteyê de wê ya ku wê di wê tarîyê de wê, cismê wê bi jîyan dikê wê demê wê dervî wê weke hebê bê û ew wê di wê nûqteyê de wê bixwezê ku ew wê weke ya

dervî wê hebûnê ku ew weke çavkaniya wê dayinê ya wê bi aayekê objektivî û heyînî wî çî bê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di çavkaniya wî ya rohnîyê de wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di awayekê de wê bi gotinên ontolojikî ku ew dihênê û carna jî bi sîroveyên xwe li ser birhana kosmolojikî ku ew dihênê ser ziman re wê, bi wê re wê weke ku wê bi wê çerçoveyê de wê bixwezê ku wê çavkaniya jîyanê wê fahmbikê. Ew wê, pêşî dixwezê ku wê bi çerçove û temenê wê yê objektiv ê jîyanî re wê pêşî wê fahmbikê û ew wê di wê temenê de wê li wê bihizirê. Wê piştî wê êdî wê di wê nûqtayê de wê bikeve nava hewldana fahmkirinê, lêgerînê û aqilmeşandinê de. Di têngîna nûra arizî de wê, weke ku wê di nava manîyan de wê were dîtin ku wê ya ku ew wê weke elementên her çar elementên bingihînî ên dînyê ku wê bi wan re wê were li hebûnê û wê jîyanê wê di xwe de wê bide şînkirî jî wê ew hebûna rohnîyê bê. Wê ev rengê hizirkirinê wê, di wê hebûna arizî a suhrewerdî de wê, di rengê ku ew bi wê dihizirê wê tami tamîna wê weke çerçoveya wê ya giştî a fahmkirinê û pêvajoya wê bûyinê bê ku ew dixwezê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Salixkirina bi gotina 'îşraqiyê' re felsefeya suhrewerdî

Gotina îşraqiyê ku mirov wê di destpêkê de wê hilde li dest wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê di wateya seh (intuition) û kifşkirinê de wê weke têngînek ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Weki din di wateya lê têngîhiştin û idraqkirinê û hwd de jî wê karibê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di awayekê din de jî wê di mijare têngîna wê de wê, weke têngînek ku wê bi wê re wê, li ser esasê kifşkirin û idraqkirinê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Di nava jîyanê de wê mijare kifşkirinê wê dema ku ew bi temenekê sehî wê dihênê ser ziman wê li ser wê re wê çawa wê di renekê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê bi mijare hizirkirina bi têngîna rohnîyê û hwd re wê kifşbikê û wê bi wê re wê, bi awayekê morfolojikî wê weke bigihê li menewiyetê û hwd re wê li wê bihizirê.

Di çerçoveya koka rengê hizirkirina suhrewerdî de wê, di renekê de wê li ser wê temenê de wê, ji sê nûqtayan wê dikarê wê di destpêkê de wê, hilde li dest. Yek wê di destpêkê de wê bandûra têngînen mitrayî bê ku ew bi têngînek rohnî û rojê re wê, di wê de wê karibê were kirpendin bê. Di rengê weke bi şîrove û lê têngîhiştinê de wê weke bi çerçoveya têngîna îşraqiyê û hwd re bê ku wê bi têngînek dualiteyî wê werênê ser ziman wê

karibê li ser têtînek avêstayî û zerdeştî re wê bi kirpênê. Ji aliyê din ê weke di mijare rohnîyê û ketina wê ya dînyê û zindikirina wê, ya bi her çar elementên dînyawî ve ku wê hilde li dest wê karibê di rengê de wê weke taqabûlî rengê hizirkirina mani re wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê werênê ser ziman ku wê mijare felsefeya suhrewerdî wê, di aliyekê din de wê, di wê çerçoveyê de wê li ser rohnîyê re wê bi kûrbûnê re wê werênê ser ziman. Wê di wê rengê de wê weke têtînek wê ya ku mirov wê karibê wê di destpêkê de wê, ji nava hizrên wî lê têtîgihê û wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, mijare rohnîyê wê bi ya vaji wê 'tariyê' re wê li wê bihizirê. Di rengê ku wê, suhrewerdî wê, di rengê de wê şîrovebikê û ankû wê bi rêgez bikê jî wê di wê rengê de wê çerçoveyek hizirkirinê wê bi xwe re wê di rengê de wê weke ku wê bide me. Wê bi rêgezkirina suhrewerdî wê dikarê wê bi wê rengê wê werênê ser ziman.

1. Eger ku rohni tenê bi serê xwe karibê ew hebê ew weke nûrek nûranî û cewherî ya bê.

2. Eger rohni ji ya ne cismanî ku ew weke rohnîyekê bê ew rohnîya razber bê.

3. Eger rohni ji hebûna cihê girêdayê bi bi hebûnek din ve bê wê ew weke nûra arizî bê.

4. Eger nebûna rohnîyê xwe bi xwe hebê ew wê demê tarîfîya.

5. Eger tarî ji hebûna xwe cihê bi hebûnek din ve girêdayî bê ew darêjk a.

Ji vir di aslê xwe de wê di çerçoveya wan rêgezên ku ew wê di wê temenê de wê karibê çerçoveya hizrên suhrewerdî ên felsefeyî wê bi wê re wê bide dîyarkirin ev her pênc xal wê weke têtîgîna giring ên bingihênî wê di çerçoveya hizirkirina wî de wê xwe weke aliyna qistas wê di wê temenê de wê di rengê de wê bidina dîyarkirin. Di wê temenê de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê çerçoveya şîrovekirina wê çerçoveya hizirkirinê wê bi wê re wê, mijare têtîgîna rohni û tariyê wê di wê temenê de wê di rengê de wê bi wê re wê xwe di awayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di nava kurdan de wê, têtîgîna weke ya 'cisma tariyê' ku wê di rengê de wê were pênasekirin wê bi gotina 'tarot'ê wê di rengê de wê were pênasekirin. Wê di wê temenê de wê weke ku wê di wê çerçoveyê de wê di rêgeza pêncemin de wê bahsa wê bikê ku wê dema ku wê tari bi hebûnek din ve girêdayî hebê

weke darêjkê ku wê hebê wê, di wê temenê de wê, têgîn û çerçoveya darêjkî wê weke hebûnek tarot'î wê di wê temenê de wê, li wê were lê hizirkirin. Lê wê dema ku wê, bi wê têgîna tarot'ê re wê were lê hizirkirin wê di gelek tefsirên ji hev cihê de wê gotina 'tarot'ê wê were dîtîn ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ew jî wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê karibê wê di wê rengê de were hanîn li ser ziman ku wê weke di wê de bûyina hebûnê û ji wê tariyê bûyinê û afirînê ku wê di xwe de wê di rengê de wê bi hebûnî wê weke ku wê pênasebikin bi hinek wateyna morfolojikî ku wê werina derhanîn jî wê di wê de wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê were dîtîn ku wê bê lê hizirkirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare şîrovekirinê wê di wê temenê de ku wê were kîrin wê têkiliyek wêbi wan 'hebûnên tarot'î û têgîna rohnîyê ku wê weke bi navê 'suhr'ê wê were ser ziman re wê were dîtîn. Li gorî ku wê were ser ziman ew hebûnên darêjkî wê hebin lê ew wê nikarin bijîn. Wê weke potansiyalekê wê hebin. Lê wê di demekê de wê li wan wê suhr wê pêşkeve û sûhr wê jîyanê, û gîyanê û bi hev re wê bide wan. Ew wê di wê temenê de wê weke çavkaniya suhrê weke ya afrîner ku ew dihênina ser ziman wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê êdî wê di dewama wê de wê bi wê re wê êdî wê werênina ser ziman.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê têgîna dayina li wan hebûnan jîyanê wê di wê temenê de wê, li ser wê re wê di awayekê morfolojikî de wê bi têgînî wê were lê hizirkirin. Di gotinekê de wê weke ku wê were gotin "heta ku ew suhr pêketî bê wê ji wê jîyan wê bibê û wê li hebûnên ku ew bibin wê di wan de wê bi cih bibê' re wê werê hanîn li ser ziman. Ji wê gotinê wê mirov wê têdigihê û wê fahmdikê ku wê têgîna rohnîyê wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê karibê wê fahmbikê bê.

Ji wê nûqtayê wê, hinek çavkaniyên ku wê di wê nûqtayê de wê tenê vegotinên di wê warê de di nava çîrok û hanînên ser ziman ên nava xalkê li kurdistanê bin. Ew wê di wê temenê de wê weke vegotinna bi rêkûpêk ên di derbarê jîyanê û bûyinê de bin û wê di wê temenê de wê ji wan wê bi wê rengê wê were başkîrin. Di dewama wê de wê weke bi rêz û hûrmetekê wê ji wan wê were bahskîrin ku ew di wê temenê de wê, were kîrin. Ber ku wê şîroveyên cihê wê bi wan re wê di rengê de wê werina

ser ziman. Heta ku wê, were ser ziman ku “kesên ku ew li wê serwaxt in wê bina xwediyê hinek sîyanna bêhîtî’ ku ew karibin bi wê têkiliyên bi zindiyên aleme din re dênin’ re. Wê di wê çerçoveyê de wê gotinên weke ku wê di rengê weke ku ew kes dikarin bi aciniyan re têkiliyê dênin.

Di wê çerçoveyê de wê, çerçoveyek berfireh a wê çerçoveya vegotin û fahmkiirînê wê bi wê re wê were dîtin ku wê di wê de wê were hanîn li ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare têgîna tariyê û darêjkê ku ew bi hev re dihê tefkirkirin wê weke ali û çerçoveyek têgînî bê ku mirov wê pêwîst bê ku wê hinekê di wê de wê kûr bibê û wê hinekê wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Ev wê di serê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di reng û awayekê din de wê, bi wê re wê êdî wê werênê li ser ziman bê. Di mijare hizirkirinê bi têgîn û hebûna zindîtiyê de wê di wê temenê de wê bi wê re wê xwe di renekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe didewama wê de wê bide dîyarkirin. Di nava têgînên manîyan de jî wê bahsa hebûnên ku ew berî ku ew rohni bikeve nava jîyanê de li dînyê de wê, li wê zindiyên ku ew ji tariyê bûna wê hebin. Wê di wê temenê de wê ji wan wê di renekê de wê weke ku wê were bahskirin. Piştî wê di dewama wê de wê were hanîn li ser ziman ku ew rohni dema ku ew ket dînyê wê êdî wê di nava dînyê de wê êdî wê di renekê de wê weke ku wê, dil were girtin wê li wê were û wê di wê temenê de wê di reng û rewş û awayekê de wê êdî wê bimênê. Lê wê di dewama wê de wê werenê ser ziman ku wê, piştî ku ew rohni serbest bû û ankû ji wê dilgirtinê filitî wê êdî wê bi berçavkaniya xwe de wê herê. Ew jî wê, rohniya mazin a ku ew hemû ji wê dihên bê.

Di çerçoveya felsefeya îşraqî de ku mirov bibêjê wê dikarê wê di dewama wê de wê bîrê ser ziman ku wê mijare rohniyê wê di renekê de wê çawa wê bi hebûna wê ya li bedenê de wê, weke ‘hebûnekê’ wê were lê hizirkirin. Suhrewerdî di renekê de wê, li ser esas û temenekê heyînî wê bixwezê ku ew wê bi kirpênê û wê werênê ser ziman. Di wê rewşê de wê, mijare rohniyê wê weke elementek ku ew bi wê re dihê dîtin wê were dîtin.

Di nava mitrayîyan de wê têgînek wê hebê, ew wê piştî wê di nava zerdeştîyan de jî wê demekê wê were dîtin ku wê di destpêkê de wê were bi karhanîn. Wê rohniyê û ankû rojî wê weke çavkaniya hebûnê di jîyanê de wê were lê hizirkirin û wê di wê temenê de wê di renekê de wê were

lê hizirkirin. Li jîyanê wê hebûna agir jî wê di wê temenê de wê weke rewşeku wê karibê wê bi wê re wê li ser wê re wê têkiliyekê wê dênê re wê di rengê de wê were dîtî ku ew wê were hanîn li ser ziman. Heta ku wê agir wê weke rêyek têkiliyê wê were dîtî û wê were bi karhanîn. Pêxistina aqil û wê di wê temenê de wê pîroz dîtina wê hinekê jî wê di wê temenê de wê bi hinek tefsirkirinan wê di nava wê de wê were dîtî ku wê were ser ziman.

Ev têtî wê piştî wê, awa bi gûharên heta ku wê were û wê bigihê dema maniyên. Maniyê wê, di wê temenê de wê di awayekê de wê bi rohnîyê û hebûna rohnîyê re wê li wê bihizirin. Wê di wê çerçoveyê de wê bidest hizirkirina li 'qatên rohnîyê', 'hinekê ji rohnîyê' û hwd re wê bi wê re wê were dîtî ku wê li wê were lê hizirkirin. Piştî wan re wê, suhrewerdî wê, li ser wê kevneşopiyê wê werênê ser ziman. Lê suhrewerdî wê hinekê din wê bi têtînek morfolojikî a felsefeyê wê weke bi wê jî wê derhanîn û kirpendinên teybet re wê were dîtî ku ew wê werênê ser ziman. Wê, di wê çerçoveyê de wê kombînasyona nava gotina 'nûranîyê', 'rohnîyê' û 'suhr'ê û hwd ku wê dênê wê di wê temenê de wê, çerçoveyek hizirkirinê a teybet wê bide me. Wekî din gotina suhr'ê di kurdî de wê, vegotin, şrove û têtînen bi nûranî ku wê werina ser ziman wê zêde bin. Suhr, bi rengê ku ew dihê tefsirkirin wê weke çavkaniyek rohnîyê ku ew dibê û ew rohnîya ku ew jî wê dibê wê weke çavkaniya hemû jîyanê bê. di wê de nûr heya. heta ku ew pêketî bê wê jîyan wê hebê û geş bê. Lê kengî ku ew mivirt wê, dawî li jîyanê jî wê were. Navê 'suhrewerdî' peyxame xwe jî wê digirê û di kurdî de bi wateya çavkaniya jîyanê û bûyinê dikarê were fahmkirin. Wekî din wê jî aliyekê din ve jî wê, bi têtîmna hebûnê û bûyina wê re wê were dîtî ku wê bi wê û li wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku wê di dewama wê de wê were dîtî ku wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Suhrewerdî di mijare hebûnê de wê, bi têtîna kifş û sehê re wê di rengê de wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê were dîtî ku ew wê werênê ser ziman. Wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, were ser ziman. Suhrewerdîyê wê di rengê de wê mijara rohnîyê wê, di awayekê de wê têkiliyek wê ya bi gîyanê re wê dênî û wê di wê temenê de wê jî gotina 'rûhê' wê di rengê de wê were dîtî ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Gotina 'rûh' û ankû 'ruh' wê, di rengê de wê weke têtînek ku wê çavkaniya wê, 'ro' û bi wê re gotina 'ro' re wê di dewama wê de wê ya ronahiyê bê. Gotina ruh, û ro, û ya ronahiyê wê

di wê temenê de wê, di awayekê de wê weke hinek depelendinên ku ew wê di wê temenê de wê ji hev wê di renekê de wê werina derrhanîn û wê werina ser ziman. Di wê temenê de wê gotina 'ruh' wê di kurdî de wê wateya hem rohnîyê û hem jî hebûnekê di wê temenê de a bi wê heyî re wê, werênê ser ziman. Di wê rewşê de wê morfoloji û etimolojiya gotinê wê di wê çerçoveyê de wê xwediyê çavkaniyekê bê di kurdî de. Wekî din wê di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku ev gotin wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din a teybet jî wê hebê ku wê bi wê re wê di dewama wê de ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ew wê bi gotina 'ruh' re wê di kurdî de wê bi wateyên weke 'aliyê berê rûyê mirov li lê bê', bi têngîna 'rûdanê' ku mirov wê dikarê wê şîrove û fahmbikê, weki din di dewama wê de wê bi wateyek din a giring re wê weke ya bi 'ya dihê dîtin û ew heya' ku wê, di renekê de wê bi wateyî û kirdeyî wê weke wê, bi hawênê û wê werênê ser ziman bê. Di wê çerçoveyê de wê dema ku mirov wê, li ser temenekê etimolojikî re wê li wê bihizirê wê bêgûman wê di wê temenê de wê çavkaniyên wê yên din jî wê hebin. Lê di serî de wê, di wateya 'ya ro' û bi rohnî heyî û di dewama wê de wê bi ya dîyar a li jîyanê wê, di wê temenê de wê bi têngîn û wateyên ku em ji gotinê wê karibin wê fahmbikin. Gotin bixwe jî wê, ji gotina ro, çavkaniya xwe etimolojikî wê bigirê. Gotina ro, wê hem ji rohnîyê re wê çavkani bê û hem jî wê ji ya hebûna ronikirinê re wê, di renekê de wê weke çavkani bê. Di wê temenê de wê derhanînên ku mirov wê karibê di dewama wê de wan hê bikê wê bibin.

Li vir wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê weke ku wê pêwîst bê ku mirov wê li ser wê temenê di gotinê de wê di wê de wê kûr bibê û wê di reng û awayekê de wê werênê ser ziman bê. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku wê karibê wê li wê were lê hizirkirin bê.

Di mijare têngîna gîyanê û di wê de wê, bi têngîna rohnîyê re wê li wê hizirkirin û hewldana fahmkirinê wê di nava hizirkirinên suhrewerdî de jî wê çavkaniya wê hebê. Lê di dewama wê de ku wê, li ser wê şopê wê werê û wê hizrên xwe wê werênê ser ziman şehrezorî wê, ew jî wê di xabate xwe ya bi navê 'kitabûl rumûz' de ku wê werênê ser ziman wê mijare gîyanê û hebûna wê, hilde li dest û wê bixwezê ku ew li ser wê şîroveyên xwe pêşbixê û wê werênê ser ziman.

Şehrezorî wê di wê çerçoveya hizirkirina xwe ya ku em bahsa wê ji nava xabate wî dikin de wê mijare gîyanê wê bi wê re wê berî bedenê ku ew hebê û ankû nebê re wê li wê bihizirê û wê mijarê wê di xwe de wê bidest nîqaşkirinê wê bikê. Di wê temenê de wê, di renekê de wê, dema ku ew

wê nîqaşê dikê wê, di aslê xwe de wê ji nava kirpendinên wî û ji rengên kirpendinên wî di rengekê de wê were fahmkirin ku ew wê weke bixwezê di heviyekiyekê bi hebûn û nebûna bedenê re wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Şehrezorî wê dixwezê ku ew wê fahmbikê wê, di rewşa têkiliya gîyanê û ankû ruhê û bi serê xwe dervî bedenê hebûna wê bikê mijare nîqaşê û wê li ser wê çerçoveyê wê li wê bihizirê.

Lê şehrezorî wê, di tefkirkirinekê weke bi ya têgîna rohnîyê ku wê weke ku wê çawa wê mani û piştî wê suhrewerdî wê bi têgînek elementî wê mijare rohnîyê wê hildina li dest wê, ew li wê dihizirê ku ew wê di wê temenê de ku ew hebê weke ku wê ew çima bi gîyanê re wê weke hebûnek cismanî a bi wê rengê nebê re wê di dewama wê de wê bi wê re wê bidest li wê hizirkirina wê bikê. Wê di wê temenê û çerçoveyê de wê êdî wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê werênê ser ziman.

Lê şehrezorî wê dema ku em li nava têgînên wî dînerin wê di wê mêylê de bê ku ew bi têgînek aqilî jî di wê de wê weke kirdeyekê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê, di dewama wê de wê bi wê re ew hizrên xwe wê werênê ser ziman. Mijare gîyanê wê di serê şehrezorî de wê were dîtin ku wê weke hebûnek di wê temenê de wê, bi ruhî û ronahiyî wê hebê. Ew wê weke rohni dikê û ji wê bi morfolojikî derhanîn û kirpendina bi aqilbûnê ku ew wê weke dibînê û ankû dikarê fahmbikê bi aqilû hwd re wê, di rengekê de wê bixwezê ku ew wê li wê bihizirê. Li ser kevneşopîya pêwayî hizirkirinê suhrewerdî wê şehrezorî wê di rengekê de wê weke ku wê bimeşê û wê pê de wê herê. Ew wê, di wê çerçoveyê de wê têgînên weke ya seh (intuition) û kifşkirinê û hwd re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Suhrewerdî jî û şehrezorî jî wê di şîroveyên wan de wê, weke ku wê di rengê tercûmekirinê de wê di hizrên wan de wê gûharîn wê werina kirin wê dîmenekê wê bi xwe re wê, li ser gotinên wê yên bingihîn re wê, bide dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê li navaroka têgînên wî dînerê wê di rengekê de wê kifşdikê. Wê ji aliyekê ve wê, weke ku wê îşraqî wê di awayekê de wê derfeta rengekê fahmkirinê a weke bi antropomorfikî wê, zêde nedê me. Lê piştî wê weke ku wê li gorî têgînên weke 'ilm-i hudûrî' ku wê di wateye 'têgînekê ku mirov ku ew sûretê wê bê ku ew were li holê û di zêhnê de rûbide ew li wê bihizirê' re wê were fahmkirin. Di wê temenê de wê di wê têgînê de wê mêyla şîroveya bi têgînek antropomorfikî wê di rengekê de wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Lê di têgîna îşraqiyê de

wê, di wê temenê de wê, nikaribê wê di wê temenê de wê fahmbikê. Wê weke ku me li jor bi wan her pênc rêgezên wê re çerçoveya wê bi awayekê wê hanî ser ziman û di dewama wê de wê, şîrovekir wê bi wê re wê, di renekê de wê, bi wê re wê were dîtin ku ew li ser têngnek, renekê fahmkirinê, dîtinê, hişkirinê, û hwd re wê, di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Bi teybetî wê bi têtikiya wê ya bi hebûna cismanî û hwd re ku wê li wê bihizirê wê çawa wê, di wê de ku wê bibê û ankû wê dervî wê bibê wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku ew wê bi wê re wê, li wê were lê hizirkirin bê.

Di felsefeya îşraqiyê de mirov

Di aslê xwe de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê têngîna mirov û weke têngîhiştinek 'pêşdikeve' ku wê di çerçoveya nêzîkatiya xwe ya felsefeyê de wê hilde li dest wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê, li gorî wê mirov wê ji kêlika ku ew dihê li dînyê wê di pêvajoyek pêşketinê de bê. Wê bi wê re wê di nava jîyanê de wê ew wê, pêvajoyê wê bijî û wê çendî ku ew wê pêvajoyê dijî jî wê bi wê re wê pêşketina xwe wê di nava jîyanê de wê bijî.

Li gorî wê ku wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê, qada jîyanê wê weke qadek li wê pêşketinê û ankû ya pêşxistinê a di wê temenê de jî bê. Wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê were dîtin ku wê were hildan li dest. Jîyan wê bi heman rengê wê bo mirov hem wê qade fêrbûnê bê û hem jî wê weke jî wê weke qade azmûnkirinê bê. Wê bi wê re wê, hem wê bijî û hem jî wê azmûn bikê. Li gorî têngîna sûhrewerdî ku mirov wê li wê bihizirê wê, di nava wê gerdûna ku ew dijî de wê, di nava hevîyekiyekê û yekitîyekê de wê bi hebûnê re wê hebê û wê karibê wê, werênê ser ziman bê.

Di awayekê de wê, ya ku wê, weke di xwe de wê xwe bê ku wê weke li gorî rêgeza suhrewerdî a bi rengê 'eger ku rohnî tenê bi serê xwe karibê ew hebê ew weke nûrek nûranî û cewherî bê' re ku wê li wê bihizirê wê di wê de wê kirpendina ku ew dihê kirin wê weke têngnek ku mirov bi wê re wê li wê bihizirê wê weke ku 'mirov xwedî hebûn û xwedî keseyet û xwedî ezîtiya xwe ya di xwe de ku ew bi wê heya bê. Wê di wê temenê de wê, di renekê de wê weke ku ew xwe bixwe hebê.

Di têngîna suhrewerdî de wê, dema ku mirov wê li hebûna mirov dihizirê wê, di wê rengê de wê dîmenekê fahmkirinê wê weke ku wê karibê wê di serê mirov de ew di destpêkê de bide çêkirin. Di demên ku wê suhrewerdî wê di wê de wê bijî wê bi filosofên weke ibnî sina û hwd re

wê, ji aliyê hebûna wî ya ontolojikî, derûnî, tendurustî û hwd re wê, hewl were dayin ku ew were şîrovekirin û ew were hanîn li ser ziman.

Ev dem wê di serî de wê weke deme ku wê, di wê de wê, çawa wê hebûna mirov wê were salixkirin û hanîn li ser ziman wê ji wê aliyê ve wê bi awayekê giranî wê li ser wê bisekinê. Di dewama wê de wê hewldana salixkirina rê û berê mirov ku ew bi wê ve herê û çawa bijî û hwd re wê, di wê çerçoveyê de wê li wê were lê hizirkirin.

Di destpêkê de wê, weke ku wê were dîtin wê, mirov wê bi hebûna xwe wê weke di nava dualiteye gîyan û bedenê de wê were dîtin ku wê were hildan li dest. Di wê temenê de wê beden wê çawa wê ji beden cihê wê karibê bijî wê bi wê re wê were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin. Hizirkirinên weke 'piştî mirinê hebûna jîyanê' wê hinek jî wê çavkaniya wan di wê temenê de wê bê afirandin û wê were hanîn li ser ziman.

Di wê temenê de wê hewldanêmn lêgerîna argûman û ankû birhanek kosmolojikî û ankû ontolojikî ku ew wê bi wê re wê were ser ziman wê, biqasî ya hebûna xwûdê ku ew wê di wê temenê de wê bo wê li argûman û birhanê wê were lêgerin wê weke mijarek giring ku wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin bê.

Suhrewerdî wê di wê çerçoveyê de wê felsefeya wî di destpêkê de ku mirov wê di vê nûqteyê de wê hilde li dest wê ji du aliyan ve wê dikarê wê, fahmbikê. Aliyê pêşî wê bi hewldana wî re ku wê hizir û felsefeya demên berî islamê a demên kevnera ku wê çawa wê di wê demê de wê bi pêşketina wê re wê bide domandin bê. Aliyê din ê duyem jî wê li ser wê re ku wê çawa wê çerçoveyek felsefeyî a demê di hedemiya wê de wê biafirênê. Ew wê, di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê, di wê rengê de wê, têkiliyek diyalektikî di nava dema pêşî û ya piştî de wê, di wê temneê de wê bide çêkirin. Ya ku ew wê di ya xwe de wê bi wê re wê bi sernekeve jî wê di rengekê de wê weke ku wê ev bê.

Suhrewerdî wê hebûna mirov wê di wê de wê 'rohniyekê' wê kifşbikê û wê, bixwezê ku ew wê derxê li hiş û wê fahmbikê. Ya ku wê di dewama wê de wê karibê wê bi têngîna îşraqiyê re ku wê karibê were hanîn li ser ziman wê di wê temenê de bê ku ew wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Suhrewerdî wê di rengekê de wê weke ku wê bixwezê ku ew di nava ya kosmolojikî û jîyanê de wê, têkiliya ku ew bi jîyanê re wê didênê re wê di rengekê de wê, bi hişmendiyekê wê, li ser kevneşopîya hizirkirinê a kevnera ya herêmê re wê, di şêwayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di gelek şîroveyên ku wê li ser suhrewerdî û felsefeya wî werina kirin de wê, gotina 'tasawûfê' wê di rengekê de wê were bikarhanîn û di wê temenê de wê bi zêdeyî wê di nava sînorekê wê rengê ê weke nepenîyî de wê bixwezê ku wê werênê ser ziman. Di zane min de wê, ev dîtin û dîmenê fahmkirinê wê nikaribê bi tememî rewşa suhrewerdî wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Ji wê zêdetirî wê, di awayê hizirkirina suhrewerdî de wê ji sê aliyan ve wê dikarê wê hilde li dest. Yek wê ji aliyê zêhnî û navaroka wê û di wê de wê bi kûrbûna wê re bê. Ya din wê ji aliyê rtêgîna aqilê razber ku wê weke aqilekê ku ew wê, bi rengê weke yê menewiyetê û hwd bê ku wê ji rewşa cismanî derketî wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Lê ew wê hizirkirinê wê, di rengekê de wê, dervî wê, di temenekê irrasyonali de wê nakê. Ya ku wê weke aliyekê wê yê giring ku wê xwe di wê nûqteyê de wê bikê bê. Wê pêvajoya hizirkirinê a ji temen ve ku wê heta wê demê wê bi wê re wê derbas bûya wê weke pêvajoyek azmûnê wê bi wê re wê were dîtin ku wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê ew wê li wê bigihîjê wê fahmkirinê. Pêvajoya din a sêyem wê bi têgîna aqil û felsefeyek pîretikî ku wê di nava pêvajoya jîyankirinê, azmûn û derkkirinê weke ji wê û bi biriqînên ji rewşa bûjenî û hwd li meji û bi wê derkkirinê me yên ku mirov wê bi wê re wê di xwe de wê êdî wê bikê re wê were dîtin ku ew wê li wê were lê hizirkirin bê. Ev aliyê dawî ku me hanî ser ziman wê weke aliyekê esasî û bingihînî wê were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin û wê li ser wê re wê bi hişmendî wê bi ber pêvajoyek zêhnî ve wê bilindbûna wê bi hizirkirinê wê were lê hizirkirin û kirin û wê bi wê re wê, tefkirinê ku wê werina kirin wê were fahmkirin. Wê yekê mirov di şîroveyên suhrewerdî ên bi awayekê rexnewî ên li ser felsefeya aristo ku wê bikê de wê bi rengê wê karibê wê dîmenê wê ji wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê, felsefeya aristo a pîretikê ew wê di wê temenê de wê bi têgînek rexnewî wê, li ser wê çerçoveya pîretik û kirinîya jîyanî û salixkirina wê weke ku ew dixwezê hê şenbertit di dîmen û rengekê de ew bi wê re ew li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, nûqteyên rexnegirtinê ên suhrewerdî ên li felsefeya aristo wê bi zelalî wê di rengekê de wê weke ku ew wê nûqteyê wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bidina dîyarkirin û wê werênina ser ziman.

Di têgîna xwe ya 'hikmetul îşraq'îyê de wê, di wê çerçoveyê de wê, li ser dîmenekê felsefeyî wê di awayekê de wê were dîtin ku ew wê bi çerçoveyek rasyonali wê bixwezê ku ew wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ber vê yekê gotinê weke yên tasawûfê wê rastiya wî newênina ser

ziman û heta ku wê bi rengê kirpendinên bi wê re wê karibê pêşîya rast û baş û di temenê têgînek felsefeyî de wê felsefeya wî baş were fahmkirin jî bide girtin.

Weki din wê di wê nûqtayê de wê du nûqte wê weke argûman ji wê nûqtayê de wê dikarê wê, bènê ser ziman. Yek wê nûqtaya rexnegirtinên wî yên li hizrên aristo û rengê hizirkirina wî bê. Ya din jî wê reng û nûqtayên hizirkirinên ên li felsefe û filosofên meşşai bê. Wê di wê temenê de wê, weke ku ew ji wan bixwezê ku ew zêdetirî di temenekê rasyonaltir de xwediyê fahmkirinek baş û tekûz û zelaltir bin. Wê di wê rengê de wê, di dîmenekê de wê karibê wê di wê rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Suhrewerdî wê, di renekê de wê, di felsefeya xwe ya rohnî û ankû 'îşraqî' de wê, ji ya demên berê wê weke ku wê, hinek gûhartinna jî wê bo ku ew bi rengê baweriya demê re wê di levkirinekê de wê bide kirin re wê bi zorê jî bê wê weke ku wê bikê. Hewldana weke hevkinin û li ser wê rewşa hewldana weke hevkinin ku wê heta demên hemdem wê bibê wê bi wê re wê dîmenekê rewîzeyî jî wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê bi xwe re wê di awayekê de wê ji rastiya xwe bi dîrketinê re wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ibni sîna wê di dema xwe de wê bixwezê ku ew berhevkirinekê di nava hizrên xwe de ew bi wê re wê bikê. Wê dema ku em navaroka 'Hikmetû'l-Meşrikiyyîn' dixwênin wê di awayekê de wê kifşdikin. Wekî din wê, di dewama wê de wê, 'Mantikû'l-Meşrikiyyîn' di wê rengê de wê, intibayek xort wê bide me. Ev wê bi xwe re wê ew wê piştrast bikê ku ev felsefe wê di wê demê de wê xwediyê serwerîyek zêde mazin bê li herêmê.

Di têgîna îşraqiyê de wê dema ku mirov wê li ser têgîmna hebûna mirovî re wê li wê dinerê û li wê dihizirê wê, dîmenekê şîroveyê ê li ser dîtbarîya hebûnê ku wê bikeve çerçove û bala têgîna derûniyê de wê bi wê re wê were dîtin ku wê werênê ser ziman bê. Ji aliyekê din ve jî ew wê, metafizîkê ku ew şîrovedikê wê bi hebûnê re wê bi zêdeyî wê giraniyê wê bide temen û çerçoveyek epistemikî. Ev jî wê weke aliyekê wê yê dîn bê ku ew wê, di wê çerçoveyê de wê karibê wê bi kirpênê bê. Di dewama wê de wê divê ku mirov wê werênê ser ziman ku ew wê bi gotina 'nûr' û ankû rohnîyê wê ji dîmenekê ontolojikî zêdetirî wê dîmenek epistemikî ku ew weke şewayê bi wê lê nêzbûnê ku ew dihilde li dest wê di wê temenê de ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê hilde li dest bê.

Minaq wê dema ku ewê metafizika xwe wê şîrove bikê wê di destpêkê de wê gotina nûrê wê weke gotinek razber wê di destpêkê de wê şîrove bikê. Lê wê piştre wê bi têtînek hebûnî û bedenî wê di şewayekê de wê tefkir û tefsîrên ku ew dikê re wê, ji ber weke bi temenekê epistemîkî bi ber şenberîyekê ve wê bidest hizirkirinê wê bikê. Wê ji aliyê zêhnê mirov ve wê di temenekê şubjeyî de wê di destpêkê de wê, ew mijarê wê hilde li dest. Di jîyane dîyar û heyî de wê, beremberê wê gotina wî, ji aliyekê ve wê hebûna şenber a fizîkî bê. Ya din jî wê li ser temenekê bi kirinî û bi bûyina wan a bi pîretîkî ku ew wê bi wê re wê tefkir bikê re wê karibê wê di regekê de wê li wê bihizirê. Di awayekê de wê têtîna gotina nûranî ku wê li wê bihizirê wê, bi temenê gotina rohnîyê wê li wê bihizirê. Wê bi wê re wê, weke hebûnên din ku ew ji wê dibin weke bûjenekê ku wê pênasîbîkê wê di wê temenê de wê rohnîyê wê di wê têtîna nûranî de wê weke ku em bi têtîna mani re wê dibînin weke elementek heyî a bi hebûn û bûjenî ku mirov wê karibê wê tefkirbîkê wê di wê rengê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Wê dema ku ew wê bahsa hebûna rohnîyê bi têtîna nûranî re ku wê li ser hemû hebûnên din wê bibê wê bikê jî wê di wê temenê de wê ji hebûnek bi xosletên antropomorfîkî û ankû ne antropomorfîkî a xwûdayî wê weke ji wê zêdetirî wê weke heyînek weke rohnîyê ku ew çavkaniya jîyanê ya wê bi wê re wê li wê bihizirê. Wê di serî de ev wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Têtînên antropomorfîkî bi xosletî wê piştre wê weke ku wê weke derhaninnan ji wê têtîna îşraqîyê wê weke ku wê bèn derhanîn.

Wê dema ku ew wê li wê bihizirê wê weke bi xosletekên bûjenî wê di wê rengê de wê, li wê bihizirê û wê bi wê re wê hizrên xwe wê werênê ser ziman. Weke bi gotinî ku ew dikarê were salixkirin û ankû dikarê were salixkirin û yan jî pêwîsta were salixkirin û hwd re wê li wê xwediyê intibayek fahmkirinê bê.

Li vir wê, tiştêkê din ê giring wê xwe di wê temenê de wê di nava hizirkirina wî de wê bide dîyarkirin. Ew jî wê ew bê ku ew hebûnê weke ku ew heya û ku ew nebê wê weke tari bê wê, di wê temenê de wê li wê bihizirê. Têtîna tariyê wê ji aliyekê ve wê dema ku em li wê dihizirin wê bi du wateyan wê were dîtin ku wê bikê xwediyê kirdeyekê. Yek wê, weke vajî gotina hebûnê bi nebûnê re bê. Ya din jî wê bi gotina 'zîlmetê' bê. Ankû wê weke ku wê bi rêgeza xwe ya pêncemin re wê werênê ser ziman wê bi rengê weke "eger tarî ji hebûna xwe cihê bi hebûnek din ve girêdayî bê ew darêjk a" bê. Di wê têtînê de wê têtînek darêjkî ku ew

dikarê were li bedenê û hebûnê wê weke ku ew wê di wê de wê li wê bihizirê û wê di reng û awayekê de wê weke ku ew wê tefkir bikê. Di dewama wê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, têngîna tariyê' û darêjkê ku ew di heman çerçoveyê de wê bi kirdeyî ku wê bikarbênê wê demê wê di rengê weke ku em bi rengê hizirkirna manî re ku ew wê, weke 'hebûnên ji tariyê' ku ew wê pênase dikê wê di wê temenê de wê bi temenê cismî û ankû bûjenî ku ew hena' re wê, karibê di şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werên ser ziman bê.

Suhrewerdî wê dema ku ew felsefeya pênasedikê wê weke wê, bi ya ku ew hatî kifşkirinê re wê, bi gihiştina li birhana wê, û di wê temenê de wê bi pişrastkirina wê re wê, li ser wê bisekinê. Ew ya ku ew heya wê, dema ku ew bi têngîna birhanê û bi wê pişrastkirina wê li wê bihizirê wê dema ku em bi wê têngênê re empatiyê dênin wê weke têngînek zanyarî a pişrastkirinê wê di dîmenekê morfolojikî de wê were fahmkirin. Ew wê dema ku wê tariyê wê pênase dikê wê li ser temenekê hebûnî û bi gotina 'cevher-i ğasık' re wê di şêwayekê de wê pênasebikê. Yanî ya di xwe de wê weke qayim bê wê rengê de wê werênê ser ziman. Bi wê ya ku ew hebûna wê bi yek din ve girêdayî jî wê bi têngîna ' "hey'et-i zulmâniyye" wê werênê ser ziman.

Li vir wê tiştê din wê di wê nûqtayê de ku ew şîrove dikê wê bi berçavên me bikeve. Ew jî wê ew bê ku ew ya 'razber' û ya 'rûhanî' wê di gotinê de wê weke ku ew wê ji hev wê cihê bikê.. Di wê çerçoveyê de wê ya razber wê, weke têngîna ku ew wê, di rengê de wê rast bê ku wê dervî ya cismanî û ankû bûjenî bê. Lê wê di dewama wê de wê, weke têngînek aqilî ku ew di wê de wê bi çerçoveyek fahmkirinê wê di wê de wê bigihijê fahmkirinê û ya weke ya rûhanî wê di wê de wê bi kûrbûna weke bi şêwayê menewiyetê û hwd re wê li wê bigihijê.

Ew wê, dema ku wê, bi têngîna hebûnê re wê fahmbikê. Weke ku me li jor hanî ser ziman wê di mejiyê suhrewerdî de wê 'hebûn' wê weke têngînek bi heyinê, dîyar, dikarê destlêwere dauyin, were fahmkirin û derkkirin bê. Lê di wê temenê de wê, li mijare tariyê jî wê li wê bihizirê û wê, di serê wî de wê pirs wê li ser tariyê wê biafirin ku ew dikarê weke hebûnekê wê li wê bihizirê û wê karibê ew bê tefsirkirin weke hebûnekê û weke hebûnekê ew were fahmkirin.

Di wê çerçoveyê de wê, dema ku ew li wê dihizirê wê, mijare hebûnê û di wê temenê de wê, li wê bihizirê ew wê, têngîna tariyê wê, weke çerçoveyek hebûnî a potansiyalî ku wê bi ya rohniyê û ankû nûranî ve

girêdayî bê wê tefkirbikê. Bi gotinên weke tari dikê ku ew nûraniyê bikişênê li nava xwe. Wê di wê temenê de wê bi têngîne morfolojikî ku ew li wê were nerîn wê, dema ku ew dikê ku wê bikişênê li nava wê demê wê nava wê ku ew dikarê wê di xwe de wê bigirê wê hebê. Wê demê wê, di mejiyê wî de wê ev wê weke nûqteyek ku ew wê, ew bi hebûn bê û ankû na. Wê di wê çerçoveyê de wê li wê bihizirê.

Di têngîna xwe ya nûranî de wê, weke tefsirkirina wê, di regekê têngînî a hiyararşiyî a weke ku em bi têngîna idealê a platon re ku wê dikarin li wê bihizirin ku wê mirov wê çendî wê baştir bibê wê hinekê din wê li wê nêz bibê û ankû wê li wê bigihijê.

Ew wê di wê temenê de wê hebûna wê, nûrê wê bi nûranî wê ji rohnîyê wê fahmbikê û wê, ji wê jî wê hemû bûyinên ku ew di jîyanê de dibin bi zindî û nezindî û hwd wê, bi wê re wê pênasebikê. Di wê rengê de wê dîmenekê panteist a ku wê spinoza wê, di felsefeya xwe de wê bide dîyarkirin wê, di wê têngîn û gotina “di gerdûnê de her tiştê dibê ji wê dibê” wê di wê temenê de wê bi wê re wê, werênê ser ziman. Spinoza wê, di regekê de wê bi ya ku ew heya wê di kirdeya wê û rengê kirpendina wê de wê, weke di hevîyekiyekê de wê bi wê hebûnê re wê werênê ser ziman û ew wê, ji tozê bide destpêkirin û wê tozê bi cewherên ji hev cihê re wê, di regekê de wê, bigihênê li şîroveyê.

Ew wê di wê temenê de wê, dema ku wê bahsa pêşketina bi aqil wê bikê wê li ser wê têngîna menewiyetê re wê bi xwe ‘afirandinê’ re wê, weke ‘xwe paqijkirinê’ û hwd re wê, di temen û dîmenên weke rewîstî û bedenî û hwd de wê hilde li dest. Di têngîna xiyalkirina spinoza de wê di wê nûqteyê de wê dema ku mirov wê bahsa ‘dîtîna hundurîn’ a suhrewerdî wê bikê wê were li bîra mirov. Ew wê di wê temenê de wê, di regekê de wê, li wê bihizirê. Wê di dewama wê de wê mijare gihiştinên weke bi dîtînen bi xiyalî wê weke hişna wê pênasebikê. Ew wê, di regekê de wê, pêşketina mirov wê, bi hizrî wê di çerçoveye têngînek pêvajoyî a weke ast bi ast ku ew wê li wê bigihijê û her ast wê bi radaya xwe hebê re wê li wê bihizirê wê werênê li ser ziman. Ew wê, hebûna mirov wê, bi gihiştina wê rohnîyê re wê, werênê ser ziman. Lê di hinek gotinên xwe yên ku ew di wê rêwîtiyê de wê pênaskirinê wê bikê li ser ‘rêya rastteqniyê’ wê weke bi gotina ‘hebûna mirov bi wê rohnîyê re di hevîyekiyekê de ya’ ku wê werênê ser ziman re wê, dîmenekê wê yê din ê panteist wê di şêwayê şîroveya xwe de wê bi wê re wê, di regekê de wê werênê ser ziman.

Ew dema ku ew li mirov dinerê ew tenê hebûnek fîzîkî a bi beden wê nabîne. Ew hebûnek ku ew dihizirê, dibîne, hiş dikê, idraq dikê û ku ew

xwedyê ezîfîyekê ya di xwe de wê dibînê. Ew beden bûhûrîner a. Lê ew ya ku ew weke menewî ku ew hati derkkirin wê weke mayindayîya wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê, salix û pênasibikê. Ji aliyekê din ve wê têngîna fêrsê wê di fahmkirinê de wê bi gotina 'ku ew li xwe nîşanaya hîsê lê gihişt wê, tiştên ku ew pêkhatina wan zor ku ew nayêna tasawurkirin bi cewherê wê ew di wûcana wan de ya' re wê, werênê ser ziman.

Ji aliyekê din ve jî wê, şîroveyên suhrewerdî wê di wê nûqtayê de wê li ser tevger, kirin,, xoslet, xûy, nefis, dûnya hundurîn û ya derveyî û hwd re wê, bi gelek aliyên re ku ew wan di rengekê weke aqilî û derûnî de wê şîrove dikê wê di dîmenekê de wê were li berçav. Lê suhrewerdî wê dûnya bûjenî û ya ne bûjenî ew di rengekê de wê ji hev dûr wê li wan wê ne hizirê. Ew wê, şopandina dûnya bûjenî û di dewama wê de gihiştina asta ya din wê bi wê re wê, weke rest û pîvanekê wê di rengekê de wê, weke ku wê bixwezê wê bînenê ser ziman û wê bide dîyarkirin.

Li vir wê dema ku em felsefeya suhrewerdî wê dikin ku wê fahmbikin wê, ji aliyekê din ve jî wê, hebûna bedenî-bûjenî wê, di rengekê de wê, li ser temenekê şenber wê li wê bihizirê. Li gorî wî mirov çî dît û kir wê, ew wê bê ji berkkirin di bîrê de. Li vir gotina 'jiberkkirinê' wê di wateya jî wê derkkirinê bi dîmenî, darêjkî û hwd de wê karibê were fahmkirin. Di dewama wê de wê, xêva mirov wê biafirê û wê ew wê, di awayekê de wê hemû kirin û kiryarên mirovî wê di wê de wê, bibîr û hiş bibin. Ew wê weke hêza idraqê û ankû derka hêzê wê şîrove dikê. Di wê de wê, dema ku ew wê ya razber û şenber wê li ser wê re wê li wê bihizirê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê di dewama wê de wê werênê ser ziman. Di wê tercûma wê de wê, weke 'zahiri û batinî' wê ew wê, were kirin. Lê weke ku me li jor hanî ser ziman wê, di hîyararşîya di gotinkirinê de wê şêwayekê suhrewerdî ku ew wê, di awayekê de di nava wê tercûmekirinê de wê weke ku ew wê were jî holê rakirin wê di awayekê de wê hebê. Ev wê di kirde û şêwayên hizirkirinê ên bi gotinên wî yên din de wê bi rehetî wê di dîmenekê de wê were dîtin ku wê karibê ew bi wê re were fahmkirin.

Lê ew çendî ku wê aliyê weke yê bi 'batinî' ku wê şîrovebikê jî wê dervî têngînek tasawufî wê bi wê re ku wê, her yekê rêyek me ya sehê wê pênasibikê û bi xwe re nimînêr û salixbikê wê bahsa 'pênc çemên ku ew diherikin û ji wan hertimî dirijihê li nava wê, bi wê çerçoveyê re wê bahsa wê bikê. Di wê çerçoveyê de wê, dema ku ew wê bahsa wê bikê wê, ji wê çerçoveya ku ew di wê de wê sehên me wê bi wê re wê bi

kirpênê re wê, karibê wê bi rehetî û zelalî wê fahmbikê ku ew wê, rêyên derkkirin û bi wan re gihiştina ya fahmkirinê re wê karibê wê bi wê re wê weke ku ew bi wê dihênê ser ziman bibînê û werênê ser ziman. Dîsa em li vir di dewama wê de wê bînina ser ziman ku ew wê weke hêzek ji wan ya batînî wê weke xiyalkirinê wê bibînê û wê di wê temenê de wê mijare xiyalkirinê wê li ser çerçova, û çavkaniya wan rêyên me yên sehê re ku wê çawa wê were fahmkirin di çerçoveya felsefeya suhrewerdî de wê weke aliyekê wê yê din giring û pîr zêde ê hêja wê li hemberî me wê bimênê ku mirov wê bi başî û têr wê fahmbikê. Li vir wê were dîtin ku wê suhrewerdî wê mijare zanîna bi rêya sehan ku ew dihê girtin wê giring bibînê û wê di nava hizrên xwe wê bi gotina “ya wahim ew a ku ew ya ku ew ne sehî bê bi aqil re bikeve nava nakokiyê de’ re wê werênê ser ziman. Li vir wê, di nava ya zanîna sehan û di nava zanîna ya ne bi sehan re wê, di rengekê de ku ew, di levkirinekê de wê li wê bihizirê bê. Ew wê, weke ‘aliyekê wê yê giring ku ew bibê’ wê li wê dinerê û wê dihênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di nava ya zanîna sehî û ya nesehî de bûhûrîna ji ya sehî ji wê wêtir jî wê bi wê re wê, li ser wê re wê, weke ya ku wê êdî wê di dewama wê de wê li wê bihizirê bê.

Di mijare zanîna mirovî de wê, di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê hinelê din wê li ser wê bisekinê. Suhrewerdî wê di wê temenê de wê dema ku wê, bahsa pênc çemên diherikin dikê wê bi wê re wê weke bi awayekê morfolojikî ku wê bahsa pênc rêyên me yên sehê ên derkkirinê wê di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê qast bikê wê, di rengekê de wê werênê ser ziman.

Ew wê di wê çerçoveyê de wê bi wê êdî wê di dewama wê de wê mijare têngîna gûharînê, rengên derkkirinê û hwd wê di wê temenê de wê li wê bihizirê. Rengekê hizirkirinê ku mirov wê di nava têngîna spinoza de wê weke ya bi têtîliya nava zanîna derkkirî û y aqilî de ku wê werênê ser ziman û ew wê, di rengekê de wê ya aqilî wê dênê li ser ya derkkirinê wê, di dîmenekê bi wê rengê de wê dîmenekê hizirkirinê wê di wê nûqteyê de wê bi hizra suhrewerdî re wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Ew wê dema ku wê bahsa ‘ava ji wan her pênc çeman dihê wê karibê ew cihê bê ji hev û ew karibê cûdahiyê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin wê di wê nûqteyê de wê weke ku ew wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê, mijare ya ku ew wê bi zanîna derki ku ew li wê dihizirê bi rêya sehan re wê, di şewayekê de wê weke ku mirov wê dikarê wê fahmbikê wê, dîtemenekê aqilî de ku wê karibê wê fahmbikê û wê di ber fêrsekê darazî de wê derbas bikê wê,

di wê rengê de wê weke ku wê li wê bihizirê. Li vir fêrsa fahmkirinê a suhrewerdî wê, di wê nûqteyê de wê xwe bi wê re wê di regekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin.

Di wê çerçoveyê de wê di aslê xwe de wê bi têngîna îşraqî suhrewerdî wê di derbarê mirov de wê perspektifek zêde mazin û giring wê bo xwe naskirina mirov wê dênê pêşîya mirov. Di wê çerçoveyê de wê çawa wê bigihîjê aqilekê baş û wê derkkirinên xwe wê karibê di ber daraza fêrsa fahmkirinê de wê derbas bikê û wê bi wê re wê li wê têbigihê wê bi wê re wê di regekê de wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê hizirkirinên xwe wê di dewama wê de wê bi wê re wê êdî wê, werênê ser ziman.

Li ser wê temenê wê, di mijare kirinê de wê bi aqilekê pîretikî ê tekûz wê were dîtin ku wê li ser kirinê û çerçoveya kirinê wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê, di regekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê rengê de wê mijare zanîna kirinê wê, bi du awayan wê were dîtin ku ew wê li wê bihizirê. Yek wê bi kirinên me û rewşên ku ew dibin û mirov wan dibîne re bê. Ya din a duyem jî wê li ser rewşên jîyankirinê ku mirov wê çawa pê bijî û hwd re wê li ser xûy, tevger, kirin, qabiliyet û hwd re wê di regekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê hizrên xwe wê di dewama wê de wê êdî wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê werênê ser ziman ku wê, felsefeya kirinê a suhrewerdî û ankû îşraqî ku em heta ku wê bi tememî wê fahm nekin wê weke hertimî wê di fahmkirina felsefeya îşraqî a li ser mirov de wê weke ku wê aliyekê wê yê fahmkirinê wê weke ku wê kêmbimênê. Di wê nûqteyê de wê aliyên wê yên bi pêşketina wê re ku wê werina dîtin ên weke bi nefsê û ankû derûnî, civaknasî, û rewşên têkiliyê ên bi xwe bi xwe re û bi hewirdora xwe re û hwd re wê, di wê temenê de wê, temenê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê hebin. Mijare têngîna nefsî û ankû derûnî de wê li ser bijartin, xwestek, rewşên weke yên zewk û hazzgirtinê û hwd wê weke aliyên ku ew di wê temenê de wê karibin bi wan re li wê bê lê hizirkirin bin. Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di wê rengê de wê, di wê temenê de wê karibê li wê bihizirê bê. Ew mijare derkkirinê wê di regekê de wê weke bi mijare fêrsa fahmkirinê re wê hilde li dest. Ew wê weke rewşek hizirkirinê a bi wê dihê hanîn li holê wê dibîne. Ya ku wê, afrîner û hilberînê wê bikê wê rewşa rohaniya nûranî bê. Ew wê di wê temenê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Wê di wê de wê li têngîna afirandinê wê li

wê bigerihê. Lê li vir ya ku wê bale mirov wê bikişênê wê gotinên suhrewerdî ku wê çendî di rengê weke 'bi bêhî' weke ku ew li wê dihizirê ku ew wê di wê temenê de wê ji wê ew wê bûyinê wê bête dayin ragihandin jî lê wê di wê nûqteyê de wê rasyonalitya di nava gotinê de wê xwe di rengê de wê li derka mirov di cih de bide dîyarkirin.

Di wê nûqteyê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê di dewama wê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê ku wê mijare lê gihiştinê wê di çerçoveya ji rohnîyê wê bi têkiliya wê ya bi hev re û bi bandûr û bertekê, û bi aqilê kirinî re wê, weke di dîmenekê bi têgînek sedemî û encamê re wê, di dewama wê de wê weke ku wê li wê bihizirê.

Di awayekê de wê dîsa wê dema ku em werina li ser têgîna şîrovekirina hebûna mirovî wê, di wê temenê de wê, mijare şîrovekirina maniyan a weke di çerçoveyekê de ku wê mirov wê weke 'ku wê werênina ser ziman ku mirov di aleme tari de ya lê ew dikarê li ya rohni bilind bibê' re wê, di wê temenê de wê, bi wê rengê di awayekê de wê di nava têgîna îşraqî de jî wê were dîtin ku wê were ser ziman.

Ew di wê temenê de wê, lêgerîna mirov a li zanînê wê di wê temenê de wê weke lêgerîna li rastteqniyê' ku wê di awayekê de wê weke ku wê pênasebikê wê di rengê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê werênê ser ziman. Suhrewerdî wê di wê temenê de wê mijare lêgerînê wê, di wê çerçoveyê de wê, rast bê ku wê têgîna kifşkirinê wê bi sehan wê bête ser ziman. Lê ew wê, di temenekê de wê, temenê kifşkirinê ê zanînê wê weke bê temen û ankû weke avahiyek ku ew temenê wê li ser ardê neyî lê ku ew li hewa sekinî ya wê neyênê ser ziman. Ew wê, di wê çerçoveyê de wê dema ku ew wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman ku wê, weke çavkaniya wê bi jîyanê re wê hebê û her tiştê ku ew di jîyanê de heya wê weke erkek ku ew di nava fahmkirinê de ew were lê gihiştin û têgihiştin.

Aliyekê din ku wê weke bi morfolojiyê wê weke derhanînekê wê ji wê li wê bihizirê wê weke ji rohnîyê lê têgihiştinê ku wê werênê ser ziman ku wê nûqteyê tariyê bi rohnîyê ku mirov wan rohni bikê re wê, di wê temenê de wê, werênê ser ziman. Rohniya nûranî û ankû wê weke ku wê bi gotina "nûrûl envar" jî wê were bi navkirin wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û ew wê weke nûqteyekê nûranî a bi suhrê bê ku ew wê, weke çavkaniya ji wê bûyinê ku wê werênê ser ziman bê. Ew wê, di wê temenê de wê, têgîna suhrê wê bi têgînek teolojîkî a xwûdayî wê zêde şîrove nekê. Wê vajî wê, bi têgînek epistemîkî a bi morfolojiya rohnîyê û

ji wê bûyinê û bi wê bûyinê hatina li bedenê a hebûnê û hwd re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê, di wê pêvajoya lê gihiştinê de wê di rengekê de wê, li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê, mijare rohnîyê wê di çerçoveya zanîna wî de wê weke di çerçoveya epistemîkî-morfolojikî a ji wê derhanînê re wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê, werênê ser ziman. Weke ku wê çawa wê di rengekê de wê weke rewşa bi hişbûna li xwe û li xwe bi hişhatinê ku wê bi wê re wê êdî wê li wê bihizirê û wê bi wê re ku wê werênê ser ziman.

Di mijare nefsê de wê, weke aliyekê ku wê weke pêşxistinê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Ev wê weke aliyekê ku wê, bi têngîna xwe girtinê, li xwe serwerbûnê û serdestîya xwe ya bi aqilî û hişmendî ku ew bi wê re di temenekê menewi de ew li xwe û hewidora xwe ew bide çêkirin. Ew wê di wê temenê de wê li wê bihizirê. Ew wê, di dewama wê de wê mijare derkkirinê a weke ya bi awayê cihê fahmkirinê ji kes li kes ku wê pêşkeve wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di rengekê de wê êdî wê bi wê re wê li wê bihizirê. Suhrewerdî, di wê nûqtayî de wê mijare lê têngîhiştinê wê, derxê li pêş. Ew wê di mijare zanînê de wê pêşî ku ew di nava jîyanê de wê pêşî wê bi aqilê xwe wê xwe û hewirdora xwe wê fahmbikê û ew wê bi wê re çawa ku ew li wê bihizirê û wê di wê çerçoveyê de wê xwe di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê girîng ku wê di dewama wê de ku ew bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Wê dema ku ew wê bi pêvajoya lê gihiştinê re wê bi têngîna rohnîyê û ankû li rohnîyê lê gihiştinê re ku wê werênê ser ziman wê weke bi morfolojikî wê mijare zanînê bi temenekê epistemîkî wê bi wê re wê bi fahmkirinê û fêrsa wê re wê bikirpênê. Di dewama wê de wê li ser wê re wê, bènê ser ziman ku wê, 'gîyane mirov wê bi wê re wê xort bibê jî wê, di wê temenê de wê, bi çavkaniya wê ya ku ew wê di wê temenê de wê bi hişkirinê û bi hizirkirinê lê têngîhiştinê ku ew dihênê ser ziman re wê, tefkirbikê û wê di wê çerçoveyê de wê, weke giloveke ta wê li zanînê wê di rengê çîroskek rohnîyê ku ew hin bi hin çendî li wê zêde dide û ew mazintir dibê wê bi wê re wê, di rengekê de wê li wê bihizirê. Di xwe de wê bi wê re wê dema ku wê bi morfolojikî wê bi rohnî bibê û wê weke 'bi piriqê' ku wê werênê ser ziman wê, di wê çerçoveyê de wê, bi wê çavkaniya wê zanînê re wê di rengekê de wê weke ku wê tefkirkirina bi wê re wê bikê û ew wê werênê ser ziman.

Di wê reşwê de wê mijare têngîna zanînê a pêşketinê wê giringiyê wê bide fêrsa zanînê û ankû fahmkirinê. Di wê nûqtayê de wê di ya têngîna di rengê aqilê teqez de ku ew li wê weke ku ew dihizirê jî wê di wê temenê de wê bi wê ji wê girtinê re wê di rengê de wê weke ku wê li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de wê, ew wê, cewherê wê têngîna rohnîyê wê ne weke ya têngîhiştinbar û ankû lêgîhiştinbar bê. Lê wê di wê fêrsa fahmkirinê wê weke ideayekê ku ew wê bi darazî derkbikê û ji wê têbigihê weke bi dîmenî û hwd re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê mijare hizirkirinê wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku wê karibê wê fahmbikê bê.

Di awayekê de wê, têngîna rohnîyê wê di mejiyê suhrewerdî de wê weke têngînek ideayek teqez ku ew di wê temenê de wê xwediyê navend û navaroka xwe ya ku ew nayê lê têngîhiştin û ankû wê weke zor bê li wê navarokê were lê têngîhiştin. Lê wê bi derveyîya wê re wê, di wê temenê de wê, weke ku wê ji derve wê di rengê de wê li wê bê derkkirin bi fêrs û daraza fahmkirinê a ji wê.

Di wê çerçoveyê de wê, ew wê, bi darazkirinê wê intiba, şîyarî, û hwd ku wê bi wê re wê di meji de wê li mirov wê çî wê bide biriqandin wê di rengê de wê bi wê re wê weke ku wê li wê bihizirê û wê di dîmenekê de wê weke ku wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê êdî wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê, mijare lê têngîhiştinê de wê, di nava wê fêrsa fahmkirinê û wê ideaya teqez a li wê gihiştinê ku wê çaa wê zanîn û ankû fahmkirina ku ew li wê gihişt wê weke ya ku ew wê, bi wê zelali û ankû ne zelaliyê re wê li wê bihizirê. Di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê din de jî wê di dewama wê de wê mijare têngîna derkkirinê wê, weke aliyekê ku ew wê li ser wê re wê li wê were lê gihiştin. Herkesekê ku ew li wê bigihîjê wê karibê bi cihêyî lê têbigihê. Lê tiştêk wê weke ku ew zelal bê ku ew wê rohni bê û wê biriqîna bi şamale wê re a rohnîyê re wê, ew wê, xwe bi wê çerçoveya wê re wê bide diyarkirin. **Suhrewerdî wê, di wê de wê, bahsa têngînek pîrozî û ankû xwûdayî wê di destpêkê de wê nekê. Wê ew têngîn û hizra xwûdayî wê piştî wê di rengê de wê weke kifşkirinekê wê weke ku wê karibê wê were kirin. Lê ew wê, di wê nûqtayê de wê têngîna xwûdayî wê weke ideayekê wê weke ku ew nexwezê ku wê tevli wê têngîna hizirkirina xwe ya bi wê pêvajoya**

fahmkirinê wê bikê. Ber ku ew wê weke pêvajoyek fahmkirinê a di derbarê hebûnê de bê û Suhrewerdî wê di wê nûqteyê de wê bi pêjna gotina xwûdayî û ya hebûnê re wê, di wê nûqteyê de wê li ser têngîhiştinê re wê di rengekê de wê weke ku xwediyê rengekê fahmkirinê ê ji hev cihê bê. Ew wê, di wê çerçoveyê de wê, mijare gîyanê, rohnîyê, û aqilê razber wê pêşî wê weke têngîna ku ew wê li ser wan bîponijê û wê di dewama hev de û ankû wê bi têkiliya wan a li hev û bi hev re ku wê di wan de wê bixwezê pêşî ku ew bigihêjê têngîhiştinekê. Ew wê di felsefeya xwe de wê, têngînek destpêkê a weke kirdeyê ku wê ji wê biafirê wê, ne bi gotina xwûdê lê wê bi gotina rohnîyê wê di rengekê de wê, pênasebikê û wê di wê temenê de wê mijare rohnîyê wê di rengekê de wê ji wê cihê wê di rengekê de wê weke ku ew wê werênê ser ziman. Ev wê, di serî de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring ku mirov wê karibê wê pêşî wê di çerçoveya hizrên wî de wê fahmbikê bê.

Di wê çerçoveyê de wê, ti zêde nîşanak nebin ku ew wê rohnîyê weke xwûdê wê pênasebikê. Tenê wê weke têngînek ku ew wê di tercûmekirinê de wê weke ku ew wê di wê rengê de ku wê weke di rengekê gûharandinê de wê were kirin û wê di wê temenê de wê were hanîn ser ziman wê were dîtin. Ji xwe ew gûharandinên bi tercûmeyê wê weke kirasekê li bedenekê ku ew hatina lê kirin û lê nayê wê xwe bidina dîyarkirin. Bi wê re wê rengê gotina 'xwûdê' jî wê di temenekê darazî û speketîfî de wê weke derhanînek ideayî a ji wê di rengekê de ku wê xwe bi wê bi rengê wê bide dîyarkirin bê. Yanî di rengekê têngînek şîroveyî a li wê têngîna rohnîyê ku ew ji wê hatî derhanîn wê xwe bide dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê mirov ji kû digihîjê wê têngîhiştin û qanaatê? Wê dema ku mirov wê şîroveya wî ya bi rohnîyê û çerçoveya salixkirina wî ya bi gîyanê ku ew hewldide wê bînenê ser ziman û mijarên di çerçoveya nefîsê û hwd ku wê bi wê re wê salixbikê û wê hiyararşîya ku ew di nava wê fahmkirinê de wê bi wê re wê çêbikê wê ji wê mirov wê di rengekê de wê li wê têbigihîjê.

Ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku suhrewerdî wê mijare wê mijare fêrsa fahmkirinê a mirov wê û şîrovebikê wê bi gotinek weke "bi peyxamê li cihana ideayan û aqilan wê rê bigirê û ew wê herê' ku wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê weke têngînek ku mirov wê di wê temenê de wê bi wê re wê di serî de wê fahmbikê û wê karibê wê di wê rengê de wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê cihane ideayan û ankû 'cihana ideayan' ku wê bahsa wê

bikê û wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê di wê rêwîtyê de wê bi pêvajoyên lê têgihîştinê wê di rengekê de wê li wê bigihijê. Suhrewerdî de wê di wê nûqteyê de wê zêde rasyonalist bê. Ber ku ew wê li wê dihizirê û wê di dîmenekê de wê werênê ser ziman ku wê her tişt wê di pêvajo û hiyararşiya xwe de wê, di rengekê de wê bibê. Ew wê di wê rengê de wê pênasibikê û wê werênê ser ziman ku wê, kesekê ku ew hê ti tiştê nizanibê wê li ya zanîna herî bilind wê lê tenegehê. Yan jî kesekê ku ew pêvajoyên fahmkirinê bi wê re derbaskirina mirov wê nikaribê wê weke di destpêkê de ku ew pêvajo jîyan nekirina pênasibikê. Ew wê di wê rengê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê êdî wê hizrên xwe wê werênê ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê, weke aliyekê wê yê din wê bi gotina 'xwezayê mirov' re bê. Wê di wê nûqteyê de wê, suhrewerdî wê xwediyê gotinek ku ew wê di wê temenê de wê bi wê re wê, xwediyê wê bê û wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman ku mirov 'hewlbide ku wê xwezayê xwe baş fahmbikê.' Ew wê di dîmenekê de wê pêşî wê li ser rewşên weke 'azweriyê' û hwd re wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê werênê ser ziman. Li ser wê re wê keseyet wê, di kirin, xwestek, hazz, zewk û hwd de wê, di xwe de wê bi sehêr bê. Ew wê, di çerçoveya têgînek xwezayî de wê, dixwezê ku ew wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê li ser wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Mijare rewşa azweriyê, şehwetê, û hwd wê weke rewşên di pêşdeçûyina mirov de wê weke rewşên astengdar wê bibînin û wê di wê temenê de wê li wê bihizirê. Di dewama wê de wê, ew wê jî wê werênê ser ziman ku wê, mirov wê, çendî ku wê di wê de wê serwer bû wê di temenekê hişmendî de wê bi wê re wê di ahengekê de ku ew pêşkeve û ew li ser tiştê serwer bibê. Li tiştê serwerbûn wê di wê temenê de wê weke gotina suhrewerdî ku mirov wê dikarê wê ji du aliyan ve wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Aliyê pêşî wê, bi fahmkirinê gihiştina wê asta zanîne bê. Ji xwe li gorî wî ku ew bû wê, ya aliyên weke azwerî, şehwetê, ajo û agoyan û hwd wê, li wan sehêr wê bikê. Di wê nûqteyê de wê, weke aliyekê wê yê din ku ew bi wê ji wê rewş derkeve wê, bi li hewirdora xwe hizirkirinê jî wê weke aliyekê wê yê din ku ew li wê dihizirê û ew bi wê re êdî ew hizra xwe di dewama wê de ew bi wê re dihênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê mijare gotina xwezayê a suhrewerdî wê zêde bale

mirov wê bikişênê li ser xwe û wê weke gotinek teybet ku wê pêwîst bê ku mirov wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê hinekê din wê li ser wê bisekinê û wê werênê ser ziman bê.

Suhrewerdî wê di têngîna xwe ya xwezayê de ku wê şîrove bikê wê bi wê re wê felsefeyê û ankû zanîn û têngiştinê wê derxê li pêş. Di wê çerçoveyê de wê mijare zanînê wê, bi felsefeyê re ku wê werênê ser ziman wê, pêşî em wê bibêjin ku wê weke 'hikmetekê' wê felsefeyê wê pênasebikê û wê werênê ser ziman.

Suhrewerdî wê rewşa hebûna rohnîyê wê bi gotinên ku ew rewşa fîzîk, bûjenê û tozê û ankû darêjkê wê pênasebikin re wê di awayekê de wê cih bi cih wê bi wan re wê werênê ser ziman. Wê dema ku ew wê di wê temenê de wê werênê ser ziman jî wê bi awayekê wê weke ku wê girani û heyê li wê bide ku ew wê bi awayekê objektîv û ankû bi zanîna objektîv wê pêşî wê di rengekê de wê pênasebikê û wê werênê ser ziman. Ew wê, di wê çerçoveyê de wê hebûna heyî wê bi temenekê objektîv wê bi wê re wê şîrovebikê û wê wernê ser ziman.

Weki din wê ji rohnîyê wê bûyinên weke bi rohnîyê û hwd jî wê weke objeyên ku ew di wê temenê de ew dibin wê di rengekê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Li ser wê têngîna şîroveyî re ku ew wê dihênê ser ziman wê êdî wê di rengekê de wê bixwezê ku ew wê şîrove bikê.

Di dewama wê de wê aliyên weke bi têngîna menewiyetê, û hwd wê bi aqilê darazî û şubjeyî wê şîrovebikê û wê di wê temenê de wê ya ku ew heya wê bi darazî û hwd wê lê ghiştinê û ankû bi ji wê têngiştinê û derhanînên bi hizrî û hwd re wê, bikê ku ew wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Ew derhanîn wê, di temenekê rêgezî ên weke ku wê minaq wê di çerçoveya jîyankirinê de ku wê çawa wê bi wê re wê bên jîyankirin re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê werênê ser ziman. Ew wê, têngîna xwe ya ku ew wê, bi têngîna lê têngiştinê û weke ghiştina 'zelaliya wê' ku ew bi hiş şîrove dikê wê weke têngînek darazî a şubjeyî ku ew bi awayekê aqilî wê şîrovedikê ku ew wê, di wê temenê de wê di rengekê de wê, weke bi lê têngiştina li rewşa bûjenî û bi aqil li wê 'serwerbûnê' re ku wê pênasebikê bê. Di wê nûqteyê de ew wê, zelalbûna ku ew bi menewî wê şîrove dikê wê ji aliyê ve wê li gorî wî çerçove û temenekê wê yê epistemikî ku ew bi wê dihizirê wê hebê.

Suhrewerdî wê di wê dewama wê de wê mijare darazê, menewiyetê, etik û rewîstê wê hilde li dest. Di wê çerçoveyê de wê di felsefeya suhrewerdî a rewîstî de wê ji du aliyên ve wê dikarê wê hilde li dest û wê werênê ser ziman. Aliyê pêşî wê bi têngîna 'etikî' ku wê di rengekê wê

weke wê de wê di çerçoveyek gerdûnî û bi wê ghiştina rêgezên wê yên çawa ku wê bi wê rengê wê werina fahmkirin û heta ku wê li gorî wê bi aqil bûn û were jîyankirinê wê di rengekê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Ew wê, di wê çerçoveyê de ku em bi gotina etikê´ re wê werênê ser ziman wê çerçoveya felsefeya suhrewerdî a gerdûnî wê bi têtînek giştî a gerdûnî wê di wê temenê de wê bi wê re wê were dîtîn. Ji xwe ji nava hizrên wî wê mijare rewîstê ku wê bi aliyê wê giştî û teybet û ankû razber û şenber wê şîrove bikê wê di rengekê de wê weke ku wê ji aliyekê ve jî wê bi wê rengê wê were dîtîn ku ew wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di çerçoveya ´hiyararşîya wî ya fahmkirinê´ û ankû hîyararşîya bi radayên aqil´ re ku wê di rengekê de wê, werênê ser ziman wê, di wê çerçoveyê de wê, di rengekê de wê, li wê bihizirê. Rewîst wê, weke têtînek jîyanî a li bin wê ku wê bi kiryarên mirovî wê di rengekê de wê, weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê wê di dîmenekê de wê, bêtî ser ziman. Wê, di wê temenê de wê, di dîmenê rewîstî de wê, levkirina li gorî destûrên etikê ku ew pêkwere wê, li wê binerê. Di wê çerçoveyê de di nava ya giştî û ya teybet de wê di jîyanê de wê, ew aheng wê çawa wê were girtin û pêşxistin wê weke aliyekê wê yê din ku ew hem li ser jîyane mirov a di nava xwezayê de bê û hem jî di çerçoveya têtînenê nefîsî û hwd ku ew di rengekê de wê werênê ser ziman re wê karibê wê bi rehetî wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ew di nava jîyanê de wê, dema ku wê li mirov wê bihizirê wê, ´li mirov xwe dizanê´ wê di awayekê de wê weke ku wê li lê bigerihê û wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew hişmendiya wê biafirênê û rêya wê ya fahmkirinê werênê ser ziman.

Li vir di terminoloji û epistemolojiya suhrewerdî ku mirov li wê binerê wê gotinên wî di serî de wê, di ahengekê de wê dîmenekê fahmkirinê wê di pêvajoya herikbar a pêşketinê de wê li wê bihizirê. Di nava ya gerdûnî û ya dînyawî de wê têtîliyê kosmolojikî wê kifşbikê. Di wê çerçoveyê de wê, ji stêran û dîtina wan û heta kirinên me yên jîyanî, xwestek, haz û hwd ku mirov dijî wê çawa wê têtîliyê wê hebê wê di wê hîyararşîya xwe ya fahmkirinê de wê li wê bihizirê. Ew bi ontolojikî wê zêde di gotinên xwe de wê cih nedê, hebûnek ontolojikî ku ew weke bi rengekê monist ku ew ji rohnîyê cihê weke li ser wê re ew hebê. Ew rohnîyê wê di temenê de wê weke ´objeyekê´ wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê bi wê hebûnê ve girêdayîn bûyinên dibin û hebûnên bi heyina wan ku ew çêdibin re wê li wê bihizirê. Wê di wê çerçoveyek wê tevnek gerdûnî ku ew bi wê re pêşdikeve wê bi wê li wê bihizirê. Di wê rengê de wê, di

nava du aliyan de wê bi wê re wê bibê. Wê di nava rohani tariyê de wê, mijare bûyinê wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di çerçoveya têgîna xwe ya metafizikî de wê bi têgîna rohnîyê wê li ser têgînek epistemikî a azmûnkirinê re wê, were dîtî ku ew wê li wê bihizirê. Wê bi wê re wê rêyên gihiştina li zanîn û fahmkirinê wê bi wê re wê li wan bihizirê. Di wê çerçoveyê de ew wê, di dewama wê de wê dihênê ser ziman ku wê bi zanînê gihiştina zanîna gerdûnê û fahmkirina wê li ser wê bisekinê.

Suhrewerdî li wê dihizirê ku wê zanîn û arami wê di awayekê de wê hev bînin. Di wê temenê de wê, zanînê wê, weke di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring ku ew qadr û qiymet li wê were dayin lê dinerê û wê dixwezê wê derxê li pêş.

Bi wê re wê li gorî wî mirov wê bigihijê 'mirovê xwe dizanê' û wê bi wê bigihijê ast û pîvanek mazin bi bilind ku ew karibê her tiştên ku ew hena û nayên zanîn bi wê zanîbê. Ew her tiştên ku ew hena wê, di rengekê de wê bi hebûna wan re wê tefsirbikê û wê werênê ser ziman ku ew hem weke hebûnna bûjenî hena û hem jî weke hebûnna aqilî bi darêjkî ku ew hena.

Li ser wê temenê wê, ji hev cihê kirinên weke li ser zanînê re wê, di wê çerçoveyê de wê li gorî her pênc sehên me wê ji hev cihê bikê. Minaq wê, weke aliyên nefsi û derûnî wê bêhnkirin, tahmkirin, destlêdan, dîtî û bihîstinê wê bi wê re wê weke aliyên ku ew wê, bi wan re wê mirov wê têkiliyê wê bi hewirdor û xwezaya xwe re wê dênê wê werênê ser ziman.

Ev zanîna ku wê bi rêya wan sehan wê were hundurê mirov wê, bi aqilê me yê giştî ê aqilî ku ew wê di temenekê 'rasyonali' de jî di rengekê de wê bi têgînek razberî wê li wê bihizirê wê, bîninê ser ziman weke aliyna bi wê ku ew wê karibin werina salixkirin wê pênasebikê.

Li gorî wî tenê bi rêya wan sehan û zanînen bi wan ên herikinên li hundur bi derkkirinê wê ne bes û têr bê. Wê di wê temenê de wê ya ku wê, tiştê bi wê derkkirinê re wê, weke wê di rengekê de wê bide dîyarkirin weke aqilek hebê û ew wê aqilê wê weke aqilê ser ya aqilê derkkirî ê bi rêya wan sehan re bê.

Dimenekê bi wê rengê ê hizirkirinê weke di nava aqil û derkkirinê de ku wê di ahengekê de wê li wê bihizirê wê di nava hizrên spinoza de jî wê di dîmenekê de wê were dîtî ku wê hebê. Spinoza wê, derkkirinê wê tîrnebînê heta ku ew bi aqil newê rast û sererastkirin û were gihiştin li rengekê hiş û fahmkirinekê. Weke aliyên din ku ew wê di encama wan derkkirina den wê bibin jî wê weke hîs, hêst, xiyal, xêv, derkkirin û hwd

bin. Ev alî wê weke aliyên ku wê weke aliyê ku wê, bi aqil wê li wan wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê mijare xêwê wê di wê rewşê de wê di wê de berheviyên ku wê bibin weke bi aqilî wê, di wê rengê de wê, weke li derkkirinên me wê bibê xwediyê regekê fahmkirinê ku ew bi wê dide dîyarkirin jî wê bibînê û wê werênê ser ziman. Hîs û xiyal wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, li gorî suhrewerdî wê bi aqil re wê bibin. Lê bi teybetî xiyal wê, di awayekê de wê bi têtîliya wê ya bi derkkirinên ku ew dibê re wê, çerçoveya xwe ya aqilî û ankû rasyonali wê di regekê de wê biafirênê weke aqliyekê. Wê piştî wê re êdî wê di pêvajoya din de ew aqil wê, di fahmkirina wê derkê de wê, derkeve li pêş weke hişekê û wê, fêrsa me ya fahmkirinê wê li wê biafirênê.

Di awayekê din de jî wê di awayên hizirkirina suhrewerdî de wê gelek aliyên bi kirpendinê û şewayê morfolojikî weke derhanînê wê bi wê re wê werina dîtin ku ew bi wan re wê li wê bihizirê. Ber vê yekê wê rengê kirpendinên wî çî bi xwe re wê werênina ser ziman wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê li vir wê li wê bihizirê û wê hinekê wê fahmbikê. Di mijare şîrovekirina tariyê de wê, ew wê, di wê temenê de wê, ne bi tîgnek teqez wê di regekê de wê şîrovebikê. Ew wê di wê temenê de wê, di regekê de wê şîrovebikê ku wê, weke rewşek ku wê bi tariyê wê bi kirpendina kirdeya wê re wê weke 'xizaniyê', 'nezaniyê' û hwd re wê, di regekê de wê bîne ser ziman. Wê dema ku ew wê, kirpendina xwe li ser tariyê û ji wê xilasiyê wê bikê wê di wê rengê de wê weke ku ew wê bixwezê ku wê bi kirpênê û wê werênê ser ziman ku mirov wê ji wê nezaniya xwe êdî xwe xilas bikê.

Di wê rengê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê din wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin ku wê mijare şîroveyên wî de wê bi aliyê wî yê kirpendin û morfolojikî ên bi derhanînê wê, di wê temenê de wê, ji du aliyên ve bi derhanîn morfolojikî wê dikarê wê fahmbikê. Yek wê bi aliyê aqilê şubjeyî û an darazî ku wê ji wê çawa wê bê ghiştin li fêrsa wê ya fahmkirinê bê. Aliyê din jî wê dema ku wê rohnîyê wê bi gotinên bûjenî wê şîrove dikê wê di wê temenê de wê, li ser temenekê heyî wê bi mijare hebûnê re wê bi wê re wê weke hebûnekê çavkani a objeyî wê bi kirpênê û wê wê werênê ser ziman. Minaq wê, rewşên weke yên xwezayî ên weke bi rohnîyê û germê wê çî wê di xwezayê de wê şîn bibê û rû bide. An jî wê vajî wê ku ew nebê wê, çî nebê wê, di wê rengê de wê li wê bihizirê. Maniyan berî wî hanibû ser ziman ku wê di şîniyên xwezayî de jî wê, her tiştê weke wan heya wê bi rohnîyê wê bibin. Ev wê, di zanista hemdem de jî wê bi temenekê biolojîkî û botanîkî wê were piştrastkirin

ku wê bi têngînek 'fotosentezê' ku wê çawa wê di renekê de wê, ji wê bibê wê werênê ser ziman. Têngîna suhrewerdî a bi rengê ji rohnîyê bûyinê ku ew dihênê ser ziman wê di renekê de ew wê bi xwe re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin û wê werênê ser ziman.

Şîroveya rohnîyê û ankû ronahîyê a suhrewerdî wê di wê çerçoveyê de wê, kirdeyek bi bûyinê wê weke ku wê di xwe de wê di awayekê de wê bi kirpênê wê bi rehetî wê renekê fahmkirinê wê karibê di mejiyê mirov de wê bide çêkirin û dîyarkirin. Ev aliyê wê yê giring bê ku ew wê bi têngîna wî ya kirpendinê re wê di renekê de wê bi wê re ku wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê, dikarê wê bi hizra suhrewerdî re wê werênê ser ziman ku wê rewşa heyinên bi hebûnî ên xwezayê wê di wê rengê de wê weke hebûnna ku ew weke xwe werina fahmkirin û werina derkkirin bin.

Suhrewerdî wê, di mijare derhanînê a bi hişmendi de wê, di mijare mirov û fahmkirina mirov de jî wê xwediyê heman nerînê bê. Di wê rengê de wê pênasebikê û wê werênê ser ziman ku mirov di nava kiryarên xwe yên dikê de ku ew li wan bi hiş û zane bibê. Li wan têbigihê û bi têngihîştin bibê. Ew wê bi rengê rewşên baş û nebaş wan bi aqil bibînê û fahmbikê. Ew wê, di wê çerçoveyê de wê têngihîştinekê wê di aqil û serê mirov de wê di renekê de wê weke ku wê bide çêkirin.

Li vir aliyekê din wê bi wê re wê were dîtîn. Ew wê di renekê de dihênê ser ziman ku ew ya ku em wê xirab dibînin ew dikarê weke ne xirab bê. Ew dikarê weke kêmesîyekê bê. An jî weke aliyekê din ku ew bi rengê fahmkirina me ve girêdayî bê. Wê, demê wê di wê çerçoveyê de wê di mijare fahmkirinê de wê, xwe gihandina çerçoveyek fahmkirinê a xort bi aqil wê bi wê re wê pêwîst bê ku mirov li wê bigihijê û wê fahmbikê. Li vir wê were dîtîn ku wê ya bi kirinê weke 'nebaş' û ankû weke 'baş' ku wê were şîrovekirin û pênasekirin wê ji wê aliyê ve wê ji xwe re wê were dîtîn ku ew weke aliyekê ku ew wê lê dipirsê. Di wê temenê de wê, di encama wê de wê weke ku wê were fahmkirin ew li wê digihijê ku wê ya ku em wê bi başî jî dihizirin û nebi başî jî dihizirin wê weke aliyekê darazî a bi rengê nerîna me re ku wê di reng û awayekê de wê weke ku wê xwe di dewama wê de wê karibê bide dîyarkirin bê. Di wê çerçoveyê de wê, êdî wê di dewama wê de wê, pirsê wê bikê, ku wê çi weke xirab û nebaş wê hebê. An jî wê ya xirab û nebaş wê hebê? Ew wê pirsê wê dikê û di dewama wê de wê li wê dihizirê û li ser wê re dixwezê ku ew bigihijê fahmkirinek temenî.

Li gorî suhrewerdî mijarekê ku mirov wê bi nebaşî wê şîrovebikê wê weke ku ew di tariyê de sekinî bê wê di rengekê de wê şîrovebikê. Di wê çerçoveyê de di hevraştiya jîyanî de wê, têngîna bi hizirkirina 'biaqilê baş' û bi aliyê din ê weke 'bi hizirkirina bi aqilê nebaş' û hwd re wê, di rengekê de wê, şîrovebikê. Ji wê aliyê ve ku em empatiyekê bi wê têngîna şuhrewerdî re wê dênin wê rengekê fahmkirinê ê weke bi aqilê baş re ku wê bikeve çerçoveya têngîna gotina empatiyê de ku em bi empatikirinê re wê karibin wê bi başî fahmbikin re wê di rengekê de wê weke ku wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Ji wê aliyê ve wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, mijare tişteke ku em wê ne baş şîrovebikin wê dikarê wê ji hinek aliyan ve wê şîrovebikê. Yek; wê ji aliyê têngîna aqilê darazî ê nagativi ve bê. Wê di wê rengê de wê, wê vajî wê başî bi aqilê pozitivî ve wê weke di rengekê de wê karibê tefkirbikê. Ev jî wê, di rengekê de wê, her tiştê ku ew dibê wê demê ew zindî bê û ne zindî bê wê weke 'xwe kirina li şûna wê û bo wê hizirbikê' wê di reng û awayekê de wê bi tefkirkirinê û wê, ew tişt wê çawa bê, baş bê û ankû ne başî bê, bi çawa bê û çawa nebê, kêrî çî tê (ku ew weke ne zindî bê weke tişteke bê) û hwd re wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Ev wê, di wê rengê de wê, di rengekê de wê, aqilekê pozitiv û ankû wê weke ku wê bi rengekê başî ku wê li hewidora xwe jî wê bi wê re wê bide hizirkirin wê di rengekê de wê bi xwe re wê bi xwezayî wê weke ku wê biafirênê. Hizirkirina li ya dervî xwe wê, hinekê jî wê di aslê xwe de wê bi zanînî ku em di farqê de bin û ne di farqê de jî bin wê di rengekê de wê weke ku wê, di wê de wê hinekê wê empati kirin wê hebê. Minaq em têngînekê wê dema ku em bi têngîna sedemê wê li wê dihizirin em ji wê re di rengekê de wê, sedemê dibêjin û em dibînin ku ew kêrî çî tê. Yan jî em xabiliyet û karigeriyên wê yên din em kifşdikin û wê di wê temenê de bi wê re em lê dihizirin û wê bi wê re wê pênase dikin. Wê dema ku em dihizirin ku wê tişteke wê ji kesekê wê were ku ew wê bikê û ankû wê jê newê ku ew bikê û yan jî ku ew wê karibê bibêjî û yan jî wê nikaeribê bibêjê û hwd wê, di wê temenê de wê li şûnê wê weke di dîmenekê de hizirkirin û tefkirkirin jî bê. Di wê temenê de wê weke 'lê hizirkirinê' wê, di rengekê de wê xwe di dîmenekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin. Di wê nûqtayê de ku em dîsa li mijare xwe ya bi têngîna şîrovekirina suhrewerdî a başî û ankû nebaşîyê ku em vegehin wê bi wê re wê di rengekê weke ku wê taqabûlî wê bikê wê di rengekê de wê dîmenekê hizirkirinê wê hizirê.

Weke dema ku wê kesek wê bibêjê 'ew nebaş a' lê wê yekî din wê derkeve û wê bibêjê ew di xwe aslê xwe de ne wusa weke ku ew dihê gotin nebaş a, ew ji ber wê sedemê ew kiriya wê bibêjê û wê ji wê re wê sedemekê wê bibêjê ji serê xwe û wê di wê temenê de wê mafdar wê derxê û wê ji wê daraza nebaşîyê ku ew di derbarê afirîya wê derxê û ankû wê dûrbikê.

Ji wê têngînê wê were fahmkirin ku wê têngînên weke başî û nebaşî wê weke têngîna darazî ên bi rengê fahmkirinê bi darazî ku wê bèn dîtin jî bê.

Suhrewerdî wê, di wê awayekê de wê ji ya hizirivan û filosofên dema xwe ên meşşaiyî jî bin û heta yên berî wan weke aristo û hwd re ku wê her tiştê wê bi cewherê û ankû wê bi xwezayê re wê werênê ser ziman wê dervî wê xwediyê renekê fahmkirinê bê. Weke ku wê di serdema navîn de wê, bi zêdeyî wê li wê were lê hizirkirin ku wê, xirabî û ankû nebaşî ji hundurê mirov dihêt. Yan jî ew di xwezayê mirov de heya ku wê li wê were lê hizirkirin. Bi wê çerçoveyê wê were gotin ku ew di dilê mirov de nebûna wê mirov nekiriba. Ev gotin wê di wê rengê de wê weke ku ew têngînên bi wê rengê wê ji xwezayê wê bibînin û wê bi têngîna xwezatiyê wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke ku wê werênina li ser ziman bê. Di wê warê de wê farqe hizra suhrewerdî wê di wê nûqtayê de wê ew bê ku ew wê, di wê çerçoveyê de wê, bènê ser ziman ku wê di cewherê de wê nebaşî wê nebê. Ankû wê nebaşî ne ji xwezayê mirov bê. Di wê temenê de wê di renekê de wê weke ku wê li wê û bi wê bihizirê û wê hizirên xwe wê di dewama wê de wê bi wê re êdî wê werênê ser ziman. Li ser wê çerçoveyê de wê bê gotin ku wê xirabî wê dîmenekê wê yê rastin wê nebê. Wê tenê wê, weke tiştê 'arizî' wê hebê. Di wê temenê de wê, weke têngînên ku ew li hebûnê û rewşa bûyî ku wê lê were derhanîn, depelendin û ankû lê were darizandin. Di wê temenê de wê weke têngînekê ku wê bi wê re wê were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin. Suhrewerdî di xabate ya 'hikmetul îşraqî' de wê mijare xirabiyê wê di beşên wê di rûpelên wê yên 26 û 207, 208 û hwd de wê, hilde li dest. Di wê temenê de ew wê weke tiştê ku ew li hebûnê hafî nisbetkirin wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê, di wê rengê de wê, ev têngîn wê bi xwe re wê di wê dîmenê de wê tiştê din jî wê bi xwe re wê werênê ser ziman. Ew jî wê mijare têngîna başî û nebaşîyê wê di wê temenê de wê, dervî hebûnê wê weke renekê aqilî ê darazî ku ew dibînin. Di wê çerçoveyê de wê rengê hizirkirina suhrewerdî a darazî wê bi wê re wê di aslê xwe de wê

ev rewş wê dîmenekê din ê berfireh wê bixwe re wê bi aqilê darazî jî wê di rengê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Ew wê di wê temenê de wê di rengê de wê, dema ku ew wê, mijarê wê bi kesekê ku ew dikeve nava duitiyê bi rewşa weke baş û şerxweziyê re wê, bi wê re wê, bi têngîna weke di nava tariyê de mayî wê, werênê ser ziman. Di nava tariyê de mayî jî weke ku me li jor bi hinekê wê li ser wê sekinî bû ew wê, di wê temenê de wê weke têngînek ku ew wê ji kêzanzînê û wê fahmbikê. Di wê temenê de wê, bi zanînê re wê, mijare tariyê wê, taqabûlî ne zanînê wê bikê. Çendî ku ew bizanînê gihîşt zanînê, dîtînê, hiş û hwd wê bi re wê weke ku wê ji wê tariyê wê bi wê re wê weke ku wê xilasbibê. Ew wê di wê temenê de wê werênê ser ziman.

Di awayekê de wê suhrewerdî wê, di rengê de wê nebaşiyê û ankû xirabiyê wê weke kêmiyekê wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, mijare wê kêmiyê ew li ser têngînek sazûmanî a civakî re jî wê li wê dihizirê. Civakek ku ew di wê de xirabî û nebaşî hebê wê weke ku ew di xwe de ne tam bê. Wê ne xwediyê sazûmanek baş bê. Di wê temenê de wê di wê çerçoveyê de wê di hizra xwe de wê bi wê re wê, mijare civakê wê dema ku ew di kirpênê wê bi wê re wê, ya baştirbûnê wê weke ku rengê wê yê baş ku ew li wê bihizirê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Suhrewerdî di wê temenê de wê civake herî baş wê, di wê rengê de wê weke ya ku ew ji hemû nebaşîyan û xirabîyan xwe parastîya û ji wan dûrketîya û ji wê dûrketînê bi zanîna xwe ku ew li xwe serwer û xwedî wîna a wê, bi wê re wê şîrovebikê. Di wê çerçoveyê de wê civake bi başî wê, di wê çerçoveyê de wê bi wîna zanîna başiyê ku ew bi wê ve dirabê re wê, di wê temenê de wê şîrovebikê.

Di wê temenê de wê zanînê wê weke çerçoveya wê ya bingihîn ku ew bi wê re mazin bibê wê werênê ser ziman. Weke ku me li jor hanî ser ziman wê weke 'hikmetê' û ankû 'sîyanê' wê bibînê û ew wê werênê ser ziman.

Di têngîna civakatîya baş a suhrewerdî de wê, weke bi têngîna empatiyê re me li jor hanî ser ziman wê, di temenekê bi zane de wê bibê û wê li hev û li şûna hev wê bi aqilê başî û pozitivî wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Wê ji hev re wê ya nebaş wê hizir nekê û nexwezê. Wê hertiştê wê bi ya baş û qanc wê ji hev re ku wê bixwezê û wê bikê. Di wê temenê de wê weke ku wê suhrewerdî bi minaqekê wê werênê ser ziman kesê sêwî ji dayika xwe newê dûrkin re wê, bi minaqekê re wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê ya ku wê bixwezê ku ew wê werênê ser

ziman ku ew bi wê aqilê baş ê darazî bi aliyê baş re ew li wê bihizirê û bi başî bikê û başî bixwezê û di nava kiryarên baş û qanc de bê.

Li gorî suhrewerdî ya ku ew wê li civakê û ankû xalkê wê eş û elemê wê bide wan wê cahîlî û nezanî bê. Wê di wê temenê de wê, pênasebikê. Di wê temenê de wê, dema ku ew mijare nefse wê di wê nûqtayê de wê şîrove dikê wê, bi têtîna weke weke herkesekê bi ber azabekê de didina birin re wê werênê ser ziman. Wê nûqtayê di hikmetul îşraqî de di rûpela 51 û 52'an de wê bi gotin bikê û wê di wê çerçoveyê de wê, di şewayekê de wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê, bahsa rewşa kirina baş ku ew were ji ya ne baş cihê kirin û di wê temenê de wê çawa wê, di renekê de wê, li wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê, di nava aqilekê baş de jîyankirinê û bi wê aqilê baş li hev hizirkirinê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê hizirên xwe wê werênê ser ziman. Di wê rewşê de wê, mijare “çalakiyên hebûnê” bi wê çerçoveyê de wê bi gotin bikê û wê li ser çerçoveyek aqilî ê pîretikî re wê, di wê rewşê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di awayekê de wê kiryar ku ew hat kirin wê encamên wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê di nava hebûnên bi aqilê baş û nebaş ku ew wê şîrovebikê di dewama wê de wê li ser wê bisekekinê. Yên bi aqilê baş wê li her tiştê wê bi aqilê xwe wê serwer bibin û wê bigihijina li nepeniya wê. Wê ji wan re wê tiştêkê vêşarî wê nemênê û ew wê, di zanîna wê de bin.

Di wê temenê de ew xirabiyê, nebaşiyê û hwd ew wê, weke têtînek ku wê di nava têtînen olên semewî de wê weke bi têtînen weke 'şaytani' û hwd wê şîrove nekê û wê gotinên bi vê rengê wê bikarneyênê. Di wê temenê de wê, di çerçoveyek civakî û kesî de wê bi hiş û zanîne û siyanê bi wê re wê weke kêmîyekê wê bibîne. Wê weke ne têtîyekê wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Ev rengê şîroveyî ê suhrewerdî wê ya êzdaiyan û di dewama wê de wê dikarê wê bibêjê ku wê berî wan di nava maniyan de jî wê dîmenekê wê yê fahmkirinê wê bi zelalî wê were dîtin ku wê hebê.

Di wê çerçoveyê a mijare nebaşiyê û rengê şîrovekirina wî ya teybet wê di wê çerçoveyê de wê xwe bi wê re wê di renekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Ew wê di herikina jîyanê de wê, bi pêşdeçûyina wê li ser wê bisekinê û wê di wê herikinê de wê, mijare bi başî kirinê û fahmkirinê wê di renekê de wê were dîtin ku ew wê bi wê re wê di renekê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman.

Weke aliyekê wê yê din jî wê, di wê çerçoveyê de wê, di nava wê ahenge weke di nava başî û nebaşîyê de wê weke ku wê, li ahengek civakî wê bihizirê û wê bi wê re wê di wê rengê û çerçoveyê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku ew civak wêbi aliyê xwe yê baş wê hertimî wê bi baştirî û aram û di nava xwe de bii tifaq û aramî wê pêşde herê. Lê ew kêmbûn wê bi nebaşî, bêtifaqî û xirabiyê wê bibê. Ew wê, ji aliyê mirov ve wê dema ku wê dihizirê wê, weke her kes weke ku ew berpirsiyarîya xwe li hemberî civakê wê ji aliyê xwe ve bi aliyê baş û qanciye wê bikê û di ya baş de bê û başîyê bikê re wê dihênê ser ziman.

Di wê temenê de wê kirinek baş wê encama wê ne tenê wê bi wî kesê ku ew kir re wê bi sînor wê bimênê. Li gorî wî, ew wê ahenge civakî jî wê bi wê re wê di aramiyê û başîyê de wê bi tifaqekê wê bi wê re wê, bibê li pêş. Di wê temenê de ew başîya bi wê kirinê û kesê serwer wê li gorî wî weke di çerçoveyek aqilê hevbeş de wê weyneke wê bi giştî wê di wê temenê de wê bileyizê û wê di wê çerçoveyê de wê encama xwe wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Başî wê di wê temenê de wê, di serê suhrewerdî wê hinek aliyên wê di wê temenê de ku ew bi modelek civakî û kesyefî re bi hev re ku ew li wê dihizirê wê bi wê re wê were dîtin. Ew wê di wê çerçoveyê de wê di renekê de wê weke ku wê bixwezê ku ew wê di wê rengê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Li gorî wê herkesekê baş û bi aqilê baş wê ji aliyê xwe ve wê bo ku ew nebaşîyê bide derbaskirin û di wê çerçoveyê de tambûnekê di nava jîyanê de û bi wê herikina wê re bi aliyê baş de bide çêkirin. Ew wê ji wê aliyê ve wê mijare têngîna nefse û ankû derûniyê û hwd wê bi wê re wê hilde li dest û wê werênê ser ziman. Di mijare nefse de wê, dema ku ew bahsa 'gihîştina li ya nûranî' û baş wê bikê jî wê li ser wê re wê, di dîmenekê û modelek bi başî a hizirkirin û tefkirkirinê de wê di şewayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di wê çerçoveyê de wê werênê ser ziman. Li gorî ku suhrewerdî wê, mijare têngîna nûranî wê di hikmetul iîşraqî de wê, di rûpelên wê yên li dora 29'ê de werênê ser ziman ku 'mirovê ku ew asta wî ya nûranî kêmbû wê, di jîyane xwe de wê bikêve nebaşîyê de û wê her cûre nexweşî wê bi pê re û di jîyane pê re wê rû bidin re wê werênê ser ziman. Li gorî suhrewerdî di wê nûqtayê de wê, gîyan wê weke navbeynkarekê bê û wê, pêwîst ku ew hertimî xwe zanibê. Di wê têngîna 'xwe zanibê' a gîyanê de wê, dîmenekê zanînê a ku ew bi kirpendina wê re ku wê bi mirov re wê werênê ser ziman. Bi wê re êdî weke ku mirov bi rastiya wê re wê xwênê wê bibêjê 'ku mirov xwe zanibê.'

Suhrewerdî wê di mijare gihiştina zanîne de wê, çerçoveya wî ya hizirkirinê a bi çerçoveya bedenê, nefis û gîyanê re wê hebê. Ew wê, gîyanê di nava nefis û bedenê de wê, weke têkilidar wê di rengê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Lê salixkirina suhrewerdî a gîyanê wê di awayekê de wê, weke ku ew wê, dikê wê, di çerçoveya heyîna bedenê de wê bi wê re wê salixbikê. Yanî ew beden û gîyanê bi hev re ku ew weke bi hev re wê salixdikê û wê dihênê ser ziman.

Li gorî suhrewerdî têkiliya nava beden û gîyanê wê di wê ahengekê de wê, weke rewşek ku ew wê li ser wê çerçoveya wê bi hişbûna wê re wê, di rengê de wê fahmbikê. Wekî din wê, li gorî fahmkirinên me, û rewşên û hiş û zêhnî wê karibê di reng û awayên darêjkî de wê, weke awayekê wê, fahmbikê.

Li gorî wê, ku ew li wê dihizirê wê, gîyan wê xwediyê têj û derkkirina bi xwe re bê. Wê li ser çerçoveya başiyê û qanciyê wê, bibê xwediyê derkkirin û danîşandinan. Ev jî wê weke pêwîstîyek gîyanî bê ku ew bi tiştên baş û qanc re alaquadar bibê û ji wan têtê bigirê. Li gorî suhrewerdî wê gîyan wê di wê temenê de wê gelek tiştên ku ew têtê dikê wê beden têtê nekê.

Bi wê sayê êdî mirov wê bigihijê başî û ronahiyê. Suhrewerdî wê mijare giyanê wê bi ya bi zane û ya ne bi zane wê li duyan wê beş bikê. Ya bi nezan wê bi heywanan re ku ew weke ne bi zane û aqil wê li wê dihizirê. Ya mirovan jî wê weke bi zane û aqil wê dihizirê û wê, di wê çerçoveyê de wê weke hikmetên wê ew bin wê pênasebikê û wê wernê ser ziman.

Ew gîyane bi zane a mirov wê weke xwediyê wê hikmeta ku ew bi zanîne bi ber bilindbûna xwe ya li asta gihiştina zanîna gerdûnê ve ku ew mazin bibê re wê werênê ser ziman. Li vir mazinbûnê wê, bi çavkaniya aqil û zanîne re wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di mijare têtîna nefisî de wê, suhrewerdî wê xwediyê têtînek ku ew wê weke xwediyê çerçoveyek aqilî ku ew ser sehan re ku ew weke pêwîsta ku ew were fahmkirin bê wê werênê ser ziman. Ew bi têtînen weke hazzê, zewkê û hwd re wê li wê dihizirê û wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê ku ew wê were tefkirkirin wê di wê rengê de wê dibîne. Nefis wê di wê temenê de wê dema ku ew bi bedenê ve alaquadar bibê wê, di rewşa hazgirtinê wê, weke rewşa pêşdîyarkirin wê bi wê re wê bikê. Suhrewerdî di mijare nefisê de wê, ne bi zanîna sehan lê ew bi aqilê heyî wê weke ku wê karibê ew were fahmkirin û derkkirin û sehêtkirin û fahmkirin re wê bènê ser ziman.

Suhrewerdî wê di mijare rewşa gîyanê û nefsê a gihiştina fahmkirinê de wê, bi kombinasyonên weke bi awayekê dualiteyî ên weke bi tek û cêwî, bisînor û bêsinor, yek û gelek, nêr û mê, jin û mêt, xwehr û rast, tari û rohni, baş û nebaş û hwd re wê li wê bihizirê. Ji nava têtgîna suhrewerdî wê weke rohni û tarî, û hwd re wê, di rengekê de wê bi wê re wê, di wê temenê de wê xwe bi wê şewayê wê bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin. Lê di wê nûqtayê de wê, di wê rengê dualiteya ku wê suhrewerdî wê werênê ser ziman de wê, zêde wê rastî gotinên weke bi têtgîna 'ziddê' û ankû dijberîya hev re wê zêde wê di wê de wê newê. Heta ku ew wê, dema ku wê têtgîna xirabiyê jî wê, şîrovebikê wê di wê temenê de wê, bi têtgînek darazî wê bixwezê ku ew wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman.

Di şîroveya suhrewerdî de wê dema ku wê mijare gîyanê wê were şîrovekirin wê bi hinek xosletên teybet wê, şîrovebikê. Ew wê di wê temenê de wê mijare gîyanê û bedenê wê dervî ya nefsê wê şîrovebikê û wê, di wê çerçoveyê de wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê, mijare nefsê wê bi xosletên wê re wê, dema ku ew li bedenê serwer bû wê weke ku ew ji rastiya wê dîrkeve. Wê ahenge nava wê û gîyanê wê di rengekê de wê, weke xirabibê. Wê demê wê beden wê weke ku wê ji aqil û zanînê wê dîrkeve. Ber ku wê, gîyanê wê weke bi aqil û zanînê re wê di wê temenê de wê tefkir bikê. Li vir wê di mijare gîyanê de wê, gîyanê wê, dema ku wê, xwe li wê nefsê berda wê hingê wê weke ku ew bikeve bin bandûra wê. Lê li gorî suhrewerdî wê ew wê xwediyê wê zanîn û sîyanê ya ku ew wê kifşbikê û derkeve ser wê re. Di wê rewşê de wê karibê xwe di rengekê de weke paqij, zelal û saf bikê.

Di awayekê de wê, di rengekê de wê, aliyê weke yê menewiyetê wê weke bi zanînê re wê di rengekê de wê weke ku wê ser wê re wê di awayekê de wê weke ku wê li wê bihizirê. Lê di dewama wê de wê dihênê ser ziman ku wê mijare gîyanê ew xwe dervî bedenê cismî heya û ew xwediyê wê rewşa xwe ya. Wê pêwîstiyên wê yên bedenê jî di rengekê de wê ji hev cihê bin.

Suhrewerdî wê, di mijare salixkirina bûjenê de wê, di awayekê de wê bi rengekê tesnifkirinê de wê, werênê ser ziman. Wê weke ya 'êsrî' û ya weke heyinî wê dihizirê. Di wê çerçoveyê de wê şibîn ku wê di cihê xwe de bê wê weke roj û heyvê, ku wê yek aqil û ya din nefsê wê bi xwe re wê pênase û minaq bikê re wê werênê ser ziman.

Suhrewerdî wê di nava jîyanê de wê her tiştê wê di nava qatagoriya mê û nêr de wê cihê bikê û wê weke xosletekê bi hemû heyinên zindî û ne

zindî re ku wê hebê re wê pênamebikê û wê werênê ser ziman. Ev dualite wê weke dualiteya ku wê bi təkiliya hev re wê jîyanê wê biafirênê re wê direngê de wê şîrovebikê. Li vir wê, di wê nûqtayê de wê dualiteya suhrewerdî wê di rengê de wê, di wê temenê de ku ew wê şîrovebikê wê weke çavkaniyek bûyinê ku ew wê dihênê ser ziman re wê, werênê ser ziman. Di dewama wê de wê, ew çavkani wê di hev re wê derbas bibê. Weke jinek bi jin û mêrekê, û ankû mêrek bi jin û mrekê di xwe de weke bi hevgirtin(senteza) a wan heya re wê, di wê temenê de wê pênamebikê û wê di temenê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman.

Li vir di aliyekê din de wê mijare têtîna suhrewerdî a weke bi gotina piaqjkirina gîyanê re wê di rengê de wê li wê bihigirê. Ew wê, di wê temenê de wê, bi têtînek û çerçoveyek kirpendinê a kirdeyî û bi lêkerîya ku ew bi wê dihizirê re wê, weke bi aqil fahmkirin û lê gihîştinê re wê pênamebikê. Di wê temenê de wê, reng û mêylên bi aliyên ku wê bi wan ve wê ew kirpendin wê di gotinê de wê were kirin wê weke aliyna ku wê di wê temenê de wê çerçoveyek hizirkirinê û fahmkirinê a giring wê bi xwe re wê di rengê de wê weke ku wê bidina dîyarkirin. Bi heman rengê û rengê kirpendinê wê têtîna nûranî û ya ne nûranî jî wê wusa bê. Wê demê wê yek wê bi ya nûranî wê rohnî bê. Di morfolojîya rohnîyê de wê aqil, hiş û dîtîn wê hebê. Diya aliyê din de jî wê vajî wê aqilnebûn, hişnebûn û dîtînebûn wê hebê.

Di wê çerçoveyê de wê dema ku ew bahsa mirov wê bikê wê di dewama wê de wê ew wê werênê ser ziman ku wê her tişt wê di ahenge wê de wê pêvane wê hebê. Minaq wê tiştêk wê ji ast û pîvana xwe wê zêdetir wê ne hilde. Wê kesek wê ji qapasîteya xwe zêdetir wê nikaribê xwarinê bixwê. Ev wê bo hemû zindîyan wê wusa bê. Di rengê de wê dema ku ew bin wê re bê wê kêmbê. Ser wê re bê wê zêde bê. Li ast û pîvane wê bê wê tam bê.

Lê ji aliyekê din ve jî wê suhrewerdî wê, li ser xate pêşketinê re wê li gorî wî sînore pêşketinê wê di rengê de wê weke ku wê nebê. Wê herdemê û timê wê ew hebê. Ev wê di nava jîyane civakî de jî wê wusa bê. Mirov wê xwediyê rest û pêwîstîyên xwe yên kesî û civakî bê û ew di wê temenê de ew xwediyê hişmendiyekê bê.

Şêwayê paqijiyê û başbûnê û hwd de wê, têtîna dadmendiyê û wekheviya hûqûqî wê derxê li pêş. Ew wê, di temenê wê de wê wijdanê mirov wê pêwîst bê ku ew hebê. Mirov wê weke ya ku ew ya rast çî bê ew bi wê bihizirê, tefkirbikê û wê bêtî li cih. Ew wê weke ya ku ew di serî de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di reng û awayekê de wê weke

ku ew wê, werênê ser ziman bê. Ew wê di temenê wê de wê hikmet, sîyanê û wijdanê wê di wê têtîna dadmendiya xwe de wê derxê li pêş. Di wê çerçoveyê de wê, nerîna rast û baş, dûrûstbûnê, ihtiyatê, hûrmet û rêzdayinê, bi gelek aliyên din weke 'ahda vefa' û hwd re wê derxê li pêş. Di wê çerçoveyê de wê bixwezê ku ew ya baş, bi mirov û jîyane mirov re wê derxê li pêş. Di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyên wê yên ku ew di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ew merdbûnê, ji dilbûn û başbûnê wê, didewama wê de wê weke xosletên ku ew wê mirov bi wan re rabê re wê derxê li pêş bê. Ew bi têtîna 'xatirên başiyê, gîyanê, nebaşiyê, başiyê û hwd re wê şîroveyên xwe wê bêtê ser ziman û wê li ser nefêsê re wê, mijare winê, ji dilbûnê, sozê, û û hwd wê li ser wan bisekinê.

Suhrewerdî wê dema ku wê bahsa mirov wê bikê wê di dewama wê de wê mijare wî nê wê bêtê ser ziman. Wê jî wê di wê rengê de wê dihênê ser ziman. Mirov wê dema ku wê tiştê wê bikê wê deng bide. Ku ew kirin û ankû çalaki ne baş bû û ew ji wê bi şûn ve gav avêt wê weke wî nê bê. Wê di dewama wê de wê, bêtê ser ziman ku wê dema ku wî di wê çerçoveyê de ew kir wê weke ew bê nîşanaka pêşveçûna li xwe serwerbûn û gihiştina wî.

Weki din wê gotina 'razîbûnê' û ankû ya pêşwazîbûnê wê, werênê ser ziman. Wê jî wê bi gotinê wê di wê rengê de wê werênê ser ziman ku ew ya ku ew hat serê mirov ku ew ji kê hatibê ku ew bi başî bê ew ji wê dilxweş bibê bê. Suhrewerdî wê di rengê de wê têtînek weke xwe pêşxistinê a mirov wê di wê rengê de wê, were dîtîna ku ew wê di dewama wê de wê bêtê ser ziman.

Suhrewerdî wê di wê çerçoveyê de wê ji aliyê din ve wê ji aliyê çalakiyê û ankû rewşek weke xûyê û hwd ku ew bê nîşandin wê bi wê rengê wê nêzîk bibê ku ew di temenê xwe gihandinê de ku ew bi gihiştê serwerîyê. Di çalakiyê de wê, rewşek weke ya rewîstî wê, di wê çerçoveyê de wê weke têtîliyê ku ew di wê de wê, bi başî û nebaşî ku ew bê kifşkirin û şîrovekirin. Di wê çerçoveyê de wê ji xwe di nava kirin, çalaki û hwd de wê, başî û nebaşiyê de wê, di rengê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, di rengê de wê li wê bihizirê bê.

Suhrewerdî wê di wê rengê de wê, dema ku em li navaropka felsefeya wî binerîna wê li ser mirov wê, di rengê de wê bi zêdeyî wê weke felsefeyek jîyanî wê xwe bide dîyarkirin. Ew wê di nava jîyanê de wê rewşên ku ew di nava jîyanê de wê, mirov wê rastî wan were wê, bi nefêsî,

rewîstî û hwd re wê, şîrovebikê. Lê di wê nûqteyê de wê, di awayekê de wê mijare kirpendinên wî ku em li wan dinerin wê di wê nûqteyê de wê, li ser wan re wê karibê ev were gotin ku ew wê, di xwe gihandin û pêşketina mirov re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku ew di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê hizrên xwe wê werênê ser ziman.

Di mijare hizirkirinên suhrewerdî de wê, aliyên wê yên din jî wê, mijare kirpendinên wî yên li ser aqil û gîyanê û rewşa jîyankirinên bedenê bê. Di awayekê de wê, di rewşa nefse de ku wê werênê ser ziman ku wê di rengekê de wê, bigihijê ya baş û bi hiş. Di wê nûqteyê de wê weke kirdeyekê wê ya baş û bi hişbûn ku wê derkevina li pêş wê ev herdû gotin wê çî bi xwe re wê di awayekê de wê bi wê re wê karibin bidina dîyarkirin? Wê ya ku ew di serî de wê bidina dîyarkirin ku wê bi nefse xwe karibê, dikirin û çalakîyê xwe de bi zane û hiş bê. Weke ku wê di nava kurdan de wê bê gotin 'pêşî û paşîya gotina xwe bizanibê.' Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di serî de wê, li wê bihizirê û wê karibê wê, bènê ser ziman bê.

Têgînên di derbarê nefse de wê bi zêdeyî wê dema ku em weke bi çavkaniya wê re wê binerîn di derbarê gotinên ku ew wê bi wê rengê di nava hizrên suhrewerdî de wê werina ser ziman wê, zerdeştî, êzdayî û maniyî wê di wê warê de wê bi giringî wê derkevina li pêş. Wê di wê çerçoveyê de wê ji wan wê çavkaniyên wê li wê were lê hizirkirin. Wekî din, di wê demê de wê weke demek felsefeyê bê û wê di wê çerçoveyê de wê bahsa hizrên felsefeya kevnera a kurdistanî û girêkî wê bi gelemperî wê were dîtîn ku wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê karibê wê li wê bihizirê bê. Weke ku mirov wê di nava zerdeştîyê de wê, têgîna tari û rohnîyê wê hebê. Di nava manîyîyê de jî wê ew wê bi felsefe kirina wê hebê. Lê gotina nûranî wê b teybetî wê weke gotinek êzdayî a teybet bê. Wê li ser wê re wê, têgînek çerçoveyî a rûhanî bi felsefeya ronahiyê û gerdûnî wê were lê hizirkirin û wê bê hanîn ser ziman.

Wekî din wê jî di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê di felsefeya suhrewerdî de wê, di awayekê de wê dema ku em li wê bihizirin wê dikarin wê ji du aliyan ve wê werênina ser ziman. Yek wê ji aliyê zanîna objektîvî ve bê ku ew wê di wê temenê de wê mijare zanîne wê bi hebûna bûjenî û hwd re wê, di wê çerçoveyê de wê li wê bihizirê bê. Ya aliyê din jî wê bi aqilê şubjeyî bê. Ew wê, di hinek awa, reng û rêgezên de wê bi wê re wê bènê ser ziman. Di aliyê pêşî de wê bi

pêvajoya hizirkirinê a nava zanîna bûjenî a şenber û ya razber ku wê ji wê were girtin bi têtînek darêjkî û hwd bê. Wê di wê temenê de wê ev pêvajoya girtina zanînê wê, di wê de wê bi aliyên wê yên ku ew di wê de bi wê dihizirê wê, bixwezê ku wê fahmbikê. Aliyên din ê duyem wê li ser wê zanîna razber re wê, pêvajoyên bilindbûnê wê di wê rewşê de wê, bi ber têtîna gerdûnî ve wê bi wê bilindbûnê ve ku wê bikê wê were dîtin ku ew wê bêtê ser ziman.

Li vir wê, di zanînê de wê dema ku wê, di nava têtîliyê kosmolojikî de wê, di nava ya jîyanê û bi ber ya gerdûnî ve wê biçê û yan jî wê ji ya gerdûnî bi ber ya jîyanî ve wê were wê, di wê rewşê de wê bi wê bi pêvajoyek hizirkirinê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di wê rewşê de wê zanîna suhrewerdî wê, dema ku ew bi ber kûrbûna b rêwîtîya li ser rohnîyê re ku wê bikê wê, di wê temenê de wê di kirde û kirpendina wê de wê aliyê pêşî û sereka wê bi gihiştina zanîna gerdûnê û fahmkirina wê re ku ew bi wê re wê mazin bibê. Di wê de wê, ev wê weke aliyekê ku wê weke ku ew didênê pêşîya têtînek teolojîyê xwûdayî ku ew li wê were têtîgihiştin û fahmkirin.

Di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê bi wê re wê fahmbikê ku wê mijare rohnîyê û ankû ronahiyê wê di wê de wê, bi têtînen weke ya xwûdayî wê, ne çê bi ber têtînek monist û ankû antropomorfikî ve. Ji xwe wê rohni wê yek bê. Lê ew wê, yekê wê di çerçoveyê gerdûnî û wê hebûna wê de wê şîrove dikê û wê di wê de wê bi wê çerçoveya wê re wê dixwezê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. ev wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê din bê ku ew wê d iwê temen de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê rewşê de wê, mijare rohnîyê wê, di wê temenê de wê, bi têtînek komolojikî û hinekê ontolojikî wê di zikhev de wê weke çavkaniyê bi wê lê têtîgihiştin û gihiştina zanînê ew bi awayekê morfolojikî û zanîna wê re wê dixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Têtîna rohnîyê wê, di wê çerçoveyê de wê bi têtînek kosmolojikî wê di destpêkê de wê bi du têtînan wê dikarê wê fahmbikê. Ya pêşî wê ew bê ku ew bi hebûnê û xosletên hebûna bûjenî, fizîkî û hwd ew bi dîyarîya wê re wê were fahmkirin bê. Aliyê din jî wê bi têtîn û morfolojîya dîtinê a weke bi hiş, zanînê û hwd re bê. Di wê rengê de ev herdû wê bi hev re wê, bi xosletên fahmkirinê re wê pêşî wê di awayekê de wê xwe bidê dîyarkirin. Ya ku wê pêşî wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin wê di destpêkê de wê ev bê.

Li vir wê weke aliyekê wê yê din wê ew bê ku ew wêbi aqil wê bihizirê û wê bi têngîna bêhîtî wê nehizirê û wê ne dîyar bê ku ew wê di wê temenê de wê bi têngînekê wê werênê ser ziman. heta ku em dikarin wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare hebûnê a bûjenî ku wê şîrove dikê wê li ser hebûna wê ya cihê ku ew dikarê bibê gelek û pirranî awa, şekl û hwd re wê, weke xosletê wê yê heyinî ê di jîyanê de wê pênasebikê. Di wê çerçoveyê de wê mijare hebûnê wê ji aliyê xwe ve wê, şîrovebikê.

Suhrewerdî bi israrî li ser rohniyê sekinîna wê û ji wê gihiştina wî ya li derhanînên morfolojikî weke bi ji rohniyê di temenê têngîna bûyinê de wê, bi wê re wê weke ku wê çawa wê, hebûna heyî wê bi aqil wê bi fahmbikê û wê bi aqil û fahmkirina wê re di ahengekê û heviyekiyekê de wê çerçoveyek fahmkirinê wê bikê ku ew wê biafirênê. Suhrewerdî di fahmkirina xwe de wê xwediyê reng û awa û realiteyek fahmkirinê a teybet bê ku wê bi temenekê rastî û ankû rasyonalî ji rohnî û ji wê rohniyê ya bi hebûnî-fîzîkî-bûjenî û hwd ku ew dibê re wê bi sînor wê di rengê de wê bikê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ev wê, weke têngînek teybet a ku wê di çerçoveya fahmkirina wî de ku mirov wê karibê bi teybetî wê bi kirpênê bê. Li gorî wî her tişt ji rohniyê dibê. Wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Ew wê rohniyê wê weke ilahekê şîrovekirin û ankû di wê temenê de wê hanîna ser ziman wê, pêşî wê bixwezê ku ew wê, rohniyê wê weke bi realiteya wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di tercûmekirinêna hizrên wî de wê bi zêdeyî û pîr zêde wê ev gotin wê werina kirin. Lê di rastiye de wê weke ku wê bi hesanî wê karibê ji rengê hizirkirina ku wê karibê were fahmkirin ew di şêwayekê teybet ê hebûnî û hewldana salixkirina wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Li vir wê têngîna rohniya suhrewerdî wê salixkirina wê jî wê ne rohniyek morfolojikî û ankû wê weke bi têngînek kirpendinê a weke derhanînekê ji têngînek pîroz û ankû ilahekê bê. Wê rastarast wê roj bê û ew wê di awayekê de wê weke hebûnek şenber û ku ew li azmên ku ew heya wê li wê bihizirê û wê ji wê rojê wê rohniya ku ew dide dînyê bi fîzîkî û ji wê bûyina heyin û afrînerîyên din wê mijare hizirkirinên wî yên yekser wê di wê temenê de bê. Di wê çerçoveyê de wê mijare rohniyê û afireandina ji wê di rengê de ew li wê dihizirê û wê dihênê ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê weke çavkaniya wê roja li azmana a ku ew rohniyê dide wê ji wî re wê weke çavkaniya wê hizra wî bê û ew roj wê çawa wê xwediyê heyinekê bê wê bixwezê ku ew wê fahmbikê. Ew roj

wê di felsefeya olî a mitrayiyê de wê, weke çavkaniya jîyanê wê were dîtin. Heta ku wê roj wê weke hebûn û dagera yazdanê mazin wê di wê temenê de wê were dîtin. Di êzdayiyê de wê, gotinê weke 'rohnî', 'nûranî' û heta ku a 'sims' û hwd ku wê bibin wê hemû di wateya wê rojê de bin û wê di wê temenê de wê bi wê re wê werina ser ziman. Ev gotinê ku wê, hebûna rojê wê di wê rohniya wê de wê ji xwe re wê bikina weke çavkaniyê bin.

Li ser wê temenê wê, weke maniyan wê suhrewerdîyî jî wê miajre xwezayê li jîyanê, rewşa rohniyê, û rewşên din ên xwezayê û heta yên weke yên demsalî û hwd ku wê bi hewayê re wê gûharîn wê bibin wê di wê temenê de wê weke aliyên ku ew li wê dihizirê bê.

Ew wê li ser wê re wê mijare bedenê wê dema ku ew bi xosletên bûjenî wê werênê ser ziman wê di dewama wê de wê yên gîyanî jî wê di rengekê de wê bi gotinên bûjenî wê, li ser temenekê menewî wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Gotinên ku ew bi wan gîyanê dihênê ser ziman wê zêdeyî wê gotinên aqil bin.

Weki din jî wê di têtîna şîroveyên wî yên di derbarê nebaşî û xirabiyê de bê. Cûdahiya di nava ya şîroveya suhrewerdî û ya islamê de jî wê, ew bê ku wê suhrewerdî wê bi xosletên antropomorfîkî wê newênê ser ziman. Lê islam wê di wê rengê de wê werênê ser ziman bê. Ew wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê xirabiyê wê pêname nekê. Ew wê weke kêmiyekê wê şîrovebikê. Lê islam wê weke aliyekê û ne weke kêmiyekê lê wele nebaşîyek ku ew bi xosletên antropomorfîkî jî hatî salixkirin re wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, di têtîna xirabiyê a suhrewerdî de wê weke 'ji xwezayê ew dihê' wê nebê. Lê di ya islamî de wê ew wê hebê.

Suhrewerdî wê dema ku wê wê werênê ser ziman ku wê beden û gîyan wê li hev mêylê wê bikê wê di rengekê de wê bixwezê ku ew wê, ahenge nava wan wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Ankû wê, bi hev ve girêdaniya wan wê werênê ser ziman. Wê bi wê re wê werênê ser ziman ku gîyanê wateyan idraq û derkdikê, û hiş weke rêgezêek gîyanî wê dihênê ser ziman. Li gorî hinek têtînan jî wê bahsa têtînek gîyanî weke 'tenasuhê wê bê kirin ku ew di nava baweriyên kevn ên kurdistanî de dihat jinkirin.

Weki din em dikarin di dewama wê de wê hinekê bahsa têtîna suhrewerdî a xwezayê wê bikin ew wê, di rengekê de wê weke ku em di nava zerdeştî-manîyê de wê dibînin wê werênê ser ziman. Li gorî wî bi hebûnên xwezayê ku ew li sêyan beş dikê weke 'yên ku ew nahêlkinku

wê rohni derbas bê, ya ku rohniya wê zelal û saf ku ew nayê tari kirin û ya dawî a ku ew hinekê wê, weke derbas dibê ku ew dihê hanîn li ser ziman bê. Di dewama wê de ev bi elemenetên xwezayî ew ku ew dihê pênasekirin wê bi ya koma pêşî wê weke arz bê, ya duyem wê ardûazman û av wê bikeviyê û ya sêyem weke bi hewayê dihê ser ziman. Lê ew êgir wê weke rewşek teybet wê, ji rohniyê dihasibênê û wê, ew weke dagera nûranî ya.

Weki din wê di çerçoveya têgîna suhrewerdî de a jiyânî de ku ew dihênê ser ziman wê rewşên hewayê jî wê şîrovebikê. Heta ku wê, rewşên weke meteorolojiyê jî wê şîrovebikê. Wê rewşên wê yên gûharîner wê li ser wan wê bisekinê û wê werênê ser ziman. Wê rewşên wê yê gûharîner û di wê de wê giringiya rohniyê wê bi wê re wê li ser wê bisekinê. Suhrewerdî wê, di rengekê de wê, mijare gerdûnê wê dema ku ew şîrove dikê wê di reşa wê ya bûjenî de wê bi fezeyî wê li ser hebûna wê ya bûjenî û fizîkî re wê, ew wê şîrovebikê. Ew wê stêran wê bi zindî wê herê bikê. Wê gotina 'felekê' wê bikarbênê û wê gotina felekê wê weke ku wê di kurdî de wê were salixkirin wê li ser du wateyan wê karibê were fahmkirin. Yek wê di wateyek weke ya bi nêzî wateya baxt û baxtewariyê bê. Ê ya din jî wê, di wê temenê de wê, bi têngnek deternmist a li ser rêgezên fizîkî re ku wê rewşa fezeyî wê, di wê de wê were fahmkirin bê.

Lê ew felekan weke di rengekê rewşa rêkadizan de wê, di awayekê de wê şîrovebikin û wê weke xwediyê pergale xw eya navxweyî a fezeyî ku ew bi wê were fahmkirin weke ya rêkadiza me ku wê xwediyê pergale xwe ya rojê bê. Li gorî wî her tişt di nava tevgerê de ya û ew gerdûnê weke destpêk û dawîya wê neyî wê pênase dikê û wê dihênê sr ziman.

Ew di mijare bûyinê de wê bi wê rêgezên fîzîkî-bûjenî wê şîrovebikê wê di têgîna weke bi hevvebûyin û ji hev felişînê wê weke bi rêgezî ku ew wê di temenê dewrûdayimê de wê bibê re wê werênê sr ziman. Li gorî suhrewerdî wê weke heft stêran wê, roj, heyv, venûs, jupiter, mars, merkur, û saturn wê hebin. Li gorî wî, yek ji wan hêdî û yên din bi lez digerihih û wê tari wê, bi wê re wê biafirê. Ew wê di wê temenê de wê li se rewşa fîzîka dinamik wê di wê nûqtayê de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Ew li dora rojê bi gerînê bûyina roj û şevê wê bi wê re wê, bibê wê werênê ser ziman. Di deewama wê de wê werênê ser ziman ku wê tevgerên wê temen û sedema bûyina jîyanê û şînayî û ankû nebatan bin. Ew li ser felekan dihizirê û wê dihênê ser ziman ku ew bo wan bûyin û ji

hev felişîn wê nebê. Ew wê, di têtînek bêdestpêk û dawî de wê bi wê rengê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Ew tevgera felekan wê bi têtîne ku wê weke bi tevgerên rohnîyê re wê di şewayê de wê bixwezê wê pênasbikê û wê werênê ser ziman.

Lê suhrewerdî wê dervî roj û rohnîyê wê di rengê de wê mijare tariyê wê, weke tunebûnekê teqez wê ew wê şîrove nekê. Ew wê di wê de wê bi hebûn wê şîrovebikê. Heta ku ew dixwezê ku ew rohnîyê hilde li nava xwe û wê, di nava xwe de bigirê re jî wê werênê ser ziman. Li gorî suhrewerdî lê felek wê di awayekê de wê bi bi rohni wê ji wan kêmbê û ew wê weke çavkaniyek û potansiyalek bi wê ku wê ji wê bûyin bibê wê werênê ser ziman. Ji wê têtîne wê têtînek li xwe zêdebûn û ankû berfihrebûnê wê weke ku wê mirov wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di rengê din de jî wê, dema ku ew rewşên gerdûnê, stêr, gerwêrk û hwd ew şîrove dikê wê di wê temenê de wê bi awayekê şibinî û morfolojikî bi rengê jî wê derhanînê re wê, bi aqilî wê li ser nefsê û rewşên nefsê û şibandina weke ya wan tevgerên gerdûnî wê bêtê ser ziman wê di nava wan de wê di dîmenekê ontolojikî de wê bi wê rewşa kosmolojikî re wê têtîliyê wê dênê û wê bi wê re wê bixwezê ku wê di ahenge hev de wê fahmbikê. Ji wê çawa wê bi ber jîyanê û bûyina wê ve wê pêvajoyek hebûnê wê hebê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ew wê di dema wê de wê dema ku ew felsefeya aqilparêz wê di parêzê wê bi sînorê wê re êdî wê di rengê de wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ew hebûna hebûnê wê, bi dîyarî wê dihênê ser ziman. Ew wê li ser temenekê cismî û bûjenî wê bi wê re wê li wê bihizirê û ew wê di wê rewşê, bi wê objektiviya wê re wê bikê ku ew wê fahmbikê. Ew wê bi têtînenê weke yên pîroz û ilah ku wê di rengê de wê, were şîrovekirin ew dervî wan di temenekê fîzîkî-bûjenî de wê şîrovedikê û wê dihênê ser ziman. Ew wê, di wê rengê û şewayê de wê, bi xosletên aqil re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Ew di dewama wê de wê dema ku wê werênê ser ziman wê bibêjê ku mirov bi aqilê xwe mazin bibê û ew bi aqilê xwe mazin bibê. Ew wê, mijare êqil wê di wê nûqtayê de wê derxê li pêş.

Suhrewerdî wê di mijare fahmkirinê de wê, di wê nûqtayê de wê li wê bihizirê û wê di wê nûqtayê de wê fahmkirinê-gîyanê wê, di dîmenekê de wê weke ku wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Kirpendinên wî

yên li ser derkkirin û dengkirina dengên ku ew ji nava jîyanê ku wê çawa wê gîyan wan bigirê weke di xwe de wê, di wê çerçoveyê de wê, weke renekê fahmkirinê bê ku wê bide dîyarkirin bê. Ew wê, di wê temenê de wê dema ku ew gotina îşraqê wê şîrove dikê wê di wê temenê de wê derkkirinê bi wê rengê bi aqil, lê bi hişbûn, gihîştina zanîna tiştê, bi aqilbûna xwe de ku wê weke bi temenekê bilindbûna mirov bê wê weke ji ali û xosletên gotina îşraqê ên ku ew wê bi wê re ew li wê bihizirê û fahmbikê û werênê ser ziman bê. Wê di wê temenê de wê, ev ali wê di morfolojîya suhrewerdî a ji gotina îşraqê ku wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman jî wê weke aliyekê wê yê ku ew wê di dewama wê de wê bi wê re wê weke ku wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê hizrên xwe wê weke ku wê werênê ser ziman bê. Di mijare zingkirina dengên di gîyanê de ku wê bi gotin bikê wê hinekê jî wê di wê temenê de wê weke bi kirpendinek bi hiş a di wê de wê di wê temenê de wê bi têtîna girtinê û ankû wê weke bi xêvgirtinê û kirinê û hwd re wê di wê temenê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev wê bi têtînek bûjenî-bedenî bê weke ku wê bi wê re wê bi xosletên giyanê re wê di wê temenê de wê li wê bihizirê. Wê di wê temenê de wê, weke ku wê bi kirpênê ku wê bi xosletên gîyanê û bedenê û bi mêyla wan a li hev dibê re wê, hev wê di wê temenê weke beden û aqil û ankû nefîsê û hwd re wê hev temem bikin.

Di wê temenê de wê, sûhrewerdî wê, di renekê de wê têtînek nefîsê a weke ya derûnî wê dervî ya bedenê û gîyanê wê weke aliyekê xwezayî a ku ew di mirov de bi zinditiya mirov re heyî wê dikê ku wê kifşbikê û ew wê weke bi aliyên wê yên weke xwestekê, şehwetê, hazzê û hwd re ku wê weke aliyna ku ew bi aqil re ew li wê were sehêtkirin wê were dîtin. Di wê çerçoveyê de wê, gîyan û bi aqilbûyina wê di wê temenê de wê weke kirdeyek ku ew di wê nûqteyê de wê bi wê rengê û temenê re wê di kirpênê û wê dixwezê wê di renekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê bi wê re wê êdî wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê, bi wê re êdî mirov li wê bihizirê bê.

Di mijare gîyanê de wê, ber çî wê di wê nûqteyê de wê weke aliyekê giring wê di wê nûqteyê de wê bi xosletên aqil re wê di nava hizir û têtîna suhrewerdî de wê derkeve li pêş? Wê hinekê jî wê ew wê di wê temenê de wê bi aliyekê ku ew wê di wê rengê û awaye de wê bi wê re

wê weke ku ew wê li wê dihizirê û wê dixwezê ku wê werênê ser ziman ku ew wê weke ji du aliyan ve wê erka wê hebê. bi aqil. Aliyê pêşî bi wan aliyan weke yên bi rewşa nefsê û hhwde re ku ew wan di rengekê de wan sehêt bikê û wan derxê li têtîhiştinê bê. Aliyê din jî ew wê di wê temenê de wê weke aliye din jî wê, rewşa bedenê ku wê li gorî wê ahenge gîyanê wê bi wê re wê piştî wê, levkirinê ku ew di heviyekiyekê de wê bi wê re ku ew karibê êdî bijî. Di wê nûqtayê de wê levkirina gîyanê û bedenê wê di wê temenê de wê weke temenê pêşketinek giring a ku ew di wê temenê de wê dixwezê di nava jîyanê de wê bi aqil re wê bixwezê wê bi kirpênê û wê di wê rengê û awayê de ku ew wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê ew jî wê weke aliye wê yê din jî wê di wê temenê de wê karibê wê weke aliye wê yê giring ê ku mirov wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di mijare fahmkirina kirdeya fahmkirinê de wê, bi wê re wê, li ser wê re wê li wê bihizirê.

Gîyan wê di wê temenê de wê, weke aliye bi hiş û derkdikê û di dewama wê de a bi aqil bê. Wê weke wê çerçoveyê ku wê bi xwe re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bêt li holê bê. Di mijare de wê mijare derkkirinên weke minaq a dangan ku ew bi fonetikî, morfolojiî, etimolojikî û hwd re wê, bi salixkirinekê bi fahmkirin û aqilî wê bikê wê di wê çerçoveyê de wê weke aliye wê yê ku ew wê di wê rengê de wê weke bi têtîhiştinê rîzimanî wê li wê bihizirê û wê li ser têtîhiştinê bi aqilî û rastîtiya wê re wê bikê ku wê bi hişmendiyekê wê werênê ser ziman. Şehrezorî wê di derbarê wê de wê hinek aliya fahmkirinê ku ew wê ji gotina îşraqê weke encam wê derxê û wê di qatagorizekirina têtîhiştinê xwe yên felsefeyî de wê bi gotina gûharînên zêhnî û hwd re wê, di ahengekê de wê weke ku wê bi wê re wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Bi gotina 'bi demê re pêşketina rêya gîyanî' re wê di kirpendina wê de wê, pêşketina bi aqil wê hebê. Wê di wê temenê de wê, di aqil û fahmkirin û hiş de wê pêşdeçûyin û bi kûrbûna bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Ev wê weke aliye wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re êdî mirov li wê bihizirê bê. Şehrezorî wê dema ku wê di xabatên xwe yên bi navê di "eş-Şeceretu'l-Îlâhîyye", û "Kitâbu'r-Rumûz" de ku wê dîtbarî, gûharînê û pêvajoyên û pêşketinê ên gîyanê ku wê bi nîqaşkirinê wê werênê ser ziman wê weke ku wê hinek ji wan aliyan wê di nava hizirkirinên xwe de wê di rengekê de wê weke ku wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di wê nûqtayê de wê, di wê ahenge

suhrewerdî de şehrezorî wê bihizirê û wê di pêşî de hebûna gîyanê wê weke aliyekê ku ew wê herênê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Ew wê, di wê nûqteyê de wê, li ser bêtemenîya goçkirina gîyanê li bedenê din wê nîqaş bikê û wê di wê temenê de wê, hizrên xwe wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê mijare gîyanê wê di heviyekiya bedenê a suhrewerdî de wê weke ku wê bibînê û wê di wê rengê de wê di şewayekê de wê weke ku wê werênê ser ziman. Şehrezorî wê mijare gîyanê wê bi cihêbûna wê ya ku ew ji hev dihizirê wê li ser wê re wê nîqaşkirinên xwe wê bidomênê. Bi teybetî wê di dewama şîroveyên xwe yê li ser gîyanê de wê bi zêdeyî wê her ku ew di fahmkirina xwe de wê pêde herê wê weke ku wê ji nûve wê gotinên bi bedenê re wê kifşbikê û wê di wê temenê de wê weke di heviyekiya bedenê de wê di renekê de wê kifşbikê û wê bi wê re wê êdî wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê weke ku wê bi zelalî di xabate wî ya bi navê "Kitâbu'r-Rumûz" de wê were dîtin ku ew wê miajre gîyanê wê, weke ne bûyina berî bedenê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê bi têngîna 'nûranî' re wê di dewama wê de wê nîqaşkirina xwe wê bidomênê û wê di wê temenê de wê di renekê de wê, bihizirê. Li gorî wî ku ew berî bedenê hebûba jî wê bo 'aleme nûrê' wê weke mania wê bûba. Şûhrewerdî wê di wê temenê de wê di aslê xwe de wê, di renekê de wê bixwezê nmirîya gîyanê jî wê di wê temenê de wê bikê bernîqaşê û wê di reng û awayekê de wê dikê jî.

Di wê temenê de wê, gîyan wê ne sermedî bê ku ew ji bedenê ku ew beden mir ew derkeve û bikeve bedenê din de. Wê di wê temenê de wê li hemberî wê, têngîna wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li dijê wê bisekinê. Ev wê di wê çerçoveyê de wê di felsefeya şehrezorî de wê bi xwe re wê aliyekê rasyonel wê bi xwe re wê bide dîyarkirin ku ew wê, bixwezê ku ew wê, hebûnê bi hebûnê û weke wê ku ew dihê dîtin û ew heya re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman wê fahmbikê. Li ser wê temenê wê li ser temenê gîyanê ê 'cismî' wê êdî wê di dewama wê de wê bidest li wê hizirkirina wê bikê û wê di pêvajoyên derkkirinê ên bi hizrî û aqilî hizirkirinê de wê di renekê de wê bi wê re wê êdî wê di renekê weke ku em bi suhrewerdî re wê dibînin re wê weke ku wê bidest hizirkirinê wê bikê wê di dîmenekê de wê renekê hizirkirinê wê bixwe re wê di dewama wê de wê bide dîyarkirin.

Ji wê aliyê ve wê, têngîna xwe ya gîyanî wê bi ber têngînek cismî ve dana birinê a şehrezorî wê di wê temenê de wê bi kifşkirina rastitiya heyinê ve têkildar wê bidest hizirkirina wê bikê û wê nexwezê ku ew dervî wê bi

têgînek din wê fahmbikê. Di wê çerçoveyê de wê di dîmenê aqılmeşandina şehrezorî de wê, di wê rengê de wê di dîmenekê de wê şêwayekê hizirkirinê teybet wê xwe bi wê rengê wê bi hizirkirina wî ya giyanî ku ew bi têgîhek bedenî û xosletên wê di wê temenê de wê weke suhrewerdî wê li wê bihizirê bê. Ev wê weke aliyekê wê yê ku em wê di wê temenê de wê, di dawîya wê de wê bi wî re wê weke aliyekê wê yê giring wê kifşbikin û wê werênina ser ziman bê.

•
Çavkanî;

*Henry Corbin(1994). *The Man of Light in Iranian Sufism*. Omega Publications, New York.

*Corbin, Henry, 1971, *Sohravardi et les Platoniciens de Perse*, Paris: Gallimard [vol. 2 of Henry Corbin, (1971–72), *En Islam iranien*, 4 vols, Paris: Gallimard]

*Ziai, H. (1990) *Knowledge and Illumination: a Study of Suhrawardi's Hikmat al-ishraq*, Atlanta, GA: Scholars Press

*John Walbridge(1999), “The leaven of the ancients: Suhrawardī and the heritage of the Greeks”, State University of New York Press,

*al-Shahrazuri, Shams al-Din (c. 1288) *Sharh hikmat al-ishraq* (Commentary on the Philosophy of Illumination), ed. H. Ziai, Tehran: Institute for Cultural Studies and Research, 1993. (Critical edition of the 13th-century original; Arabic text only, but a useful short introduction in English.

*Donald M. Borchert, *Encyclopedia of Philosophy*, Vol. 9 Gale / Cengage Learning 2nd. Edition, 2006. "suhrawardī, [addendum] (1155 or 1156–1191)" Excerpt: "Shihab al-Din Suhrawardi is one of the best known, innovative, yet controversial Persian philosophers in the history of philosophy in Iran."

*Benevich, Fedor, (2017), “The Essence-Existence Distinction: Four Elements of the Post-Avicennian Metaphysical

*Lizzini, Olga, 2016, “Ibn Sina’s Metaphysics,”, in Edward N. Zalta (ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*

*Mayer, Toby, (2001), “Ibn Sina’s ‘Burhan al-Siddiqin’,” *Journal of Islamic Studies*

*Walbridge, John, 2018, “Illuminationist Manuscripts: The Rediscovery of Suhrawardi and its Reception,” in Ali Gheissari, Ahmed Alwishah and John Wallbridge (eds), *Illuminationist Texts and Textual Studies: Essays in Memory of Hossein Ziai*, Leiden: Brill

*Langermann, Y. Tzvi, (2005), “Ibn Kammuna and the ‘New Wisdom’ of the Thirteenth Century,” *Arabic Sciences and Philosophy*

*Kaukua, Jari, (2015), *Self-Awareness in Islamic Philosophy: Avicenna and Beyond*, Cambridge: Cambridge University Press

*Horten, Max, (1912), *Die Philosophie der Erleuchtung nach Suhrawardi* (1191), Halle: Strauss and Cramer; reprinted Hildesheim: Georg Olms, 1981

*Gutas, Dimitri, (2003), "Essay-Review: Suhrawardi and Greek Philosophy," *Arabic Sciences and Philosophy*

*Fakhry, Majid, 1982, "Al-Suhrawardi's Critique of the Muslim Peripatetics (al-Mashsha'un)," in Parviz Morewedge (ed.), *Philosophies of Existence, Ancient and Modern*, New York, NY: Fordham University Press

*Carra de Vaux, Bernard, (1902), "La philosophie illuminative (Hikmet el-Ichraq), d'après Suhrawardi Meqtoul," *Journal asiatique*

Abdusamet Yigit, kurdistan, cizirabota, 2018